

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1913. Andra kammaren. Nr 39.

Onsdagen den 30 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 295, med återkallande av propositionen nr 234, angående anordnande av utvidgad statskontroll å fartygs sjövärdighet m. m.

Härefter begärdes ordet av

Herr Palmstierna, som yttrade: Herr talman! Nu har ju Kungl. Maj:t begärt att få återtaga denna kungl. proposition angående kontroll å fartyg med hänsyn till deras sjövärdighet.

Saken förhåller sig på det viset, att för ungefär fjorton dagar sedan denna proposition inkom på Riksdagens bord. Men propositionen avser upprättandet av en myndighet, som skulle effektuera bestämmelserna i en viss lag -- sjölagen -- och som denna lag ännu icke har hunnit att bli färdig, så återtages propositionen, som avser kontrollen.

Nu vill jag för min del visserligen säga, att jag är ganska övertygad om att Riksdagen icke med någon större iver behåller ärenden så här vid slutet av riksdagen, då arbetet i alla fall är mycket hopat. Men det förefaller mig, att det även ur andra synpunkter är ganska väl, att denna proposition återtages, ty därmed blir det möjligt att i vissa punkter omarbета densamma. Jag har icke kunnat undgå att få det intrycket vid studerandet av propositionen, att man icke får full klarhet över huru den föreslagna organisationen sammanhänger med övriga grenar inom statsförvaltningen och med andra institutioner, som hava mycket nära samband med den föreliggande frågan. Jag tror därför, att det kan vara nödvändigt, att man nu säger några ord i saken, så att, då ärendet återkommer till Riksdagen ett följande år, man kanske då kan hava iakttagit några av de synpunkter, som jag här vill framhålla.

Att det nu är så, att detta förslag icke har det samband med statsförvaltningen i övrigt, som man gärna skulle önskat, det sammanhänger kanske därmed, att, när kommittéförslaget, som varit

grundvalen för den kungl. propositionen, skrevs, vi ännu icke hade fått den nya institution inom vår statsförvaltning, som heter socialstyrelsen; och följaktligen har man icke heller kunnat få den anknytning, som till bevakande av de sociala synpunkterna behövs och måhända är lämplig till viss del av statsförvaltningen.

Vidare är departementalkommitténs betänkande först nu känt; och huru denna nya kontrollinstitution skulle ställa sig inom den på den nya departementalstadgans grund organiserade statsförvaltningen, därom svävar man ju i fullständig ovisshet. Det är visserligen så, att här förklaras inrättandet av detta nya ämbetsverk, fartygsinspektionen, vara uteslutande provisoriskt. Men detta provisorium omfattar i alla fall icke mindre än 22 inspektörer och går på en kostnad för staten av 170,000 kronor; det synes därför vara ganska angeläget, att man åtminstone har någon klarhet om hur detsamma mera permanent kommer att infogas inom statsförvaltningens ram.

Så vill jag även framhålla, att nu kommer ju kommerskollegiikommitténs betänkande kanske redan om en månad att bli känt. Inom kommerskollegiikommittén avser man ju att på särskilt sätt utforma en sjöfartsbyrå inom kollegium, och det vore väl rätt naturligt, att den inspektion, som här är avsedd, komme i direkt samband med denna sjöfartsbyrå. Det synes mig också klokt, att man till ett kommande år, då denna fråga änyo kommer fram, tillser att ett säkert hoparbetande av den nya institutionen med statsförvaltningen just på denna punkt kan ske.

Jag vill även framhålla en annan sak, den nämligen, att när Riksdagen skall fatta beslut i denna fråga, det är synnerligen svårt att bilda sig något verkligt omdöme, huruvida denna kontrollmyndighet bör få det omfång, som i den kungl. propositionen givits densamma, såframt man icke samtidigt får framlagda här i riksdagen de kontrollföreskrifter, som Kungl. Maj:t tänker utfärda i administrativ väg, och som skulle stödja sig på sjölagen. När denna kungliga propositionen nu kom på Riksdagens bord, så voro den nya sjölagen och dessa kontrollföreskrifter icke med, varför det skulle blivit ytterligt svårt för Riksdagen att fatta ståndpunkt i ärendet.

Så skulle jag vilja påpeka ett par, som det synes mig, brister i den föreliggande saken. En brist är den, att vi icke finna, vilket samband som skulle råda mellan skeppsmättningsinstitutionen i Sverige och den inspekterande myndighet, som nu skulle uppkomma. En annan brist är, att vi icke heller fått någon verklig utredning rörande möjligheten till samarbete med klassificeringssällskapen. Vi veta ju, att i Norge kontrollen bedrivs under full samverkan med de stora klassificeringssällskapen; men här åsyftar Kungl. Maj:t tydligen att åstadkomma en dubbel kontroll, med ty ätföljande extra kostnader för statsverket. Det synes mig vara skäl i att, innan man går in på något sådant, hava en mer fullständig utredning därom, än vad som förekommer i den kungl. propositionen.

Vidare är det en annan sak, som skymtar fram i propositionen,

men dock alldeles för otydligt, det är spörsmålet om arbetare-skyddsfrågorna. Nu pågår ju inom socialstyrelsen en utredning rörande sjömännens förhållanden, deras bostäder, fartygens bemanning, proviantering, m. m. dyl., och det väntas, att man till hösten skall komma åtminstone till ett preliminärt resultat med denna utredning. Det är väl då synnerligen angeläget, att man vid det slutliga utarbetandet av stadgan för inspektionsmyndigheten och kontrollföreskrifterna begagnar sig av det material, som där kommer att föreligga, så att man även här kan iakttaga de sociala hänsyn, som äro erforderliga. Jag vill också betona, att för kort tid sedan, jag tror för ungefär sex veckor sedan, framlades i Norge ett lagförslag, som berör denna sak. I Norge har man ju redan en 3-årig erfarenhet i fråga om kontroll på fartygs sjövärdighet. Där vill man nu uppdelna sin sjöfartsbyrå i tvenne avdelningar, den ena teknisk och den andra av mer social karaktär, med intim förbindelse med det nya socialdepartement, som upprättas i Norge. Som sagt, det framskymtar alldeles för otydligt i Kungl. Maj:ts proposition, hur man vill behandla dessa arbetareskyddsfrågor. Jag tror, att när Riksdagen skall behandla denna sak, man bör ha mer utarbetat vad som i detta avseende bör komma in såväl angående kontrollföreskrifterna som angående den befogenhet, vilken den nya institutionen bör tillerkännas, och vidare i vad mån och huru ett samarbete med socialstyrelsen bör ske.

Nu har jag sålunda tillåtit mig att göra några mindre anteckningar i frågan, anteckningar vilka jag hoppas, att Kungl. Maj:t vid ärendets behandling härnäst ville taga under övervägande. Jag kan dock icke undertrycka, att det förefaller mig, som om den kostnad, vilken skulle åsamkas statsverket för den nya institutionen, vore synnerligen stor, och som om ett behov av förenkling av hela denna apparat vore ganska erforderlig. Jag tror därför icke, att Riksdagen är så värst benägen att i ett slag sluka detta kostnadsförslag på 170,000 kronor. Framför allt bör man få fullt klarhet över, huru på detta område ett samband med statsförvaltningen i övrigt skall nås. Jag tror dessutom icke, att det är lämpligt, att vi besluta den ena efter den andra mer eller mindre provisoriska anordningen inom statsförvaltningen, innan vi få full klarhet över den nya omorganisationen.

Jag vill erinra kammaren därom, att vi helt nyligen fingo en proposition, enligt vilken man för omorganisation av patentverket skulle anslå ett belopp av en halv million kronor. Samtidigt avgav emellertid departementalkommittén sitt betänkande angående bland annat ett stort handelsdepartement, och det är ju icke osannolikt, att vi få proposition redan nästkommande år rörande ett handelsdepartement med sin industribyrå. Det skulle ju då vara synnerligen egendomligt, om man i år skulle besluta en sådan omorganisation av patentverket, när man ett annat år kan få proposition om en sådan omändring.

Ett ganska analogt förhållande råder här, då man provisoriskt vill införa en ganska stor, ny gren inom statsförvaltningen, utan

att man har större klarhet över, hur den för framtiden skall inpassas inom dess ram.

Jag har naturligtvis, herr talman, intet yrkande utan endast en allmän hemställan om, att vad som här är nämnt måtte bli beaktat.

Vidare anfördes ej. Kammarén beslöt lägga skrivelsen till handlingarna, varjämte underrättelse om dess innehåll skulle genom utdrag av protokollet delgivas statsutskottet.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid:

till statsutskottet propositionerna:

angående användande av överskott i den s. k. djurgårdsskassan till vissa reparationsarbeten vid Ulriksdals och Drottningholms slott; angående anslag till inköp för postverkets räkning av en tomt i Linköping; och

angående understöd åt bergsprängarförmannen Karl August Lundgrens änka och minderåriga barn;

till bankoutskottet propositionen angående ändring av grunderna för pensionering av äldre barnmorskor; samt

till jordbruksutskottet propositionerna:

angående disposition av vissa delar av förra militiebostället Rinkaby nr 17 och 22 i Kristianstads län;

med förslag till lag angående vård av enskildes skogar på Öland; och

med förslag till förordning angående den skogsvårdsstyrelse åliggande verksamhet på Öland.

§ 3.

Vidare föredrogos var efter annan de på kammarens bord ligande motionerna; och hänvisades därvid:

till statsutskottet motionerna:

nr 357, av herr *Christiernson*;

nr 358, av herr *Sandler*; och

nr 359, av herrar *Bärg* i Katrineholm och *Nilsson* i Hagaby; samt

till lagutskottet motionerna nr 360 och 361, av herr *Hellberg* i Lycksele.

§ 4.

Jordbruksutskottets härpå föredragna utlåtanden nr 107—109 bordlades åter.

§ 5.

Till avgörande förelåg nu Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, angående herr Winbergs motion, nr 218, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om rätt för det allmänna eller vederbörande järnvägsföretag att tillgodonjuta del i den jordvärdestegring, som uppkommer vid anläggning av järnväg.

I en inom Andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 218, hade herr *Winberg* föreslagit, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning, på vilket sätt och i vilken utsträckning de ökade jord- och tomtvärden, som uppkomme genom anläggandet av järnvägar, kunde komma det allmänna eller de företag, som frambringat desamma, till del, samt för Riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Utskottet hemställde, att Andra kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att under pågående utredning om s. k. oförtjänt värdestegring särskild uppmärksamhet måtte ägnas frågan om beskattning å de ökade jord- och tomtvärden, som uppkomme i samband med anläggandet av järnvägar, samt att, därest anledning därtill befunnas föreligga, för Riksdagen måtte framläggas förslag i denna särskilda fråga.

Reservation hade dock avgivits av herrar *Lithander*, *Andersson* i Hägelåkra och *Henrikson* i Heberg, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Lithander*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! I föreliggande utskottsbetänkande har jag jämte två kamrater anmält reservation. Jag ber då att få hänvisa till att i utskottets betänkande står: »Såsom i historiken meddelas pågår för närvarande utredning om s. k. oförtjänt värdestegring, och lärar därvid jordvärdesfrågan i dess helhet, enligt vad i bevillningsutskottets utlåtande nr 17 vid innevarande riksdag upplyses, komma att upptagas till behandling.» Vi hava alltså ansett, att, enär det är alldeles tydligt, att i samband med denna pågående utredning även frågan rörande järnvägarna komma på tal, det ej kan vara behöfligt, att Riksdagen skriver för att göra några påpekanden om den saken. Det har därjämte synts oss reservanter olämpligt, att en utbrytning särskilt av järnvägarne göres, och att man bör bedöma den frågan, när frågan i dess helhet kommer före. Det är ju nämligen så, att det ej är endast järnvägarna utan även en hel del andra saker, som därvidlag inverka på jordvärdestegringen, exempelvis kanalbyggnader, kraftstationer och även industriella anläggningar av större omfattning.

Ang. den i samband med järnvägsanläggningar uppkommande jordvärdestegring.

*Ang. den
i samband
med järn-
vägsanlägg-
ningar upp-
kommande
jordvärde-
stegring.
(Forts.)*

Det är alldeles tydligt, att det råder olika uppfattningar rörande själva huvudfrågan, men därom får man tala, när den kommer fram i sin helhet. Jag vill emellertid redan nu erinra om, att erfarenheterna ifrån Tyskland mana till en viss försiktighet, och att spørsmålet har sina sidor och är ganska invecklat.

Jag ber också att få erinra om, att när denna fråga var under behandling i Första kammaren 1907, det framhölls en synpunkt, den nämligen, att om man skall taga i betraktande oförtjänt vinst, man också bör taga i betraktande, vad som rör oförtjänt förlust, med andra ord spørsmålet har sidor av olika art.

Som detta spørsmål emellertid, såsom nämnt, är föremål för utredning, ber jag herr talman, att få yrka avslag å motionen.

Vidare anförde:

Herr Bäckström: Herr talman, mina herrar! Ehuru det ärende, som vi nu behandla, har fått förmånen av att stå först å föredragningslistan, vill jag icke förlänga debatten genom något vidlyftigare inlägg, särskilt som det föreligger ytterligare 31 punkter på föredragningslistan, vilka skola behandlas. Jag kan också fatta mig mycket kort, ty någon debatt i sak är väl överflödig. Det vore därför i mitt tycke bäst att slippa återkomma.

Vad själva sakfrågan angår är ju utskottet enigt, ty såsom herr Lithander nyss framhöll å egna och medreservanterns vägnar, avser ju reservationen mera en formell omständighet, den nämligen, att Riksdagen icke bör betunga Kungl. Maj: med en skrivelse, alldenstund saken ju redan är föremål för regeringens beaktande och under utredning. I den delen äro vi alla inom utskottet fullt ense, och jag tror icke blott inom utskottet utan inom hela kammaren. Men här föreligga verkligen särskilda omständigheter, i vilka utskottsmajoriteten har funnit icke blott fullt fog för att tillstyrka en utredning, utan, jag vill säga, ganska tvingande skäl att tillstyrka en skrivelse om utredning. Frågan är, säger jag, av synnerligen stor betydelse och bör klarläggas med det första.

Vi ha i den utredning, som medföljer betänkandet, påpekat åtskilligt, som just visar detta. Anläggandet av järnvägar är något, som i särdeles hög grad åstadkommer stegring av jordvärdet i de trakter, järnvägarna dragas fram, och särskilt i de trakter, där stationer läggas. I vilken omfattning jordvärdestegring där förekommer, kan man icke säga. Åtskilliga utredningar, t. ex. av professor Heckscher och av professor Fahlbeck, ge dock några vinkar i den riktningen, och särskilt av den senares utredning framgår, att det totala beloppet av den genom järnvägsanläggning skedda oförtjänta jordvärdestegringen skulle för tiden 1862—1887 uppgå till icke mindre än 87,2 millioner kronor; och om utredningen skett ännu grundligare skulle det kanske ha visat sig, att beloppet går långt utöver vad professor Fahlbeck här kommit till.

Under sådana omständigheter har utskottet funnit att det är i hög grad påkallat, att det blir en noggrann och uttömmande utredning om denna sak och detta ju förr dess hellre. I en del andra

länder har staten redan vidtagit rätt verksamma åtgärder. Hos oss hava enskilda funnit för gott att följa exemplet, men staten dröjer, och ändå är det sex år sedan frågan först var före i Riksdagen. Visserligen pågår, såsom redan är nämnt, en utredning om s. k. oförtjänt värdestegring, en utredning, som torde komma att omfatta även den av motionären framförda frågan; men enligt utskottets mening finnes det alldeles särskilda omständigheter, som påkalla att frågan uppmärksammas. Ty den utredning, som nu pågår, är ju ställd i sammanhang med åstadkommandet av nya grunder för den kommunala beskattningen och torde därför fordra avsevärd tid, och det torde också vara ovisst, i vad mån det, som i motionen frambruits, kommer att vinna beaktande. Utan att alls underskatta betydelsen av Riksdagens och regeringens tidigare initiativ och det arbete, som nu redan pågår med anledning därav, synes det utskottet föreligga skäl för att Riksdagen till ledning för det pågående arbetet uttalar sin uppfattning i frågan. Den pågående utredningen stöder sig nämligen, i vad den berör de av motionären påpekade förhållanden, icke på något Riksdagens uttalande och ett sådant uttalande borde dock komma till stånd.

Vid 1907 års riksdag väcktes i Andra kammaren icke mindre än fyra motioner, som beröra närliggande ämnen, och med anledning av dessa motioner hemställde då sammansatta bevillnings- och lagutskottet, »att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vilken mån, då vid försäljning eller liknande avyttring av byggnadsgrund, bebyggd eller obbyggd, i stad eller på landsbygden s. k. oförtjänt jordvärdestegring förefinnes, denna skäligen bör göras till föremål för särskild beskattning, samt att Kungl. Maj:t ville för Riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda».

Första kammaren avslög emellertid denna hemställan, och frågan var således formellt fallen för den gången. Att en utredning likväl igångsattes är ju prisvärt, men då Andra kammarens uttalande vid Riksdagen i fråga endast gällde byggnadsgrund, synes det utskottet så mycket angelägnare att dess hemställan nu vinner beaktande. Då, såvitt jag kan finna, enighet i stort råder om saken, så tycker jag att de formella betänkligheterna skulle kunna få giva vika.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan och avslag å reservationen.

Herr Henrikson i Heberg: Herr talman, mina herrar! Då jag icke kunnat förena mig om utskottets hemställan, har detta icke berott på, att jag är motståndare till en utredning av denna fråga. Men då en kommitté redan är tillsatt för att utreda detta spörsmål och framlägga det i hela dess vidd, kan det ifrågasättas, om det är klokt att på detta sätt föregripa kommittén i dess arbete. Skall man bryta ut denna del i år och eventuellt en annan del nästa år, så återstår ju för kommittén rakt ingenting.

För några dagar sedan förelåg här i kammaren ett fall, som hade ganska stor likhet med detta. Det var fråga om bättre skydd

Ang. den i samband med järnvägsanläggningar uppkommande jordvärdestegring.
(Forts.)

Ang. den i samband med järnvägsanläggningar uppkommande jordvärdestegring.
(Forts.)

för ungskogen, en motion, som jag inom parentes sagt hade mycket stora sympatier för. Utskottet avstyrkte enhälligt denna motion med den motiveringen, att om motionen bifölles, skulle detta betydligt förrycka skogsvårdskommitténs arbete och förhindra en planmässig utredning. Jag kan icke se annat än att dessa två fall äro fullt analoga, och av samma skäl, som föranledde den förra motionens avstyrkande, borde enligt min mening även den förevarande motionen ha avstyrkts av utskottet.

På dessa grunder kan jag, herr talman, icke annat än yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Winberg: Då den ärade reservanten icke gått närmare in på själva sakfrågan, skall icke heller jag upptaga tiden därmed, men jag kan dock icke underlåta att något fästa mig vid, att man här synes på grund av rent formella betänkligheter vilja yrka avslag på utskottets hemställan. Jag skall med anledning därav peka på vad som är relaterat, att vad det här gäller, är en fråga av så pass stor ekonomisk betydelse för det allmänna, att det vore skäl att påskynda den pågående utredningen. Då, enligt vad här upplyst blivit, någon egentlig riksdagsskrivelse i ärendet faktiskt icke någonsin är avlåten, finner jag det egendomligt, om Riksdagen skulle kunna av formella skäl vara förhindrad att nu göra ett uttalande i frågan.

Jag ber också att få erinra herrarna därom, att vi här i lördags behandlade en fråga, i vilken man några dagar förut från regeringens sida hade fått ett bestämt uttalande, men där denna kammare det oaktat ansåg så starka skäl föreligga att göra ytterligare en påminnelse, att kammaren enhälligt beslöt en sådan. När det är sex år sedan denna fråga i liknande form var uppe och denna kammare då beslöt en skrivelse, som emellertid icke kunde komma till stånd på grund av Första kammarens avslag, så förefaller det mig, som om det funnes goda skäl för Riksdagen att nu göra en påminnelse i ärendet med särskilt framhävande av den del av detta stora problem, som i motionen avses. Det är så mycket större skäl härtill, som den oförtjänta värdestegring, som uppkommer på de i motionen berörda områden, ytterligare ökas för varje år på grund därav, att vi lyckligtvis kunna utvidga vårt järnvägsnät ganska hastigt. Det skulle därför vara egendomligt, om man, ehuru man i själva sakfrågan är ense, skulle anse så starka formella betänkligheter föreligga, att man icke skulle kunna göra ett påpekande därav, att Riksdagen önskar att man så skyndsamt som möjligt måtte komma till ett resultat i frågan.

Då reservanten icke ingått på någon närmare kritik, skall jag, som sagt, icke heller gå in på frågan, utan ber endast att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Nilsson i Kristianstad: Blott några ord med anledning av herr Henriksons i Heberg anförande.

Han yttrade bland annat att fjärde tillfälliga utskottet för någon tid sedan hade beslutat avstyrka ett utbrytande av frågan om ungskogens skyddande ur den stora skogsfrågan och att ut-

skottet på denna grund bort även i detta fall gå tillväga på samma sätt. Jag vill då blott erinra, att orsaken till att utskottet ansåg sig icke kunna gå med på att utbryta denna del av skogslagstiftningen var den, att ett direkt meddelande var lämnat att senast den 15 i denna månad den saken i sin helhet kunde komma till behandling i Riksdagen. Därtill hade fogats även det meddelandet, att om man bröte ut denna del, så toge man bort vad som vore det väsentliga i skogslagstiftningskommitténs arbete. Helt annorlunda ställer sig förhållandet här. Här är fråga om ett utredningsarbete, beträffande vilket ingen på förhand vet, hur många är det ännu kan taga, ty ingen kan säga, om det kommer att dröja fem, sex, sju eller kanske tio år, innan kommitténs arbete i sin helhet blir färdigt. Med hänsyn till de stora värden det här gäller att bevara för det allmänna och framför allt i syfte att kommunerna skola bli i tillfälle att få nya skatteobjekt, har utskottsmajoriteten funnit det välbetänkt att påminna om vikten att snarast vidtaga åtgärder i det syfte, som av motionären angivits.

Med hänsyn till dessa förhållanden skall jag för min del be att få instämma i utskottets yrkande.

Herr Palmstierna: Jag tror att man bör fästa uppmärksamheten på en liten sak här. Motionären hemställer att det ökade jordvärde, som uppkommer genom anläggande av järnvägar, *vare sig allmänna eller enskilda*, skulle kunna användas på sådant sätt, att respektive företag, vare sig de äro offentliga eller enskilda, skulle få åtnjuta en väsentlig del av denna värdestegring. Emellertid har utskottet i sitt betänkande gjort en erinran mot motionärens förslag i vad det avser att låta *enskilda* företag åtnjuta den värdestegring, som framkallas av deras åtgärder, och jag skulle för min del vilja understryka detta. Jag kan nämligen icke, såsom motionären, finna det vara lämpligt, att enskilda företag få så att säga åsätta skatt på den tomtvärdestegring, som åstadkommes af trafikledens framdragande. Om jag tänker på Rimbobanan eller på det nya järnvägsföretag, som skall koncessioneras, Lidingö—Stockholm-järnvägen, så kan åtminstone jag för min del icke vara med på att dessa företag skulle erhålla någon rätt till den värdestegring, som framkallas inom de olika trakterna.

Då även utskottet framställer betänkligheter mot denna del av motionen, begränsar sig saken, såsom utskottet framställt den, därhän, att man bör tillse i vad mån det allmänna bör ha rätt att åsätta en särskild skatt på den värdestegring, som framkallas genom framdragande av statens järnvägar eller av allmänna företag i övrigt. Detta spörsmål är framfört i Riksdagen redan tidigare motionsvis och har även varit på tal i en interpellationsdebatt. Jag vill då framhålla, att den frågan innesluter två spörsmål. Det ena är frågan om en *kommunal* beskattning av jordvärdet och värdestegringen å jord, och det andra är att *staten* skulle kunna taga upp vissa avgifter med hänsyn till den värdestegring, som uppkommer genom statens egna företag. Jag tror därför, att det kan finnas möjlighet att behandla detta spörsmål skilt från det andra, och

Ang. den i samband med järnvägsanläggningar uppkommande jordvärdestegring.
(Forts.)

Ang. den i samband med järnvägsanläggningar uppkommande jordvärdestegring.

(Forts.)

icke minst med anledning härav vill jag för min del yrka bifall till det föreliggande utskottsbetänkandet.

Jag vill också betona vad som är sant och riktigt i betänkandet, att om staten skall få någon glädje av en åtgärd utav denna beskaffenhet, så är det nödvändigt att taxera jordvärdena i tid. Om vi tänka t. ex. på järnvägen Järna—Nyköping, som nu är under arbete, så är det klart, att en betydande värdestegring där kommer att inträda. Därför är det, såsom utskottet säger, av vikt att taxering av jordvärdet utefter järnvägslinjer, som äro under byggande, snarast kommer till stånd.

Jag hemställer sålunda, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Winberg: Med anledning av den siste ärade talarens anförande skall jag be att få säga några ord.

Det är alldeles riktigt, att jag i min motion icke inskränkt yrkandet till att omfatta enbart statens järnvägar eller enbart värdestegringsskatt till det allmänna. Detta har jag gjort med avsikt för att vidga frågan och möjliggöra en undersökning i vilken utsträckning man kunde gå vidare. Jag är fortfarande av den mening, att det icke är tillräckligt att komma därhän, att dylik oförtjänt värdestegring, som frambringas på grund av framdragande av *statsjärnvägar*, skall i större eller mindre grad tillfalla det allmänna, utan detsamma anser jag böra bli förhållandet även med *enskilda järnvägar*. Eftersom man talat om vad jag mera framkastat som ett alternativ att ställa under diskussion, nämligen möjligheten att denna rätt till en del av värdestegringen skulle — med en viss begränsning — kunna komma enskilda järnvägar till godo, så vill jag säga att detta icke är någon huvudpunkt i yrkandet, utan, som sagt, medtaget för att göra frågan så fyllig som möjligt och bereda tillfälle att undersöka även denna del därav.

För att kunna yttra sig i den frågan, huruvida det från principiell synpunkt kan anses klokt att gå med på ett sådant förslag, bör man närmare känna till huru de faktiska förhållandena ligga. I varje fall har jag inskränkt möjligheten till sådana företag, som icke lämna tillräcklig avkastning för driftens tillbörliga skötsel och förräntning av statslån, och med en sådan begränsning kan man helt säkert diskutera saken, ehuru jag för min del icke håller på den. Det förhåller sig ju så, att i fråga om järnvägsanläggningar i vårt land röra vi oss, liksom på en del andra områden, med en dualism så tillvida, att en del järnvägar byggts av statsmakterna och en del av enskilda. Detta har medfört en ganska stor planlöshet i vårt järnvägsväsende. Om herrarna gå igenom en del av dessa enskilda järnvägars mellanhavanden med staten, skola herrarna finna, att en betydande del av dessa järnvägar icke ens kunna täcka driftkostnaderna, mycket mindre betala ränta å statslån, ja, icke ens anståndsrenta. Och i den mån personalen icke, som hittills, låter avspisa sig med en förklaring att järnvägsföretagen icke lämna sådan behållning, att de kunna giva personalen en draglig avlöning, kommer det säkerligen att uppstå en del fall, då de en-

skilda järnvägarna icke alls kunna drivas. Då går företaget i konkurs och staten såsom den störste fordringsägaren måste bevaka sina intressen och övertaga järnvägen. Men vad inträffar då? Jo, att driften icke kommer att lämna någon förtjänst åt staten, utan det i stället kommer att bli en betungande förlust för staten att driva en sådan mindre enskild järnväg, som utkastats utan någon egentlig plan och utan sammanhang med järnvägsnätet i övrigt. Det finnes visserligen en annan väg, som i ett fall, i fråga om Svartälvs järnväg, av staten blivit beträdd, nämligen att staten övertagit järnvägen, men överlämnat dess drift till ett särskilt företag. Jag vet icke om denna bortarrendering skett för att staten skulle slippa betala järnvägspersonalen samma avlöningar som vid statens järnvägar i övrigt, men vilka motiv som är legat till grund, synes mig ett sådant tillvägagångssätt icke i allmänhet av staten kunna tillämpas, utan staten kommer nog att stå inför den eventualiteten att få övertaga och själv driva ett företag, vars ekonomiska ställning är sådan att det icke kan hållas uppe. I fråga om sådana företag kan det ställas under diskussion, huruvida det icke skulle vara möjligt att lämna dem en behörlig inkomst i form av andel i dylik oförtjänt värdestegring, som företaget såsom sådant frambragt, och huruvida detta skulle innebära någon förlust för staten eller kanske snarare en förtjänst. Det är endast med en begränsning till sådana företag, som jag överhuvud taget anser att man kan diskutera saken, i övrigt är jag i princip enig med den föregående ärade talaren att en dylik värdestegring i allmänhet givetvis bör tillfalla det allmänna.

Ang. den i samband med järnvägsanläggningar uppkommande jordvärdestegring.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Så länge det allmänna icke är ensamt om att bygga järnvägar, utan deras framdragande, som är ett allmänt intresse, blir upplåtet åt den enskilda företagsamheten och denna enskilda företagsamhet således ökar jordvärdena, kan det problemet icke undvikas, huruvida icke denna av den enskilda företagsamheten åstadkomna ökning i jordvärdet också bör, i den mån företaget eljest icke bär sig och således icke kan bli till nytta för det allmänna, få användas för att möjliggöra anläggningens drivande. Man har i Danmark resonerat så och gjort experiment. Naturligtvis kan man mycket väl tänka sig, såsom också här ifrågasättes, att, för att allmänheten skall kunna färdas billigt på dessa järnvägar och få billiga fraktsatser för sitt gods, en del av denna jordvärdestegring borde auslösas till företaget på villkor att allmänheten får dessa särskilda fördelar. Med andra ord, man får nog se saken i hela dess vidd, även ur de synpunkter jag tillåtit mig anföra.

Herr Palmstierna: Herr talman! Det är två saker det är fråga om här. Det ena spörsmålet rör *behovet* av statsjärnvägar eller enskilda järnvägar, det andra är huru, i händelse av behov av enskild järnväg, denna enskilda järnväg skall finansieras. Då framkastats det, i sistnämnda avseende visserligen rätt löst och för vissa speciella fall, att järnvägar, vilka icke bära sig, skulle få upp-

Ang. den i samband med järnvägsanläggningar uppkommande jordvärdestegring.
(Forts.)

taga en sorts beskattning. Jag tror för min del, att man i sådana fall i stället borde begagna den principen, att, om det allmänna finner en viss järnväg vara av stort allmänt behov, men staten dock icke bygger denna järnväg, denna järnväg på sätt som hittills skett *subventioneras* och i sammanhang därmed ställes under viss *kontroll*. Därmed får man det hela solidare och då kan staten själv på beskattningens väg tillgodogöra sig den uppkomna värdestegringen.

Herr Lindhagen: Ja, att på beskattningens väg understödja dessa enskilda järnvägar går ju för sig, men det kan ju tänkas att det enligt den allmänna meningen är lättare att stödja sådana företag på så sätt, att det allmänna upptager en jordvärdestegrings-skatt och av detta speciella skattebelopp subventionerar järnvägen, så att den blir i stånd att hålla billigare taxor. Så har man resonerat i Danmark, enligt vad jag hört, och det vore önskligt att den tanken icke komme alldeles till korta.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Efter av herr talmannen givna propositioner å de därunder framkomna yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas Första kammaren.

§ 6.

Ang. inrättande av en statens brandförsäkringsanstalt.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, angående herr Kristenssons motion, nr 211, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om inrättande av en statens brandförsäkringsanstalt.

I en inom Andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 211, hade herr *Kristensson* föreslagit, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utreda, huruvida, i vad mån och på vad sätt en statens brandförsäkringsanstalt kunde och borde inrättas, samt för Riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet funnos emellertid fogade reservationer:

av herrar *Sandler* och *Kloo*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Andra kammaren måtte för sin del besluta, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande lämpligheten av att inrätta en statens brandförsäkringsanstalt; samt mot en viss del av motiveringen dels av herr *Lithander*, dels av herr *Sjöberg*.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Kristensson: Herr talman! Jag vill endast här tillkännagiva, att orsaken till, att jag icke går in på en realdebatt i den föreliggande frågan, är hänsynen till den långt framskridna tiden och den ökade arbetsbördan på Riksdagens bord, men icke att jag känner mig varken övertygad eller imponerad av de skäl utskottet anført. Emellertid torde frågan icke vara fallen, utan den kommer nog igen och jag hoppas att den då skall få ett något välvilligare bemötande av utskottet än som denna gång givits densamma.

Ang. inrättande av en statens brandförsäkringsanstalt.
(Forts.)

Herr Lithander: Herr talman, mina herrar! Utskottets majoritet har, såsom synes, yrkat avslag på den föreliggande motionen, och om detta yrkande har jag varit ense, men däremot har jag icke kunnat godkänna vissa delar av motiveringen. De huvudskäl motionären anført för sin motion ha vid närmare granskning icke visat sig bärande. Han säger, att brandförsäkringsaktiebolagen i vårt land bildat ett slags kartell med huvudsakligt syfte att hålla så höga premier som möjligt. Det påståendet är icke bevisat, men motionären har dock ansett sig kunna göra det, och detta har i sin mån influerat på ordalydelsen i utskottets betänkande. Jag skall be att med några siffror få visa hur grundlöst detta påstående är. Vid Tarifföreningens tillkomst 1890 var medelpremien 3 kronor 74 öre per tusen, sedermera har den undan för undan sjunkit till 2 kronor 37 öre per tusen, år 1911, alltså en *nedgång* av 36 $\frac{1}{2}$ %. Om man granskar siffrorna från ett av de ledande svenska bolagen, tillhörande Tarifföreningen, så visa dessa än större nedgång. Där var medelpremien år 1892 3 kronor 2 öre och har sedermera gått ner till 1 krona 61 öre år 1911. Om sålunda man får tro motionärens påstående, att Tarifföreningens huvuduppgift skulle vara att hålla så höga premier som möjligt, kan man icke annat än beklaga, att Tarifföreningen så totalt misslyckats med sin huvuduppgift. Nu är det emellertid så, att Tarifföreningens uppgift ingalunda varit att hålla så höga premier som möjligt, utan föreningen har bedrivit en fullt legitim verksamhet och sökt hävda tillämpandet av riktiga grundsatser för en sund försäkringsverksamhet, något som varit till gagn icke minst för försäkringstagarna själva. Försäkringsinspektionen ger också denna verksamhet sitt erkännande och uttalar, att »Tarifföreningen haft och ännu har stor betydelse för brandförsäkringsväsendets sunda utveckling». På ett annat ställe yttrar försäkringsinspektionen: »Särskilt må det betonas att under dessa fem år har ingen större katastrof inträffat, utan fondbildningen har kunnat fortgå ostörd. Möjligheten av att en större massbrand kan inträffa förbises gärna, eftersom det nu förflutit lång tid, nära 25 år, sedan den sista. Men trots alla förbättringar i byggnadssätt och eldsläckningsväsende finns det ännu i våra städer och stadsliknande samhällen så många stora, för faran av en massbrand utsatta områden, att brandförsäkringsbolagen måste begagna de goda åren till att samla fonder, vilka sätta dem i stånd att möta även

Ang. inrättande av en statens brandförsäkringsanstalt.

(Forts.)

de stora eldsolyckorna.» Jag vill i detta sammanhang nämna, att det är just till fondbildning, som bolagens överskott till största delen ha använts och att utdelningen till aktieägarne varit helt obetydlig.

Utskottet säger med en viss tvekan på sidan 7 beträffande en eventuell statsanstalts ställning till brandförsäkring av privat egendom att motionären »måkända» — säkrare känner man sig icke om saken — »har rätt i sitt påpekande av att de privata bolagen genom sin tariffkartell kunna komma att hålla premierna högre än nödvändigt och rättvist vore, och att en statsanstalt på detta område kunde utöva ett hälsosamt inflytande». Häre mot vågar jag för min del påstå, att av någon sådan anledning har en statsanstalt icke något berättigande, ty det förefinnes redan under nuvarande förhållanden en högst betydande konkurrens med bolagen tillhörande Tarifföreningen. Jag skall be att få nämna, att här i landet verka sju utländska aktiebolag, fjorton ömsesidiga bolag med större verksamhetsområde än ett län, tjugotre länsbolag och trehundra ömsesidiga bolag med mindre verksamhetsområde än ett län. Konkurrensen är sålunda ganska betydlig, så att om Tarifföreningen skulle vilja godtyckligt höja sina premier, vilket ingalunda är fallet, så skulle detta icke vara möjligt.

På sidan 9 säger motionären: »Industrien själv och dess konkurrenskraft gentemot utlandet kan endast vinna på, att nämnda kartells extra brandskattning omöjliggöres.» Jag har redan visat, att någon sådan brandskattning icke förekommer, och vad beträffar omsorgen om vår industri och dess konkurrenskraft mot utlandet, vill jag säga, att såväl industrien som varje annan gren av svenskt näringsliv och självständigt arbete tryggas bäst därigenom att det verksamhetsområde, som dessa äga, icke blir föremål för sådana angrepp, som här företagits. Det är endast genom enskild, livskraftig verksamhet som framgång kan tryggas.

På sidan 7 säger utskottet, att det bleve de ömsesidiga bolagen, som skulle komma att bliva lidande genom en statsanstalts inrättande, och det råder icke något tvivel om att så skulle bliva fallet. Det synes mig emellertid ligga en viss orättvisa i att omsorgen skall inskränkas till att gälla blott de ömsesidiga bolagen, men däremot icke aktiebolagen, som på ett fullt legitimt och hedrande sätt ha skött sin verksamhet.

Motionären yttrar på sidan 9: »En och annan gör för sig själv måkända den stilla reflexionen, att en sådan anstalt icke egentligen medförde något annat än ett nytt ämbetsverks inrättande med massor av tjänstemän och löntagare och med ökade utgifter för staten.» Jag får lov att säga, att därvidlag har motionären verkligen slagit huvudet på spiken, ty detta är frågans realinnebörd, och jag anser, att man bör icke *stilla* göra den reflexionen, utan bör uttala den *högt* i kammaren. Ett fullföljande av motionärens syften innebure ett skapande av nya ämbeten, vilka just tack vare den omständigheten, att detta bleve ett statsmonopol, kunde äga bestånd och som skulle borteliminera en enskild verksamhet, som är fullt legitim och

som på ett för landet och försäkringstagarna gynnsamt sätt fyllt sin uppgift.

Då jag alltså, herr talman, har den uppfattningen, att staten icke bör på olika områden och icke heller på detta öppna konkurrens som förhindrar gagnande, enskild verksamhet, så skall jag be att få yrka avslag på motionen.

Ang. inrättande av en statens brandförsäkringsanstalt.
(Forts.)

Herr Bäckström: Herr talman, endast några ord! Herr Lithander har länge och med mycken ömhet talat om aktiebolagen och deras tariffpolitik, och det är rätt förklarligt att han så gjort. Men att han i utskottets motivering till dess föreliggande yrkande funnit anledning därtill, har jag något svårare att fatta, ty utskottet har icke, såvitt jag kan förstå, uttalat sig på något sätt förklenligt om aktiebolagen och deras tariffpolitik. Utskottet erkänner villigt och gärna det goda aktiebolagen utträttat, men utskottet vill framhålla, att om det ock icke direkt utsäges i försäkringsinspektionens skrivelse, det dock tyckes framskynta mellan raderna där, liksom ock i de åtgärder, försäkringsinspektionen i övrigt vidtagit, att aktiebolagen och Tarifföreningen icke tyckas gärna vilja låta inspektionen, på sätt vederbör, undersöka, huru deras affärer skötas och i vad mån allmänhetens berättigade krav tillgodoses. Det är just ur den synpunkten, som utskottet funnit lämpligt göra ett uttalande på sätt som skett å sidan 7 i betänkandet, kring vilket uttalande herr Lithanders anförande närmast rört sig.

Vad själva saken beträffar, så finner jag icke skäl att med anledning av herr Lithanders anförande närmare ingå på densamma, då herr Lithander framställt enahanda yrkande som utskottet.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kloo: Jag skall icke trötta kammaren med att ingå på något bemötande av herr Lithanders anförande, som delvis redan gendrivrats av herr Bäckström.

Då motionären icke framställde något yrkande, skall jag tillåta mig att yrka bifall till den av herr Sandler och mig avgivna reservationen.

Herr Nilsson i Kristianstad: Herr talman, mina herrar! Då jag icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet, skall jag be att i största korthet få anföras ett par skäl, som gjort, att jag, om jag närvarit i utskottet, skulle ha röstat för tillstyrkande av motionen. Såväl utskottet som herr Lithander ha underskattat den fara, som aktiebolagens sammanslutning i en kartell innebär för brandförsäkringsväsendet i framtiden. Jag vill gentemot herr Lithander särskilt betona, att t. o. m. Försäkringsinspektionen uttalar vissa betänkligheter, icke minst därför att återförsäkringsbolagen vägra att återförsäkra risker för de ömsesidiga bolagen. Inspektionen säger uttryckligen, att detta torde bero därpå, att dessa återförsäkringsbolag i konkurrensen taga parti för de större bolagen. När man alltså av detta försäkringsinspektionens utlåtande

Ang. inrättande av en statens brandförsäkringsanstalt.
(Forts.)

kan taga för givet att denna sammanslutning av brandförsäkringsanstalterna innebär begynnelsen till en kartell eller trust, som kan bli ödesdiger nog uti konkurrenshänseende i framtiden, så tycker jag att denna motion har synnerligen starkt fog för sig. Även om den icke blir i år så allvarligt behandlad i kammaren, är det mitt hopp, att motionen nästa år skall komma igen. Det skall bli till gagn för hela brandförsäkringsväsendet i vårt land, om man kan få till stånd en statsanstalt på detta område.

Jag har, herr talman, för min del intet yrkande, men har velat tillkännagiva min anslutning till motionens syfte.

Herr Sjöberg: Ehuru jag är ense med utskottet i dess slut, har jag låtit anteckna mig såsom reservant mot en viss del av utskottets utlåtande. Det förhöll sig nämligen så, att i det förslagstryck, som förelåg för justering i utskottet, hade efter det stycke som börjar nederst på sidan 6 med orden: »Vad först statens egen- dom beträffar», inskjutits en passus, som lydde så: »Det kan för övrigt enligt utskottets mening starkt sättas i fråga, huruvida vanlig brandförsäkring av statsegen- dom vore lämplig eller om icke ett årligt avsättande av lämpligt belopp till en fond att användas för återuppbyggnad av nedbrunna statsfastigheter på detta område vore den ändamålsenligaste åtgärden.» Denna passus justerades emellertid bort vid slutjusteringen för att enighet skulle kunna uppnås om utskottets utlåtande. Då detta emellertid icke lyckades, utan herr Lithander fortfarande reserverade sig mot viss del av utlåtandet, fann även jag mig ha skäl att reservera mig i detta hänseende, ty jag tyckte, att efter den diskussion, som inom utskottet förts rörande försäkring av statsegen- dom, denna passus bort få stå kvar i utskottets utlåtande.

Jag har endast velat tillkännagiva detta och har för övrigt intet annat yrkande än om bifall till utskottets utlåtande.

Herr Sommelius: Herr talman, mina herrar! Jag kan i likhet med herr Lithander icke underlåta att framföra den uppfattningen, att det i allmänhet torde vara lyckligast och för alla parter fördelaktigast, om så mycket som möjligt verksamheten inom landet kan bedrivas och föras fram genom enskildas företagsamhet. Långt kraftigare blir en sådan verksamhet än den som utövas genom statens försorg. Mångahanda bevis för riktigheten härav förefinnas, och något särskilt exempel torde det icke vara behöfligt att här nämna.

Då motionären på sidan 2 har uttalat att affärsbolagen berett sig en vinst på det allmännas bekostnad, så är det alldeles riktigt, att dessa försäkringsanstalter bereda sig en vinst på statens bekostnad, men motionären glömmer att undersöka, huruvida icke dessa bolag å sin sida berett staten otaliga fördelar genom den garanti de lämnat. Icke skall man väl se saken så ensidigt, att man påstår att det är uteslutande affärsföretagen, som gagna på staten. Tvärtom är det motsatta i lika hög grad fallet när det gäller garanti mot eventuella förluster.

Vidare tillåter jag mig nämna, att om något skulle kunnat förmå mig att gå med på ett bifall till motionen, så skulle det vara det motiv, som föranlett motionären att väcka densamma. Han påstår nämligen, att i huvudsak behöves det intet kapital för en sådan försäkringsanstalt, skött av staten. Det skulle visserligen ske en fondering, men denna fråga är mycket enkel, ty enligt motionärens mening är denna avsättning till fonder blott en bokföringsfråga, där ena parten skriver upp beloppet på kreditsidan och den andra parten på debetsidan. Jag undrar emellertid, huru det skulle gå för staten, om den icke hade starkare underlag för sin verksamhet. Jag betvivlar, att staten då över huvud skulle få några försäkringar alls.

Ang. inrättande av en statens brandförsäkringsanstalt.
(Forts.)

På ett annat ställe säger motionären: »Därest under ett av de första åren, innan tillräckliga fonder hunnit anskaffas, en större brand skulle äga rum, så kunde denna anstalt låna erforderligt belopp av staten». Det ser ut, som om motionären menade, att staten för att åstadkomma en större brand skulle låna pengar till vederbörande anstalt. Jag kan icke tänka mig, att detta varit hans mening, utan det har nog varit hans mening att giva anvisning på det sätt, varpå reglering skall äga rum, ifall en eldsvåda skulle äga rum. Jag tar för givet, att en sådan reglering icke kan ske på sätt motionären föreslagit, utan att ett visst kapitalunderlag måste finnas för ändamålet.

På ett annat ställe i sin motivering säger motionären, att man i första hand kunde räkna med att alla landstings, kommuners, hushållningssällskaps, kyrkans och under statens eller allmänna institutioners förvaltning stående fonder tillhörig egendom i denna anstalt försäkrades. Hur skall en sådan statens brandförsäkringsanstalt kunna kommendera alla dessa enskilda företag till att försäkra sin egendom inom denna anstalt? Vilka maktmedel har anstalten för det ändamålet? Visserligen hänvisar motionären själv i det hänseendet till ett maktmedel, men jag anser detta vara av den beskaffenhet, att det helt säkert varit bättre, att motionären underlåtit att föra fram det, ty det går ut på ett hot, genom vilket man helt enkelt icke skall vinna det allra minsta för en sådan anstalt. Skall man kunna vinna något, måste det ske genom humant bemötande, prisbillighet och kurant behandling. Motionären säger nämligen, att man skulle på ett eller annat sätt göra till villkor för understöd eller penningförskottning till samfund och föreningar, att vederbörande assurera sina tillgångar i statens försäkringsanstalt.

Sedan jag nu framställt dessa anmärkningar mot själva motiven för att påvisa, huru utomordentligt ytligt motionen blivit anlagd, skall jag också be att få säga, att det förefaller mig, som om utskottets behandling ingalunda varit den allra bästa. Utskottet tillkännager sin sympati för förslaget, men säger beträffande tariffkartellen, att man nog har medel i sin hand att förekomma uppskörtande, och att det icke torde saknas möjligheter för staten att förmå de enskilda assurancesanstalterna till att rätta sig efter statens vilja. Jag finner detta utskottets hot vara alldeles överflödigt i förevarande fall, ty utskottet har icke, såvitt jag vet, kunnat på-

Ang. inrättande av en statens brandförsäkringsanstalt.

(Forts.)

visa, att försäkringsbolagen begått några missgrepp, som kunnat giva utskottet anledning till ett sådant uttalande.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kristensson: Jag förmodar, att kammarens ärade ledamöter icke finna det underligt, att jag nödgas något ingå på ett kortfattat bemötande av de anföranden, som här hållits. Jag har gjort mig skyldig till en ganska stor misräkning i dag, då jag trott, att vi skulle slippa en realdebatt i denna fråga, men jag hade icke haft fullt på känn, huru starka intressen, som i denna sak verkligen äro företrädta i denna kammare.

Jag vill alltså giva ett par repliker i några avseenden. Herr Lithander ville driva den satsen, att staten icke skulle äga rättighet att öva konkurrens gentemot enskilda affärssammanslutningar. Såvitt jag vet, äger detta emellertid rum för närvarande. Vad annat innebär t. ex. statsbanedriften; vad är vårt telefonväsende annat än konkurrens gentemot Stockholms enskilda telefonbolag, och jag skulle kunna uppräknat en mängd andra liknande fall. Vart skulle det bära hän, om staten ville starta ett företag eller anlägga ett verk och då först måste se till: finns det någon man eller något bolag i Sveriges rike, som driver en affär på detta område; om så är, får staten icke lov att gripa in, även om den skulle skörda en vinst på bortåt 10 miljoner kronor, som kanske i föreliggande fall.

Vad anförandet av herr Sommelius från Hälsingborg beträffar, tror jag, att det omdöme, han däri tillät sig att fälla över min motion, bättre passar in på hans anförande, så till vida att det var ganska »ytligt». Jag kan verkligen för min del icke förstå annat, än att staten med dess oerhörda kapitaltillgångar mycket väl skulle kunna inrätta en brandförsäkringsanstalt utan att för ändamålet behöva lägga ned en del miljoner i fonder på förhand. Skulle denna anstalt de första åren av sin verksamhet nödgas utbetala vissa belopp, som den icke har tillgängliga, så vore det väl ingen svårighet för anstalten att låna dessa belopp av staten, då staten skulle ha dem till godo av anstalten, tills den kunde betala igen desamma.

Herr Lithander ville vidare göra troligt, att brandförsäkringsbolagen av ren barmhärtighet mot försäkringstagarna bildat sin kartell för att reglera premiesatserna. Jag tycker detta påstående är så uppenbart orimligt, att det ej behöver bemötas. Vidare drog herr Lithander fram ett gammalt skäl, som förmodligen var avsett att göra intryck i kammaren, nämligen att denna anstalt blott betydde tillsättandet av ett stort antal tjänstemän. Ja, herr Lithander, huru är det med de stora aktiebolagen i detta avseende? Svea t. ex. har ett tjog personer med mer än generaldirektörs lön i statens affärsdrivande verk. Jag förmodar, att en statens brandförsäkringsanstalt icke skulle behöva mer än *en* direktör med liknande lön. Vilka få nu betala dessa höga löner åt bolagens tjänstemän? Jo, försäkringstagarna och allmänheten. Det är ett nationalekonomiskt intresse, att det blir så få brandskador som möjligt, och om staten har en brandförsäkringsanstalt, kan den reglera dess verk-

samhet så, att så omfattande anstalter som möjligt vidtagas för att minska eldfaran, och det blir ovillkorligen en vinst, som kommer samhället till godo och sålunda är av den allra största betydelse.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herrar Sandler och Kloo avgivna reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Ans. inrättande av en statens brandförsäkringsanstalt.
(Forts.)

§ 7.

Vidare förekom till behandling Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om inrättande av ett statens tryckeri.

Ang. inrättande av ett statens tryckeri.

Andra kammarens femte tillfälliga utskott hade i ett sammanhang behandlat två inom Andra kammaren avgivna och till utskottet hänvisade motioner, nämligen nr 234 av herr *Nordström* och nr 252 av herr *Ingvarsson m. fl.*, i vilka hemställts, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående inrättandet av ett statens tryckeri samt för Riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon Andra kammarens åtgärd.

Uti avgiven reservation hade likväl herrar *Ingvarsson*, *Bärg* i *Katrineholm* och *Edbom* förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att Andra kammaren för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig utredning av frågan om inrättandet av ett statens eget tryckeri, samt att Kungl. Maj:t för Riksdagen måtte framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Ingvarsson*, som yttrade: Det har inträffat upprepade gånger under de senare åren, att Riksdagen haft anledning att taga befattning med tryckerifrågor. För icke länge sedan ha vi här behandlat en fråga rörande snabbare publicerande av kammarens protokoll, en fråga, som kräft en rätt långvarig utredning och där kostnadssynpunkterna ha spelat en mycket stor roll. Inom några dagar ha vi till behandling ett ärende rörande ändrat förfaringssätt i fråga om väckta motioner. Tidigare ha Riksdagens revisorer funnit anledning att uttala önskvärdheten av att söka nedbringa kostnaderna för riksdagstrycket. Sålunda se vi, huru gång efter annan frågan om ordnandet av tryckeriförhållandena blir av den betydelse, att Riksdagen nödgas taga befattning med

Ang. inrättande av ett statens tryckeri.
(Forts.)

densamma. Och vi kunna vara övertygade om, att ju mera trycket växer och kostnaderna stiga, desto talrikare bli de tillfällen, då Riksdagen måste ägna dessa frågor sin uppmärksamhet.

Vad jag nu berört, har öfvervägande avsett Riksdagens eget tryck. Så kommer därtill statens övriga tryck, som är 3—4 gånger så omfattande som Riksdagens. Under sådana omständigheter är det alldeles påtagligt, att denna fråga börjar spela en mycket stor roll. Vi få ju också veta i dessa dagar, att statens tryck numera beräknas kosta cirka 2 miljoner kronor årligen. Då ställas vi inför den frågan: ha vi rättighet och möjlighet att endast öka på dessa kostnader undan för undan med något hundra tusental kronor varje år? Ännu för 15—20 år tillbaka var detta belopp nere vid mindre än 1 miljon kronor, men det har oavslåtligen stegrats och fortsätter alltjämt att så göra. Vid sådant förhållande ställas vi, som sagt, inför det problemet, om vi endast ha att fortsätta på denna väg utan att göra något för att söka åstadkomma en begränsning härvidlag. Att frågan är viktig, synes man glädjande nog börja få upp ögonen för på åtskilliga håll. I den proposition till Riksdagen, som Kungl. Maj:t avlåtitt angående inrättandet av en statens tryckeriexpedition för att förmedla statstrycket och kontrollera räkningarna, säger departementschefen bland annat följande: »Detta uppslag till anordnande av ett statstryckeri i en eller annan form finner jag vara synnerligen beaktansvärt. Om efter verkställd utredning ett dylikt tryckeri framdeles befinnes lämpligen böra komma till stånd och förenas med ifrågakvarande tryckeriexpedition, är det naturligtvis av vikt, att denna expedition utan svårighet låter inordna sig i det större företaget, och ur denna synpunkt är det givetvis fördelaktigt, om man låter anstå med det definitiva fastställandet av tryckeriexpeditionens organisation och personalbehov, tills frågan kan slutgiltigt lösas i samband med spörsmålet om statstryckeriets inrättande.»

Som vi härav finna, har man insett, att denna fråga numera är ganska viktig. De personer, som ha verkställt den utredning, som ligger till grund för ifrågakvarande proposition, ha jämväl betonat, att denna fråga är av en viss vikt. De referera för sin del ett yttrande av departementalkommittén, som grundligare än de flesta torde haft möjlighet att bilda sig en föreställning om denna frågas innebörd, och som rätt kraftigt betonat önskvärdheten av att staten börjar så småningom att verkställa sitt eget tryck och utvidgar denna verksamhet undan för undan för att möjligen till slut låta den omfatta allt statens tryck.

När vi sålunda se, att man på de håll, där man sitter inne med praktisk kännedom om förhållandena, börjar inse nödvändigheten av att något göres i detta fall, så uppstår väl den frågan, om icke Riksdagen för sin del bör övertänka, huruvida å dess sida skall tagas något initiativ härvidlag. Det är åtskilliga omständigheter, som just nu påkalla ett dylikt initiativ. Det torde icke vara herrarna obekant, att för kort tid tillbaka har bildats en större ekonomisk sammanslutning, en trust, bland de litografiska tryckerierna. Nu är det väl sant, att detta spelar en jämförelsevis underordnad roll, när

det gäller statens tryck. Men om också icke någon sådan sammanslutning ännu föreligger inom övriga boktryckerier, så är det alls icke uteslutet, att planer på en dylik äro å bane. Och jag tror mig för min del kunna våga det påståendet, att överenskommelser de enskilda tryckerierna här i Stockholm emellan, i syfte att såvitt möjligt hålla lika priser, föreligga, och att dessa överenskommelser förorsakat, att staten får vidkännas ganska höga kostnader för sitt tryck. Det är således uppenbart, att vi måste räkna med en omständighet av nu antydd art.

Nu är det sant, att det föreligger många anledningar till de höga kostnaderna. Föreståndaren för Riksdagens tryckeriexpedition har i ett utlåtande, avgivet 1910, yttrat sig härom, då han säger, att en av anledningarna till de höga kostnaderna för riksdagstrycket är »kravet, att Riksdagens arbeten skola av tryckerierna handläggas framför andra. Detta krav måste naturligtvis leda till höga kontraktspris, enär tryckeriet ej utan ersättning kan åsidosätta andra kunders intressen eller anspråk för att under *en del* av året tillmötesgå Riksdagens». Detta är alldeles riktigt, och det visar en teknisk svaghet i det sätt, på vilket statens tryck f. n. tillkommer. Ty just härigenom blir staten i hög grad beroende av de enskilda tryckerierna och nödgas till följd därav betala så dryga kostnader, att man kommer upp till sådana höga summor, som jag nyss nämnde.

Nu är det helt naturligt, att boktryckarna själva icke äro vidare trakterade av en åtgärd i här föreslagen riktning. Och vi finna därför också, huru boktryckarna helt nyligen på ett möte diskuterat denna fråga och därvid tydligen lagt i dagen sin avvisande hållning. I det referat av denna diskussion, som finnes infört i Svenska boktryckareföreningens meddelanden, är det nämligen omtalat, vad inledaren i frågan sagt. Han har i sitt inledningsanförande hänvisat till behandlingen av en likartad fråga i Schweiz, Danmark och Norge, och han förklarar, att frågan i dessa länder fallit, då den där varit uppe. Men det egendomliga är, att det argument, som enligt hans uppgift anfördes, då frågan avslogs i Schweiz, var det, att boktryckarna i landet hade ekonomiskt intresse av att bibehålla det gamla tillståndet, och i deras intresse yrkades därför avslag på inrättandet av ett statstryckeri, och detta intresse var nog starkt för att förmå statsmakterna att avslå saken. Enahanda motiv anföras från Norge, där för 12 år sedan ett liknande förslag var uppe, men likaledes avslogs på initiativ av boktryckarna. Nu är det högst anmärkningsvärt, att man icke för dessa avslag haft att hänvisa till några ekonomiska synpunkter för statens del eller till några betänkligheter i fråga om lämpligheten av själva åtgärden, utan endast till den omständigheten, att boktryckarna velat ha det på det gamla sättet och därför funnit önskvärdt, att saken blev avslagen, och då har den också fått falla. Ja, är det verkligen meningen, att svenska Riksdagen ämnar följa dylika recept, är det verkligen meningen, att svenska Riksdagen, även med hänsyn till att statens tryck numera kostar 2 miljoner kronor om året, icke vill vidtaga några som helst åtgärder, därför att lan-

Ang. inrättande av ett statens tryckeri.
(Forts.)

Ang. inrättande av ett statens tryckeri.
(Forts.)

dets boktryckare icke önska detta, ja, i så fall får jag säga, att det vore sorgligt. Och ha boktryckarna icke några andra motiv att komma med, så måste de erkännas vara bra svaga.

Det heter också till slut om detta boktryckareföreningens möte, att det tyckes vara en allmän mening där, att ett statstryckeri skulle »menligt inverka på boktryckarnas vällovliga näring», utan att staten skulle ernå någon större fördel därigenom. Sålunda framgår av denna formulering, att boktryckarna varit medvetna om, att staten kan vinna en fördel genom inrättandet av ett statstryckeri, om också enligt deras uppfattning denna fördel icke skulle bli så värst omfattande eller av någon större betydelse, som de nu själva uttrycka sig.

Jag skall ej ingå närmare på denna sak, men jag har velat påpeka de anförda förhållandena, därför att de äro av intresse för frågans bedömande. I den utredning, som verkstälts i sammanhang med den kungliga propositionen angående en tryckeriexpedition, meddelas, att ett i Finland infört statstryckeri icke bär sig så synnerligen bra, men det meddelas också, att liknande tryckerier införts i Tyskland, Frankrike och Österrike, alltså i dessa stora länder, som naturligtvis ha mycket höga kostnader för ifrågasvarande tryckning. Det lämnas icke några som helst uppgifter rörande dessas tryckeriers bärighet, deras organisation, deras förvaltning eller något sådant. Och då jag för min del anser, att det är av allra största vikt för oss att få kännedom om, vilka erfarenheter i dessa länder vunnits, tror jag, att det är nödvändigt att verkställa en utredning för att få klarhet härutinnan. I dessa länder slipper man diskutera en sådan fråga som frågan om en snabbare publicering av riksdagstrycket, som man här haft på tal. Här hava vi av ekonomiska skäl icke kommit längre fram, än att protokollen offentliggöras en vecka efter det att anförandena hållits. I Frankrike kan man publicera protokollen dagen efteråt. Och om jag icke missminner mig, är förhållandet enahanda även i en del andra länder, och det beror på, att staten ordnat sitt tryckeriväsen på ett för dess eget behov fullt tillfredsställande sätt.

Nu vet jag mycket väl, att starka krafter ständigt äro i rörelse för att hindra samhället att självt övertaga bestyret med tryckningen. Jag kan hänvisa till diskussionen i boktryckareföreningen. Jag tillåter mig att anföra ett exempel, som jag känner av egen erfarenhet och som är ganska belysande.

Vid flottans station i Karlskrona har man haft ett litet accidenstryckeri, där man haft dels en fast anställd typograf, dels använt någon värnpliktig, antingen förut utbildad ellet i syfte att låta honom förvärva färdighet i yrket. På detta tryckeri har man utfört en massa tryck för örlogsstationens räkning, för fartygens räkning o. s. v., och det har varit relativt billigt. Av någon anledning, om vilken jag icke kan eller vill yttra mig, har detta lilla tryckeri förlidit sig nedlagts, och som man sagt mig, hava alla tryckeriets inventarier flyttat upp på en vind, och trycket utföres nu av boktryckerier i staden. Föregående år gjordes försök av dessa tryckerier i staden att åstadkomma en överenskommelse i syfte

att driva upp priset för flottans tryck. Det misslyckades på grund av, att i samhället funnos två små tryckerier, som nekade att gå med på överenskommelsen. Därför kan flottan erhålla tryck utan någon konstlad uppskrivning av priset. Men det förhållandet, att krafter utifrån varit i stånd att åstadkomma, att detta lilla tryckeri där nere kastats undan, och man nu beställer tryck hos privata företag, är betydande för, vilken ställning staten intager, och gör, att det bör övervägas, om det icke är lämpligt för staten att taga denna sak i sin egen hand litet mer fullständigt, än hittills varit fallet.

Ang. inrättande av ett statens tryckeri.
(Forts.)

Det har sagts mig av en gammal erfaren tryckeriman, som därtill är personligen intresserad i tryckeribranschen i Stockholm, att för 30 år tillbaka kunde det ha varit lämpligt att inrätta ett statstryckeri, men numera vore det icke lämpligt, därför att nu ha så många ekonomiska intressen i samhället blivit förknippade med statens tryck, att det vore opraktiskt att genomföra en sådan åtgärd. Men han ville å andra sidan icke förneka, att för varje år, som går, blir denna fråga allt mer och mer svårlöst. Ju större och mera omfattande statens tryck blir, ju större kostnader det drager, desto tydligare blir det, att man får svårighet att åstadkomma en lösning av frågan. Och stå vi en vacker dag inför en förtrustning eller kartellering av tryckerierna, då är staten nödsakad att betala de summor, man fordrar, och vi hava intet medel i hand att åstadkomma bättre förhållanden.

Nu hänvisar man, som utskottsmajoriten gjort, till den ifrågasatta tryckeriexpeditionen. Den skall komma som ett slags räddande åtgärd. Den skall förhindra, att staten får betala mera, än som är rätt och skäligt, den skall åstadkomma en reglering av förhållandena och sörja för, att det blir bättre än för närvarande. Och då skola vi, säger utskottsmajoriteten, med de erfarenheter vi erhålla genom tryckeriexpeditionen kunna bli i stånd att bedöma, huruvida det är lämpligt att inrätta ett statens tryckeri. Utskottsmajoriteten säger: »Utskottet håller tvärtom före, att man härvidlag bör gå till väga med en viss varsamhet och först på grund av den erfarenhet, som genom en statens tryckeriexpedition i enlighet med Kungl. Maj:ts ovannämnda förslag kan vinnas, söka ytterligare nedbringa kostnaderna för statens tryck genom inrättande av ett statstryckeri.»

Nu har jag för min del mycket svårt att följa utskottet i dess resonemang härvidlag. Jag är icke alls övertygad om, att denna tryckeriexpedition skulle giva några praktiska erfarenheter av den beskaffenhet, att vi skulle på basis därav kunna avgöra, huruvida vi böra inrätta ett statstryckeri. Jag tror tvärtom, att dessa tvenne företag är alldeles oberoende av varandra, och att tryckerifrågan måste utredas för sig själv. Och enligt en uppgift, som jag erhållit, skulle statsutskottet vara betänkt på att avstyrka Kungl. Maj:ts proposition om en tryckeriexpedition. Är detta fallet, så förfaller utskottsmajoritetens yttrande och tankegång fullständigt, och det finnes icke längre ens ur dessa synpunkter den svagaste anledning att ställa sig som motståndare till förslaget.

Ang. invrät-
tande av ett
statens
tryckeri.
(Forts.)

Jag skall tillåta mig att påpeka ytterligare en omständighet, som i detta avseende spelar en viss roll, nämligen den, att nästan allt statens tryck, speciellt riksdagstrycket, sättes för hand. Och den, som har den minsta lilla kännedom om tryckeriförhållanden, vet, att detta är förenat med höga kostnader. Kunde maskinsättning införas, skulle kostnaderna för trycket ganska avsevärt nedbringas. Men det går icke för sig, så länge tryckningen är fördelad på en oerhörd massa enskilda tryckerier, dels i Stockholm, dels i landsorten. Det går icke annat än genom införandet av ett statstryckeri.

Då kunde man genom centralisering införa maskinsättning och därigenom nedbringa kostnaderna avsevärt.

Det vore skäl att överväga, om det är lämpligt att rulla med miljonerna undan för nndan i fråga om trycksaker, som för närvarande sker. Jag fann för ett par dagar sedan i en tidning en notis, där det säges, att endast en kommitté, nämligen Folkundervisningskommittén, ingått till Kungl. Maj:t med anhållan om ett belopp av 25,297 kronor och 50 öre till tryckning enbart av dess betänkande. Och vad kommittébetänkanden kosta, torde vi alla ha oss bekant. För några dagar sedan fingo vi se en uppgift i pressen om Renbeteskommissionen, som dragit synnerligen höga kostnader. Betänkandet omfattar blott 60 sidor. Men om jag icke missminner mig, går kostnaden för kommissionen löst på 3 å 400,000 kronor.

Det bör sålunda, menar jag, vara skäl för Riksdagen att övertänka, om icke någon förändring bör ske.

En av högertidningarna här i Stockholm, nämligen Stockholms Dagblad, har funnit det med sin plikt likmätigt att göra attack mot detta förslag. Ty det är naturligt, att denna tidning från sin speciella synpunkt tycker, att det är rysligt otrevligt, om staten skall tillvarataga sina ekonomiska intressen, vare sig det gäller ett område som detta eller något annat. Det kan jag förstå, och jag vill icke disputera om den saken. Men då tidningen tillåter sig att söka låta påskina, att det skulle finnas motiv för detta förslag av tämligen otrevlig beskaffenhet, kan jag icke underlåta att påtala detta. Tidningen säger: »Det torde väl ej vara förmätet att ytterligare läsa mellan raderna» — i motionerna — »att vederbörande ej ha något emot att öka antalet av statstjänstemän av småfolket, varigenom ytterligare en del av arbetareklassen får tryggad anställning i statens tjänst och — socialdemokraternas valmanskår möjligtvis en förstärkning.» Det är icke vidare honnert att i en diskussion om en rent praktisk fråga som denna införa dylika argument, oavsett om nu valmännen komma på det ena eller andra hållet. Det är mig i detta avseende ganska likgiltigt, men jag har rätt och anser mig ha plikt att söka taga till vara statens medel så långt som möjligt. Och när jag finner, att man på detta område slösar genom det sätt, varpå tryckningen är ordnad, anser jag mig skyldig att säga ifrån, att det icke är bra. Och med den erfarenhet på området, som jag personligen har, vågar jag påstå, att saken kan ordnas bättre, än som nu är fallet, och att den kan ordnas billigare.

Men jag vill också betona, att skall en utredning i detta avseende verkställas, så är det påtagligt, att den icke skall gå i någon byråkratisk riktning, liksom icke heller ett eventuellt sådant tryckeri får vara av byråkratisk läggning, utan det är de praktiska synpunkterna, som skola komma till sin rätt. Om detta sker, är jag förvissad om, att det skall komma staten till gagn, icke blott ur kostnadssynpunkt, utan även i fråga om möjligheten att effektivt och tillfredsställande leverera allt statens tryck och därjämte kanhända åtskilliga kommuners och landstings tryck, vilka önska det och finna sig i behov därav.

Ang. inrättande av ett statens tryckeri.
(Forts.)

Sedan vill jag ännu en gång till sist betona, att för varje år, som går, blir denna fråga allt svårare att lösa, och de ekonomiska intressena ställa sig allt starkare i vägen. Nu är ur många synpunkter tillfället lämpligt att taga ett initiativ, och jag tillåter mig därför hemställa till kammarens ledamöter att väl överväga saken och jämväl överväga, om det icke är något överdrivet att fästa så stort avseende vid förslaget om en tryckeriexpedition, som utskottsmajoriteten här sökt göra, i all synnerhet när jag nu har anledning tro, att det motiv, utskottsmajoriteten härvidlag anfört, icke längre existerar.

Jag tillåter mig på grund av dessa omständigheter yrka bifall till vår reservation.

I detta anförande, under vilket herr vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Branting*, *Lindqvist* i Stockholm, *Nordström*, *Bärg* i Katrineholm, *Johansson* i Uppmälby, *Berg* i Munkfors, *Enderstedt*, *Forssell*, *Nordin*, *Nilsson* i Hagaby, *Lindley*, *Edbom*, *Hage* och *Helger*.

Härpå yttrade:

Herr *Liljedahl*: Herr vice talman! Denna fråga om inrättande av ett statstryckeri ligger för närvarande under utredning inom regeringen, d. v. s. frågan om ett statstryckeri med begränsad uppgift. Nu yttrade utskottets ärade vice ordförande, att frågan om en tryckeriexpedition för statens räkning och frågan om ett statstryckeri äro av varandra oberoende frågor. Så har emellertid den utredningskommitté, som har hand om denna sak, icke fattat sin uppgift. Det heter nämligen på sidan 9 i den kungl. propositionen om inrättande av en statens tryckeriexpedition: »Utredningen av denna fråga» — d. v. s. inrättandet av ett statens tryckeri med viss begränsad uppgift — »har emellertid ännu ej fortskridit så långt, att framställning lär kunna göras till 1913 års Riksdag om beviljande av nödiga medel, och då för övrigt denna fråga är av sådan art, att dess handläggning synes kunna lämpligen anföras åt den blivande föreståndaren för statens tryckeriexpedition, vilken givetvis bör äga speciell sakkunskap å ifrågasatt område, torde det för vinnande av en rationell lösning av frågan om anläggande av ett statstryckeri av ifrågasatt beskaffen-

Ang. inrättande av ett statens tryckeri.
(Forts.)

het vara fördelaktigt, om denna expedition först träder i verksamhet».

Detta är samma ståndpunkt som den, på vilken utskottsmajoriteten har ställt sig. Då det nu föreligger en proposition, som behandlas av statsutskottet, om inrättande av en statens tryckeriexpedition och då de personer, som ha hand om utredningen angående inrättande av ett statens tryckeri, anse, att frågan om en statens tryckeriexpedition bör lösas först, och då man för övrigt med denna statens tryckeriexpedition vill nå samma syfte som med ett statens tryckeri, nämligen att bringa ned kostnaderna för statens tryck, så har utskottsmajoriteten ansett det lämpligt att vänta och se, vad inrättandet av en statens tryckeriexpedition kan åstadkomma i detta hänseende, innan man tar ett nytt steg i samma riktning. Det är ur den synpunkten, som utskottet yrkat, att motionärens skrivelseförslag icke måtte bifallas.

I anledning av, att det föreligger en proposition om inrättande av en statens tryckeriexpedition och då frågan om inrättande av ett statstryckeri redan föreligger till utredning, ber jag alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hildebrand: Herr vice talman, mina herrar! Den förste talaren hade den älskvärdheten att sälla sig till dem, som till kammarens protokoll göra utfall mot min tidning. Jag vill då endast upplysa om, att min tidning icke har något civiltryckeri och därför icke kan åtaga sig något statstryck och således icke heller på något sätt kan vinna på, om ett statstryckeri kommer till stånd eller ej.

Det var emellertid icke för att säga detta, som jag har begärt ordet, utan det var för att anföra ett par skäl, varför man bör ställa sig betänksam inför frågan om inrättande av ett statstryckeri. Först och främst har jag en annan uppfattning än den förste talaren om det enskilda näringsintresset och olägenheterna för staten av att träda detta för nära. Nu vill jag emellertid liksom han se saken ur statsekonomisk synpunkt, och då får jag säga, att det nog icke är så säkert, att staten kommer att vinna på att inrätta ett statstryckeri, utan man har till och med vissa anledningar att antaga, att det kan bli en ren förlust för staten. För närvarande kommer trycket för statens räkning mycket ojämnt med stark forcering under och särskilt vid slutet av riksdagstiden. Skulle nu staten inrätta ett eget tryckeri, så hade man att välja mellan två olika sätt att ordna saken. Det ena vore att göra det så stort, att det kunde leverera *allt* tryck, som erfordrades, då det vore som mest brådskande. Men hur skulle man gå till väga för att sysselsätta tryckeriet, när det icke strömmade in så mycket trycksaker? Ja, då finge man antingen gå med minskad arbetsstyrka eller också finge statens tryckeri konkurrera med enskilda tryckerier på den privata marknaden. Detta är betydande olägenheter, därför att då inträder det förhållande, som gör statens affärsdrift så dyr och oekonomisk. Det andra sättet vore att göra tryckeriet mindre och mera avpassat för normala behov. Detta kunde ske på det sätt,

att man lämnade bort en hel del riksdagstryck till enskilda tryckerier. Men då har man den olägenheten, som herr Ingvarsson ville komma ifrån, nämligen att enskilda tryckerier komma att handskas med riksdagstryck. Huru man än vänder sig, har man svårt att undgå dessa olägenheter, därför att staten icke kan jämnt fördela sina trycksaker över hela året.

*Ang. inrättande av ett statens tryckeri.
(Forts.)*

Rent bisarrt föreföll mig den förste ärade talarens ord om sättmaskiner. Det står också här i motionen, att om sättmaskiner kunde införas vid tryckning för statens räkning, så skulle stora besparingar kunna uppstå, och i sitt anförande framhöll talaren, att enda möjligheten att använda sättmaskiner för statens drift vore att inrätta ett statstryckeri. Då man vet, att en mängd tryckerier ha sättmaskiner och att även mycket små tidningar arbeta med dylika maskiner och att stora tidningar använda dem för allt sitt tryck med undantag för det rena annons- och rubriktrycket, så förefaller det bra märkvärdigt, om enskilda tryckeriägare skulle vara så blinda för sättmaskinernas fördelar, att staten måste inrätta ett eget tryckeri för att dessa sättmaskiner skulle komma till användning. Anledningen till att man använder sättmaskiner är nog icke så mycket, att de förbilliga trycket, utan att de påskynda sättningen, vilket är av den oerhördaste vikt för tidningar. Däremot försvarar sättmaskinernas användande korrigeringar, därigenom att man måste sätta om en hel rad för varje gång. När man nu tänker på de kungl. propositionerna och utskottsbetänkandena, i vilka så många ändringar behöva göras, så torde det väl vara lättare och billigare att vidtaga dessa större och mindre ändringar, om man icke använder sättmaskiner, utan sätter för hand. Det torde ställa sig mycket dyrare att i det fallet använda sättmaskiner. Det är på samma sätt med författningssamlingen. Jag har hört uppgivas, men icke hunnit kontrollera uppgiftens riktighet, att författningssamlingen icke skulle få sättas med sättmaskin, därför att sättningen blir noggrannare, om den sker för hand, varvid varje liten ändring kan vidtagas utan risk av, att, när en rad sättes om, det blir ombrytningsfel eller andra fel. Den förste ärade talarens uppfattning om sättmaskiner synes mig sålunda vara fullständigt oriktig.

Det vore endast ett skäl, som på allvar skulle kunna anföras för inrättande av ett statens tryckeri, och jag vill gärna medge, att detta skäl är ganska starkt. Det skulle vara, att staten i händelse av storstrejk alltid skulle ha till hands ett eget tryckeri, där staten hade personalen bunden genom individuella kontrakt, så att, när arbetarna på enskilda tryckerier strejkade, staten ändå kunde få proklamationer, kungörelser m. m. satta och tryckta. Men detta skäl har minsann icke anförts av motionären, och jag känner mig nästan övertygad om, att han med förtrytelse skulle avvisat något i den vägen. Under sådana förhållanden synes det mig emellertid vara riktigtast, att man icke ger sig in djupare på några statstryckerifunderingar, utan att man helt enkelt nöjer sig med vad Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen inrättandet av en tryckeriexpedition.

Ang. inrättande av ett statens tryckeri. (Forts.)

Mot detta har den förste ärade talaren anfört, att inrättande av denna tryckeriexpedition nog icke skulle medföra något förbilligande av trycket. Detta hans uttalande synes mig närmast visa, att han har bra litet reda på civiltryck. Det förefaller mig alldeles klart, att vid tryckning av kommittébetänkanden en i tryckeribranschen förfaren man kan nedbringa omkostnaderna med bortåt 50 procent, därför att vid detta tryck förekommer så mycket marginalrubriker och tabelltryck av sådant slag, som är ägnat att oskäligt fördyra det hela. Om det fanns en statens tryckeriexpedition, där man kunde erhålla råd angående dylikt tryck, så tror jag, att staten skulle kunna räkna med att få sitt tryck betydligt förbilligat.

Jag tror alltså, att det är riktigtast, att kammaren här går med utskottet och sålunda avvisar den föreliggande motjonen.

Herr Kristensson: Herr vice talman! Jag har begärt ordet, därför att jag i min verksamhet i år i bankoutskottet kommit att syssla med icke mindre än tre frågor, som tangerar den nu föreliggande. Det är av den anledningen, som jag nu ber att få lämna kammaren några upplysningar, som kanske torde i viss mån kunna inverka på det beslut, som kammaren skall fatta i detta ärende.

För närvarande föreligger ett förslag om utvidgning och förändring av pappersbruket i Tumba. De planer, som äro i görningen, gå delvis ut på att utvidga detta pappersbruk. Då måste man emellertid, enligt de upplysningar, jag hittills fått, även sälja papper till enskilda. Om staten inrättar ett tryckeri, kan detta tryckeri taga papper från Tumba.

En annan sak, som har beröring med denna fråga, är den, att det är ifrågasatt en utredning om huruvida icke statens sedeltryckeri, som ligger däruppe på riksbankshusets vind, skulle kunna flyttas därifrån, och då vore det nog skäl att utreda, om man icke skulle kunna utvidga detta sedeltryckeri, så att där skulle tryckas allt stämpelpapper, som staten behöver, så att det icke blir som nu, att vissa verk vända sig till enskilda för att erhålla stämpelpapper, frimärken och dylikt.

Den tredje gången jag hade att göra med en sak, som tangerar detta ärende, var, när det förelåg till behandling det ärende, som förekommer längre fram på dagordningen, nämligen om priset å riksdagstrycket. Bankoutskottet tillsatte en kommitté, i vilken jag hade äran att vara medlem. När vi i denna kommitté undersökte kostnaderna för riksdagstrycket, så funno vi, att det var oerhörda pris, som staten fick betala härför. Som jag varit styrelsemedlem i ett tryckeribolag i 6 å 8 år, har jag litet erfarenhet om tryckningspriser, och jag får säga, att jag verkligen icke tänkt mig, att Stockholms boktryckare skulle kunna erhålla sådana pris av staten, som de för närvarande få.

Om vi nu hade statstryckeri, tänker jag mig, att det skulle kunna ordnas så, att detta tryckeri icke skulle mottaga allt statens tryck, ty då skulle den olägenheten uppstå, att arbetspersonalen icke hade stadigt arbete hela året om. Men om statens tryckeri

inrättades så, att personalen hade jämnt och stadigvarande arbete året om, så skulle man naturligtvis kunna få en exakt prisbedömning, och jag tror, att det då icke skulle vara möjligt för de enskilda boktryckerierna att uppskörta staten på det sätt, som nu sker. Jag kan verkligen icke förstå, varför man nu skulle ställa sig avvisande mot tanken på en utredning angående inrättande av ett statstryckeri och andra därmed i sammanhang stående frågor. Genom att anhålla om en dylik utredning kan Andra kammaren i varje fall icke anses hava fattat position i frågan.

Går det icke att ordna denna sak på ett för staten billigare och affärsmissigare sätt, så får man väl avstå därifrån. Men skulle frågan kunna lösas, så vore ju därmed mycket vunnet för staten. Under sådana förhållanden är det ingen risk för denna kammare att bifalla reservationen. Jag tror mig även veta, att regeringen har planer på en utredning i detta hänseende. Då behöver det icke vara alldeles betydelselöst, om Andra kammaren genom ett bifall till föreliggande reservation giver en, om än obetydlig, opinionsyttring i det hänseendet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Indebetou: Herr talman, mina herrar! Flertalet av de skäl, som reservanten herr Ingvarsson här förebragt, har ju bemötts av de två föregående talarne herr Hildebrand och utskottets ordförande herr Liljedahl, men reservanten gjorde sig i sin argumentation skyldig till några felaktiga slutsatser, vilka jag icke för min del anser böra stå oemotsagda. I samband med sitt uttalande angående de statstryckerier, som finnas inrättade i Tyskland, Österrike och Frankrike, ville han motivera behovet av en sådan anstalt även i Sverige med det skälet, att försenandet av riksdagsprotokollen här skulle kunna avhjälpas, om man fick ett statstryckeri. Och därvid uttalade han, att vi här i landet fingo vänta minst 14 dagar på att få protokollen tryckta, under det att i Frankrike man kunde få protokollen dagen efter ett riksdagsplenum. Det synes mig ganska egendomligt, att utskottets vice ordförande herr Ingvarsson kunnat uttala någonting sådant, då han vid behandlingen av denna försening av det svenska riksdagstrycket, vilken fråga vi inom utskottet tidigare i år haft före, borde ha fått klart för sig, att det icke hänger till någon avsevärd del på tryckningstiden, om protokollen försenas eller ej, utan det beror på helt andra omständigheter, såsom kansliets arbete och riksdagsmännens justering av anförandena. Tiden för denna justering är ju enligt det nya förslag, som vid denna riksdag antagits, inskränkt till 2 dagar, och kansliets arbete med protokollen tager fortfarande tre dagar, vilket blir sammanlagt 5 dagar. Enligt det anbud, som ingivits till riksgäldsfullmäktige från ett stort tryckeri här i Stockholm, har detta tryckeri åtagit sig att trycka dessa protokoll på 24 timmar under vanliga förhållanden. Det synes mig sålunda vara ett mycket illa placerat argument detta, att skylla protokollens försening på en sådan omständighet som tryckerifrågan. Det hänger, som sagt, på helt andra omständigheter.

*Ang. inrättande av ett statens tryckeri.
(Forts.)*

Ang. inrättande av ett statens tryckeri.
(Forts.)

Reservanten har vidare i sin reservation framhållit som skäl för sitt yrkande på en skrivelse, att tillkallade kommitterade, statskommissarien Södermark och ingenjör Ramström, ansett, att man bör överväga frågan om ett statstryckeri, att vidare departementalkommitterade funnit saken beaktansvärd, samt att även departementschefen har sin uppmärksamhet riktad på denna sak. Detta har reservanten, såsom jag nämnde, anfört som skäl för en skrivelse, och han sade även i samband därmed, att han ansåg, att utskottet väl lättvindigt behandlat denna fråga. Det är just denna av reservanten anförda synpunkt, att frågan är under övervägande, och att regeringen har sin uppmärksamhet riktad på densamma, som varit för utskottsmajoriteten bestämmande, då den icke ansett sig böra yrka på någon skrivelse, utan ansett en sådan vara alldeles onödig. Ty om den utredning, som på grund av en stats tryckeriexpeditionens inrättande kan vinnas, giver anledning till inrättande av ett statstryckeri, så har man ju av de uttalanden, som reservanten själv anförde för en stund sedan, anledning vänta sig, att departementschefen i detta fall kommer att föranstalta om ytterligare utredning och eventuellt lägga fram förslag om inrättande av ett statstryckeri.

Vidare anförde reservanten, att det nyligen bildats en större trust mellan de förnämsta tryckerierna i Stockholm, och detta skulle efter hans förmenande även vara i och för sig ett skäl för en skrivelse till Konungen i denna fråga. Jag åter anser för min del icke — ehuru jag icke alls är någon vän av dylika trustar och sammanslagningar, utan tvärtom — att man kan använda som skäl för en sådan skrivelse bara någonting sådant som att en trust bildats bland en del av tryckerierna. Man må väl först se, om densamma verkligen begagnar sig av sin sammanslutning till att fördyra kostnaderna för statsverket. Blir så fallet, så vill jag gärna vara med reservanten att i en kommande tid verkligen få fram ett statstryckeri. Men till dess tycker jag, att vi icke ha något skäl att förebrå trusten varken det ena eller det andra, utan till dess böra vi ställa oss avvaktande.

När vi vidare ha hört, att denna stats tryckeriexpedition sannolikt inom några dagar kommer att behandlas i kammaren, så ha vi ännu större anledning att icke i dag fatta ett beslut, som kan föranleda en skrivelseåtgärd från Riksdagen. Vi böra i stället avvakta det resultat, som denna tryckeriexpedition kan komma till i sina försök att för statsverket åstadkomma besparingar genom centralisering och genom att planmässigt anordna det tryck, som staten har behov av.

Det är på dessa grunder, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ingvarsson: Herr talman, mina herrar! Jag ber att mycket tacksamt få erkänna herr Indebetous löfte att i framtiden instämma med mig i denna sak, för den händelse vi skulle få en trust, som verkligen driver upp priserna på detta område, men eftersom jag icke har lust att vänta, tills vi få det, utan tycker

det är hög tid att göra någonting redan nu, så måste jag ännu en gång säga ett par ord. Och jag hoppas herrarne äro vänliga att överse med mig, om jag tillåter mig uttala den uppfattningen, att jag anser de skäl, som här förts fram, vara mest de obotfärdigas förhinder. Ty jag har icke funnit något av dessa skäl vara av någon egentlig betydelse.

Min ärade kamrat inom utskottet herr Liljedahl har påvisat, att i den kungl. propositionen om en statens tryckeriexpedition departementalkommitterade tala om, att man möjligen skulle kunna börja med ett tryckeri i mindre stil och utveckla det sedan undan för undan. Departementalkommitterade tala om ett tryckeri, som vore avsett för tryckning av biljetter och sådana saker. Ja, skall man gå den vägen, så kan det hända, att man efter hand får lov att inköpa maskiner och utensilier, som sedan undan för undan, allteftersom tryckeriet utvecklar sig, måste kastas bort och skickas upp på skräpvinden. Det kan jag icke finna vara någon idé. Bättre kan man sannerligen använda pengarna.

Till den ärade representanten på stockholmsbänken, som förbräde mig för vad jag sagt om Stockholms Dagblad, vill jag säga, att han tydligen i någon mån missuppfattat mitt yttrande. Ty jag har icke alls velat göra gällande, att Stockholms Dagblad var bland dem, som av ekonomiskt intresse vilja bekämpa detta förslag. Men jag har sagt, att den tidningen icke fört något honnett språk i en politisk batalj om en sådan här sak, och det tillåter jag mig att ännu en gång upprepa.

Herr Hildebrand har här gjort en i hans tycke mycket tungt vägande invändning mot vad jag sade om att nedbringa kostnaderna genom användande av maskinsättning. Ja, de synpunkter, han där anförde, kände jag. Men saken är den, att man kan icke — det upprepar jag ännu en gång — tillämpa denna maskinsättning, så länge tryckningen verkställes av enskilda tryckerier, på den grund att det är 200 eller 300 stycken av herrarne här i Riksdagen, vilka, som en tidning en gång skrev, idka författarskap. Därtill kommer, att utskottens sekreterare och departementens tjänstemän jämväl idka författarskap. Och allt skall på Riksdagens räkning gå till tryckning. Alla dessa författare ha olika handstilar, en del mycket svårlästa. Var och en har sitt sätt att skriva, att kommentera o. s. v., och följderna blir, att när manuskriptet kommer till en ny sättningsman, så sätter han absolut efter manuskriptet, så långt han kan, men det blir icke något enhetligt system. Därför måste vid korrekturläsning nästan var och varannan rad ändras, och om det då är maskinsättning, så måste nästan hela sidan nysättas. Men finnes det ett centraliserat statstryckeri, då undviks denna splittring, och det blir ett enhetligt system vid sättning och korrekturläsning, som gör, att man då även kan använda maskinsättning, vilket man nu icke kan. I så fall kunna också kostnaderna nedbringas högst betydligt.

Herr Hildebrand var nog vänlig att erkänna, att det fanns ett skäl, som talar för inrättandet av ett statstryckeri, och det var, att vid arbetskonflikter kunde man beräkna, att staten kunde upprätthålla sin tryckeriverksamhet, om staten hade individuella kon-

Ang. inrättande av ett statens tryckeri.
(Forts.)

Ang. inrättande av ett statens tryckeri.
(Forts.)

trakt med personalen. Den uppfattningen må stå för herr Hildebrands räkning. Jag ämnar icke ingå på någon diskussion härom. Jag tänker det är bäst att vänta med att diskutera det spörsmålet, till dess vi först ha ett statstryckeri, men dessförinnan få vi lov att ha utredning om den saken. När vi fått titta på denna utredning, då kan det vara tids nog att överlägga om de personliga önskemål, herr Hildebrand härvid haft. Han liksom senare herr Indebetou uttalade också sina bekymmer över tillgången på arbete under olika tider av året. Herr Hildebrand var särskilt missmodig och trodde icke, att det skulle gå att vidtaga ett sådant arrangemang som inrättande av ett statstryckeri. Men då frågar jag: hur går det för sig i de länder, där man redan har ett statstryckeri, i Tyskland, Österrike och Frankrike, där man har mycket mera omfattande tryck än här i landet? Hur går det där att planera tryckningen, så att det blir utjämnat på tillfredsställande sätt och så att det icke blir några konflikter? Det synes mig, icke annat än jag kan se, att det går mycket bra, och sålunda håller det argumentet icke streck.

Slutligen har man även talat om riksdagsprotokollen. Herr Indebetou ville göra gällande, att jag eventuellt haft orätt uppfattning i den saken. Nej, visst icke. Jag instämmer till fullo med herr Indebetou, att det är riktigt, vad som säges, att vi skulle kunna få protollen på 24 timmar även i Sverige, om de trycktes av enskilda tryckerier. Det är alldeles riktigt, men det skulle bli så ohyggligt dyrt, att vi knappast skulle gå i land med det, och det är därför vi icke kunna trycka dem så hastigt. Det kunde vi däremot göra utan denna oerhörda kostnadsstegring, om vi inrättade ett statstryckeri.

Herrarna kunna nog stå här och argumentera och yrka avslag, men ni skola komma ihåg, att varje dag, som går, kostar den svenska staten några tusental kronor i utgifter. Här betala vi dryga pengar i stilhyra varje dag, för att stilarna skola bli stående, och detta jämte mycket annat gör, att det blir en hel mängd utgifter på olika områden, som vi icke hade behöft, om staten hade ett eget tryckeri. Att avslå yrkande på ett sådant är detsamma som att säga: pengarna få gärna lov att gå, vi vilja inte ens titta på den här saken, om den är värd att överväga eller icke. Men det anser jag den är, och jag tror, att vi från utlandet kunna inhämta goda erfarenheter, och därför menar jag, att vi böra skaffa oss sådana och utreda saken.

Jag ber därför ännu en gång att få yrka bifall till reservationen.

Herr Månsson: Det är ju endast frågan om att bifalla en skrivelse om undersökning, en allsidig utredning om inrättande av ett statstryckeri, och det förefaller mig, som det skulle vara en utredning, som nog med tiden kommer att bliva lösnande, vilket man icke kan säga om alla utredningar.

Jag begärde emellertid ordet därför, att det är ett skäl, som icke har berörts här, som förefinnes, och som synes mig böra bi-

draga till att ordna denna fråga. Det är nämligen så — ja, herr talman, jag ber om överseende, för att jag möjligen gör en liten avvikelse från ämnet — att tidningspressen här i landet spelar en mycket stor roll som folkuppfostrare och som — folkfördärvare. Det är ju meningen att ordna samhället efter bästa förstånd och rättvisa och under ett samhällsuppbyggande arbete; när man har fått statsskapet något så när i ordning, så gäller det, synes det mig, att se till, att den kurs man seglar, icke äventyras av tillfälliga kastvindar. Jag tror då, att det skulle vara lyckligt, om man i samband med ett sådant statstryckeri, som här är fråga om, kunde exempelvis utvidga Post- och Inrikes tidningar till att bli ett verkligt modernt stort tidningsorgan, som kunde gå ut över hela landet och läsas i de många tusen hemmen, ett organ, som vore fritt från allt sensationsmaterial, alla braskande rubriker och alla arrangemang, som blott avse att slå blå dunster i enfaldiga människors ögon och inbilla dem, att tidningen är så och så värdefull, när den i själva verket ingenting innehåller. Annars finner man, när man ser på en del av de tidningar vi ha, att de bestå av 16 sidor bokstäver, utan att det finnes något i dem. Det är alla möjliga skräpsaker, som behandlas spalt efter spalt, och däremellan förekomma hetsiga angrepp på dem, som vilja verkliga reformer. Vi komma nog exempelvis ihåg, huru en viss broschyr jämte tidningspressen förra året försatte hela samhället i gungning, och sådana förhållanden kunna alltjämt inträffa. En riksdag, som verkligen vill arbeta för landets materiella och andliga uppbyggande, en regering, som verkligen vill folkets väl, står i sådana ögonblick tämligen maktlös gentemot en sådan där uppkonstruerad opinion, som ställes till av några tiotal personer. Jag behöver som exempel bara påminna om, hur det var med sockerfrågan i år. Hade man då haft ett stort statsorgan, fritt från sensationslystnad, som varit fullkomligt opartiskt i politiska frågor och bara refererat den ena eller andra sidans synpunkter på saken, så hade allmänheten själv kunnat bedöma saken. Jag tror, att önskemålet att få en sådan tidning till stånd är ytterligare ett skäl, varför vi i tid böra se till, att vi kunna anordna och få till stånd ett statens eget tryckeri.

Ang. inrättande av ett statens tryckeri.
(Forts.)

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, anförde

Herr Helger: I anledning av vad herr Hildebrand yttrade nyss om faran för, att arbetarne i ett statstryckeri skulle under vissa delar av året bliva sysslolösa, så ber jag att få erinra om, vad nuvarande statsrådet Schotte yttrade under år 1910 under debatten om Post- och Inrikes tidningars upphörande. Han säger då, i anledning av vad utskottet yttrat om svårigheten att inrätta ett statstryckeri till följd av den ojämna tillströmningen av tryck för en dylik anstalt: »Jag vill erinra om, att det skulle vara synnerligen lämpligt att i samband med detta statstryckeri inrätta ett tryckeri för blanketter och andra trycksaker, varav verk och myndigheter ha behov, kanske också för biljetter, frimärken o. d. Jag tror,

Ang. inrättande av ett statens tryckeri.
(Forts.)

att arbetet vid ett statstryckeri skulle kunna anordnas så, att de tider, då tryckeriet icke är alltför ansträngt av tryck för Kungl. Maj:t och för Riksdagens behov, det skulle sysselsättas med blankett och dylikt tryck. I fråga om detta tryck äger för närvarande ett stort slöseri rum, då prisen bli ganska höga, därigenom att arbetena utföras utan samband med varandra och på en mångfald av enskilda tryckerier. Häri skulle en väsentlig förenkling och besparing kunna åstadkommas, om ett statstryckeri komme till stånd.» Herr Schotte giver sin fulla anslutning till vad som framhållits om inrättande av ett statstryckeri. Jag tror, att detta skall kunna verka lugnande på dem av det liberala partiet, som möjligen ha tagit intryck av herr Hildebrands antagande om, att det här skulle vara fråga om en mycket svår art av statssocialism.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. I överensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därpå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Herr Liljedahl begärde likväl votering, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å femte tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 13, bifaller den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 83 ja, men 87 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Ang. den kommunala rösträttens utövande medelst fullmakt.

Härefter förelåg till avgörande konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av dels motion angående skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till ändring av kommunallagarna för rikets städer i syfte att borttaga rätten att rösta medelst fullmakt, dels ock motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om inskränkning i rätten att rösta med fullmakt vid val i stad till landsting och stadsfullmäktige.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade hänvisats motionen i Första kammaren, nr 69, av herr *Pers* och motionen i Andra kammaren, nr 107, av herr *Enderstedt*.

I den förra motionen hade föreslagits, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring i kommunallagarna för rikets städer, att ur dessa uteslötes föreskrift om rätten att rösta medelst fullmakt.

I den senare motionen hade hemställts, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga sådant förslag till ändring av gällande bestämmelser angående val i stad till landsting och stadsfullmäktige, att rätten att rösta genom fullmakt bleve i väsentlig mån inskränkt, så att den, som vid valtillfället icke personligen inställde sig, endast i det fall bereddes tillfälle att utöva sin rösträtt, då han på grund av yrke, tjänst eller sjukdom vore förhindrad att personligen avgiva sin röst.

Ang. den kommunala rösträttens utövande medelst fullmakt.

(Forts.)

Utskottet hemställde, att förevarande motioner ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade dock avgivits: av herrar *Clason, K. J. Ekman, Nyström* och *Räf* mot utskottets motivering; samt

av herrar *Bellinder, von Geijer, Kjellén, von Mentzer* och *Lundström* i Göteborg, som yrkat, att viss del av utskottets yttrande måtte utgå.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnade herr talmannen på begäran ordet till

Herr Lundström i Göteborg, som yttrade: Herr talman! Såsom framgår av utskottets utlåtande, ha alla utskottsmedlemmar varit ense om slutklammen, nämligen att motionerna nu ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda. Däremot ha, som också framgår av det tryckta utlåtandet, angående motiveringen meningarna varit synnerligen skiljaktiga. Såsom synes av antalet reservanter, har ställningen i utskottet vid beslutet angående motiveringen varit den vanliga: 11 röster mot 9.

Det förekommer, som herrarna se i motiveringens första punkt, en passus, i vilken säges, att »utskottet delar motionärernas uppfattning därom, att rätten att rösta med fullmakt vid i kommunalförfattningarna omförmälda val i stad bör inskränkas». Denna passus ha reservanterna icke kunnat vara med om av två skäl, dels därför, att vi antingen alldeles icke dela motionärernas uppfattning, eller åtminstone icke äro vissa därom, och dels därför, att vi aldrig — jag torde icke härmed förräda någon utskottshemlighet — i utskottet med ett ord ingått på någon realdebatt om saken. Att under sådana förhållanden i motiveringen inlägga sin uppfattning i realfrågan har synts oss vara synnerligen olämpligt och onödigt.

Det är på dessa grunder och då jag för min del icke vill vara med om att på något sätt avge någon som helst förbindelse angående ett eventuellt inskränkande eller upphävande av rätten att rösta med fullmakt, som jag för min del har reserverat mig liksom de åtta medreservanterna, och det är också på denna grund, som

Ang. den kommunala rösträttens utövande medelst fullmakt.

jag nu, hur väl jag än vet, att denna kammares majoritet brukar följa sin utskottsmajoritet, vågar yrka bifall till utskottets hemställan med ogillande av motiveringen.

Vidare anförde:

Herr Cederborg: Herr talman! Den siste ärade talaren yrkade bifall till utskottets hemställan med ogillande av motiveringen. Jag för min del skall i korthet be att få yrka på godkännande även av utskottets motivering. Då utskottets majoritet gjort detta uttalande i motiveringen, har det påtagligen skett därför, att den har den grundade övertygelsen, att åtskilliga inskränkningar mycket väl kunna göras i rätten att rösta med fullmakt. Till denna uppfattning ber jag kammaren ansluta sig och hemställer sålunda om bifall till utskottets såväl motivering som kläm.

Herr Räf: Det förundrar mig icke, herr talman, att ett yrkande om bifall även till motiveringen kommer just från stockholmsbanken. Det är nämligen på det sättet, att initiativet i detta hänseende har utgått just från Stockholms stadsfullmäktige, och det har inträffat för icke så synnerligen länge sedan — det var den 18 november 1912 — att det avläts en skrivelse från stadsfullmäktige i Stockholm till vederbörande, i vilken uttrycktes en önskan, att vi skulle komma ifrån den s. k. fullmaktsröstningen. Det kan dock nästan förvåna, att Kungl. Maj:t har vågat giva sig ut på — man kan säga — icke mer än »nattgammal is» och omfatta ifrågavarande projekt. Det är för övrigt icke säkert, att samma behov i detta hänseende gör sig gällande i övriga städer, som gör sig gällande i Stockholm. Det synes mig också, att då endast Stockholms stadsfullmäktige gjort en sådan anhållan, det hade varit alldeles tillräckligt, att man i avseende på denna sak hade stannat vid Stockholm och försökt tillgodose detta Stockholms behov, detta så mycket mer, som Stockholm ju har egen kommunalförordning o. s. v., vilket gör, att man mycket väl hade kunnat tänka på att begränsa det till att gälla endast Stockholm.

För övrigt skall jag be, herr talman, att få ansluta mig till det av herr Lundström gjorda yrkandet.

Herr Edén: Herr talman! Med anledning därav att den ärade ledamoten av utskottet antydde, att det egentligen skulle vara ett stockholmsintresse, som gör, att utskottet ställt sig på motionärens sida, skall jag endast i allra största korthet be att få anmärka, att jag tror tvärtom, att det är ett intresse, som är känt på mycket vida håll inom Sveriges städer, att man måste vidtaga åtgärder för att inskränka, och mycket väsentligt inskränka, den trafik med fullmakter, som under senare år har börjat bedrivas. Såsom uttryck för detta intresse ha vi också fattat de två motioner, som blivit väckta i år, och dessa två motioner äro väckta, icke från stockholmskommun, utan av representanter för två landsortsstäder, där man

var för sig fått göra erfarenhet om, huru olämpligt det nuvarande systemet med fullmakter är.

Jag vill icke ge anledning till, att vi riva upp någon större debatt angående denna fråga, men jag tror, att man kan tryggt säga, att litet var har från sin ort fått så talrika exempel på och så stark erfarenhet av, att det nuvarande systemet är i högsta grad olämpligt och ohållbart, att kammaren har allt skäl i världen att biträda den principförklaring, som konstitutionsutskottets majoritet tagit in i sin motivering. Den principförklaringen innebär endast, att man ställer sig på den grund, att rätten att begagna fullmakt skall *inskränkas*, icke att den skall till fullo upphävas, och jag kan icke tänka annat än, att kammaren vill, i enlighet med utskottets hemställan, gå åtminstone så pass långt.

Ang. den kommunala rösträttens utövande meddelst fullmakt.
(Forts.)

Herr Räf: Med anledning av konstitutionsutskottets ärade ordförandes yttrande skall jag be att få hänvisa direkt till konstitutionsutskottets utlåtande i detta hänseende, vilket anknyter sig omedelbart till den kungl. propositionen nr 185. I denna proposition, nr 185, heter det: »Jag torde böra erinra därom, att Stockholms stadsfullmäktige i framställning den 18 november 1912 anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes till Riksdagen avgiva proposition därom, att sådan ändring av § 8 mom. 1 i gällande förordning om kommunalstyrelse i Stockholm måtte göras, att rätten att rösta genom fullmakt bleve i väsentlig mån inskränkt.»

Föreliggande motioner äro ju definitivt avslagna. Beträffande motiveringen för detta avslag hänvisar konstitutionsutskottet till vad jag nu har uppläst. Såvitt jag kan förstå måtte alltså vad jag har sagt vara riktigt. Vad däremot angår de särskilda motionerna har jag icke inlåtit mig på något yttrande, eftersom utskottet självt icke gjort det.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan med den av utskottet föreslagna motiveringen samt vidare på bifall till berörda hemställan men med ogillande av utskottets motivering; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i förstnämnda proposition.

§ 9.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i gällande giftstadga.

I en inom Andra kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 209, hade herr *Nilsson* i Linnås med instämmande i motionens syfte av herrar *Jonsson* i Hökhult, *Räf* och *Rosenquist* hemställt, att Riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte föranstalta om sådan ändring i giftstadgan av den 7 december 1906, att handeln med »mjöldryga» såsom råvara måtte bliva fri.

Ang. handeln med mjöldryga.

Ang. handeln
med mjöldryga.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att Andra kammaren måtte, i anledning av förevarande motion, för sin del besluta, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, huruvida och i vad mån åtgärder skulle kunna vidtagas i ändamål att bereda lättare avsättningsmöjligheter för den, som i första hand insamlat mjöldryga.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan begärdes ordet av

Herr Wahlquist, som yttrade: Mina herrar! För att få reda på fackmyndigheternas mening i denna fråga har utskottet, såsom av utlåtandet framgår, hos vederbörande statsråd anhållit, att han måtte infordra yttranden i ämnet från sakkunnigt håll och på grund härav ha yttranden inkommit såväl från kungl. medicinalstyrelsen som från farmaceutiska institutet, och båda dessa fackmyndigheter ha på skäl, som synas mig fullt klara och övertygande, avstyrkt framställningen.

Därjämte har svenska medicinalväxtföreningen yttrat sig i frågan, och denna har kommit till samma resultat som de två av mig nyss nämnda fackmyndigheterna. Medicinalväxtföreningens ändamål är att uppmuntra allmänheten till insamling och odlande av medicinalväxter och att även skaffa avsättning för sådana. För detta ändamål har föreningen verkat genom en mångfald tidningsartiklar och genom cirkulär och dylikt.

Vad nu särskilt beträffar mjöldryga, varom motionen rör sig, framhåller medicinalväxtföreningens styrelse, att den har sökt sprida kännedom om dess handelsvärde och meddelat, att drogen inköpes på apoteken och att föreningen förmedlar försäljning utav drogen till obegränsade kvantiteter och till *för varje tillfälle gängse handelspris*, och tillägger sedermera, att lantmannen kan när som helst få avsättning för den mjöldryga, som insamlas, och att priserna regleras till viss grad av de noteringar, som föreningen på grundval av handelspriset i utlandet gör. Föreningen slutar sitt yttrande därmed, att den säger: »Då producenterna av mjöldryga således numera kunna få avsättning för obegränsade kvantiteter till pris, som står i skälig proportion till marknadspriserna, och då ett lös-släppande av handeln med mjöldryga till personer, som sakna kännedom om, hur drogen bör behandlas och förvaras för att bibehålla sitt värde, antagligen skulle förorsaka en sänkning av priset, får svenska medicinalväxtföreningens styrelse vördsamt uttala som sin mening, att någon förändring i nu gällande lagstiftning angående mjöldryga ej bör ske.»

Ja, herr talman, såvitt framgår av de tre yttranden, som här föreligga från fackmannahåll, ha ju alla skäl anförts för att den framställning, som motionärerna ha gjort, icke bör bifallas, och det finnes enligt mitt förmenande intet skäl för Riksdagen att bifalla densamma.

Att *nu* skriva i denna fråga förefaller mig dessutom icke vara lämpligt, då för närvarande inför Riksdagen föreligger en kungl. proposition med förslag rörande apoteksvarustadga. Jag tror så-

lunda, att Riksdagen icke bör gå med på framställningen, och tillåter mig därför, herr talman, att yrka avslag på utskottets hemställan liksom ock på motionen.

*Ang. handeln
med mjöldryga.
(Forts.)*

Härpå anförde:

Herr Nilsson i Linnås: Herr talman! För att kammaren skall få en riktig uppfattning om, hur det egentligen förhåller sig i denna fråga, skall jag be att få redogöra för de omständigheter, som voro orsaken till, att jag väckte denna motion.

Det är så, att 1911 förekom i våra trakter en mängd mjöldrygor i rågen, och det uppstod en livlig efterfrågan av denna drog. Handlandena i orten och allmänheten kände icke till giftstadgans innehåll i detta hänseende, utan alla hade den uppfattningen, att man kunde handla hur som helst med denna vara. Det annonserades i tidningarna, och den ene överbjöd den andre, så att priset sprang upp till 6 kronor per kilogram. Detta gjorde att man fick intresse för att tillvarata produkten, och det blev avsevärda kvantiteter mjöldrygor, som av folket försålles till ortens handlande. Dessa i sin tur sålde antingen till apoteken eller till andra handlande, vilka i sin tur åter exporterade drogen till Tyskland. Jag vet, att en handlande t. ex. exporterade över 1,000 kilogram mjöldrygor, för vilka han fick, efter vad han själv uppgivit, omkring 7 kronor per kilogram, och en annan exporterade ännu större kvantiteter.

Nu väckte detta förtrytelse hos andra personer, som möjligen hade kunnat göra sig förtjänst på denna affär, och de anmälde dessa handlande till åtal, och ett 20-tal eller flera blevo stämda till domstol och fingo plikta vardera 100 kronor, som är det lägsta bötesbeloppet för olaga handel med mjöldryga. Trots att många av dem sålt i synnerligen små partier — flera av dem endast ett par tre kilogram — fingo de i alla fall plikta 100 kronor.

Det är att märka, att med giftstadgans nuvarande innehåll äro producenterna själva hemfallna till böter, då de icke sälja till apoteken eller exportera direkt till utlandet. Säljer producenten till en handlande, är han således likaväl som denna hemfallen till böter om han åtalas, vilket ännu icke förekommit. Som jag nämnde, har detta emellertid vad handlandena beträffar skett i synnerligen stor utsträckning där nere i dessa trakter.

Ändamålet med min motion är att försöka åstadkomma bättre avsättningsmöjligheter för denna vara. Nu hava medicinalstyrelsen och medicinalväxtföreningen yttrat sig i denna sak, och det enda skäl, som de kunna framhålla emot en ändring, är, att missbruk skulle kunna ske, om handeln bleve fri. Men vi få icke glömma, när vi behandla denna fråga, att varenda jordbrukare vissa år ofrivilligt producerar mjöldryga. Det är en svampväxt, som förekommer endast de år, då förutsättningar finnas, för att den skall kunna utvecklas. Hos dessa jordbrukare kan vem helst som vill få fatt i detta gift och komma i tillfälle att missbruka detsamma. I fall det funnes bättre avsättningsmöjligheter, låge det ju i lant-

Ang. handeln med mjöldryga.
(Forts.)

mannens intresse att i största möjliga grad tillvarataga produkten för att sälja och därigenom skulle missbruk förebyggas. Nu säger således medicinalstyrelsen, att den kan missbrukas för vissa olika ändamål. Och jag vill då påminna om, att det ligger icke alldeles utom möjlighetens område, att det helt *ofrivilligt* kan verka i det syfte, som medicinalstyrelsen här talar om. I fall mjöldrygan finnes i stor mängd i brödsäden, kan naturligtvis genom förtäring av brödet en fosterfördrivning helt ofrivilligt ske, likaväl som att i min hemtrakt ett dödsfall skedde på grund av ofrivillig mjöldrygeförgiftning.

Det bör sålunda ligga i myndigheternas intresse att göra vad göras kan, både för att varan lättare tillvaratages och för att avsättningen blir så lätt som möjligt. Men detta sker icke, ifall detta stadgande bibehålles med dess nuvarande innehåll. Medicinalstyrelsen säger visserligen, att apoteken köpa denna vara. Vi få dock icke glömma att på landsbygden är det miltals kanske till närmaste apotek och därifrån till närmaste kanske också miltals, så att det finnes ingen konkurrens. De betala därför kanske bara en 2 kronor per kilogram. Jag vet en apotekare, som helt enkelt nekade att taga emot, men efter ett långt trugande köpte mjöldrygor för 1:50 å 2 kr. per kilogram. Det är sålunda icke alls lämpligt, såsom det nu är, och jag är övertygad om, att om utskottets förslag bifölles, skulle ingen fara föreligga för att giftet skulle missbrukas. Nu har jag visserligen i motionen hemställt, att handeln med mjöldryga skulle bliva fri. Men mitt syfte vinnes lika bra med utskottets förslag, då jag endast avser att bereda jordbrukarna bättre avsättningsmöjligheter.

På grund härav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Vahlquist: Herr talman, mina herrar! Det är ju så, att utskottet har hört sig för hos våra sakkunnige på detta område och fått svar från alla håll, varifrån yttrande begärts. Alla svaren ha gått i den riktningen, att motionen icke borde bifallas. Är det då någon mening i att utskottet ansett sig böra inhämta sakkunniges yttrande i frågan, när utskottet likväl kommit till ett resultat helt motsatt dessa sakkunniges? Nu säger den siste ärade talaren, att det är på grund av inträffade förgiftningsfall, som denna motion framkommit, ur rent sanitära synpunkter. Men om jag läser motionen rätt, står det så här: »Om än lantmannen kommer i tillfälle att avyttra sina mjöldrygor på närmaste apotek, så blir det till det pris som apotekaren själv vill betala, då ingen konkurrens finnes». Jag tror, att vi här hava att söka skälet för denna motions framkomst. Det är nämligen så att det på landsbygden är stundom rätt långt till avsättningsplatserna och så tycker man, att man får för litet betalt. Det skälet, som den siste ärade talaren nysst anförde, tror jag icke vara så tungt vägande. Knappast skulle det förbättras genom ett bifall till utskottets hemställan utan faran snarare därigenom ökas, det ha alla de hörda sakkunnige framhållit.

Nu säger man också, att priset på den insamlade mjöldrygan

är alldeles för lågt. Medicinalväxtföreningen har emellertid sökt vidtaga åtgärder för att söka hålla prisen uppe i den höjd, som kan anses vara skäligt, och det finnes också upplysningar i utlåtandet, att priset visserligen varit mycket lågt, men på senare tiden varit i ständigt stigande och hållit sig ganska högt. Så anföres här på sidan 7 att år 1910 ställde sig priset så lågt som 75 öre per kg., år 1911 gick det upp till kronor 2: 50 och år 1912 steg priset ända till 5: 50 å 6 kronor per kg. Det visar klart, att det arbete, denna medicinalväxtförening utför, burit frukt, beträffande det pris som betalas för varan.

Som sagt, det synes mig vara alldeles klart, att det icke finnes några verkliga skäl att bifalla framställningen, vilken av alla sakkunniga avstyrkts.

Då jag framför mig ser herr Sternes glada min, förstår jag att han, oaktat han deltagit i det beslut vartill utskottet kommit, numera förenar sig i min hemställan, då jag, herr talman, yrkar avslag på utskottets förslag.

Herr Sterne: Herr talman, mina herrar! Då den siste ärade talaren av min belättna min tog sig anledning tro, att jag icke skulle yrka bifall till utskottets utlåtande — som jag varit med om att formulera — måste jag verkligen till min ledsnad säga, att han tagit mycket miste, ty jag ämnar sluta med ett bifall till utskottets hemställan. Anledningen härtill är framhållen i koncentrerad form i motiveringen till utskottets kläm. Jag kan i allmänhet säga, att här stå vi återigen inför en fråga, där teoretiska och vetenskapliga skäl stå emot den praktiska erfarenheten. Jag för min del har alltid mycket stor respekt för sakkunnige och för fackkunskap, men jag kan ändå icke trots detta erkänna annat än nödvändigheten att taga hänsyn till just de praktiska svårigheter, som i vissa fall göra sig gällande i denna fråga, angående giftstadgans bestämmelser, och som sätta störstenar i vägen för befolkningen vid insamlandet av denna drog.

Jag vill vidare, gentemot herr Vahlquist, när han påstår, att vi återigen icke tagit tillbörlig hänsyn till de verkligen sakkunniges utlåtande, framhålla, att medicinalstyrelsens liksom de övriga myndigheternas utlåtanden äro byggda på motionens yrkande, och denna motion går ju ut på att göra handeln med mjöldryga fullkomligt fri. Däruti ligger naturligtvis också en orsak till, att de hava uttalat sina starka betänkligheter just med hänsyn till mjöldrygans giftiga egenskaper. Var och en kan läsa på sidan 4, att dessa betänkligheter har också utskottet haft och funnit dem vara av den art, att man måste taga hänsyn därtill, och därför kunde vi icke tillstyrka bifall till motionärernas förslag. Men då ha vi sökt finna en medelväg, en praktisk medelväg, som just kan underlätta insamlandet och avsättningsmöjligheterna, men däremot icke i större utsträckning, än som nödvändigtvis erfordras, frigöra handeln med mjöldryga. Utskottet har då tänkt sig, att man skulle kunna få till stånd ett frigörande av själva grosshandeln och »detta» — som det står — endast i den omfattning, som i det till Riksdagens behand-

*Ang. handeln
med mjöldryga.
(Forts.)*

Ang. handeln med mjöldryga. (Forts.)
 ling nu föreliggande förslaget till apoteksvarustadga är föreslaget i fråga om apoteksvaror. Den, som idkade grosshandel med mjöldryga, skulle sålunda vara berättigad att försälja varan, förutom till utländsk avnämare, allenast till apoteksföreståndare, person, som är berättigad att idka grosshandel med mjöldryga samt, därest de behöva gifftet för sin verksamhet, fabrikanter, föreståndare för vetenskapliga institutioner och offentliga undersökningslaboratorier samt näringsidkare.»

Det är en av de praktiska utvägar, som utskottet har föreslagit. Och det är knappast något större skäl att återropa medicinalväxtföreningens i och för sig mycket goda verksamhet och de priser, som därifrån kunnat noteras. De upplysningar, som utskottet erhållit, visa nämligen på, att hösten 1911 betalade personer, som i obekantskap med giftstadgans innehåll uppköpte mjöldryga, ända till 6 kronor per kg., under det att samtidigt apotekare icke betalade mer än kronor 1:50. Vi böra vidare komma ihåg, att apotekarna ha strängt taget ingen skyldighet att alls emottaga den av befolkningen hopsamlade mjöldrygan. Vad tjänar det till, frågade jag mig, att från medicinalväxtföreningens sida nedläggas ett så stort arbete för att väcka intresset för en insamling av dessa medicinalnyttiga växter, om man samtidigt har hindrande bestämmelser, som stå i vägen för ett tillgodogörande därav? Det är med hänsyn till dessa svårigheter, som utskottet kommit fram till sitt resultat för att om möjligt därigenom undanröja dem, men därvid söka undanröja dem på ett sådant sätt, att vi undgå de stora och i vissa fall säkerligen mycket välbefogade farhågors besannande, som ifrån fackmyndigheterna framhållits i deras utlåtanden, och som här finnas bilagda i form av bilagor.

Jag vill, herr talman, med anledning av vad jag nu sagt yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å dels bifall till utskottets hemställan, dels ock avslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen; och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas Första kammaren.

§ 10.

Ang. ökad malmbrytning inom Kiirunavaara och Gellivare malmfält.

Härpå upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till överenskommelse mellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, å andra sidan, angående ökad malmbrytning inom Kiirunavaara och Gellivare malmfält samt en i ämnet väckt motion.

I en till Riksdagen den 4 april 1913 avlåten, till statsutskottets förberedande behandling överlämnad proposition, nr 173, hade

Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund träffa överenskommelse angående ökad brytning och utfraktning av järnmalm m. m. i enlighet med vidfogat förslag till sådan överenskommelse.

Ang. ökad malmbrytning inom Kiirunavaara och Gellivare malmfält.
(Forts.)

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom Första kammaren av greve *F. Cl son Wachtmeister* väckt motion, ur 133, däri föreslagits, att till avtalet med Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag måtte fogas det ytterligare villkoret, att bolaget åtog sig att anordna en genom djupborrningar utförd undersökning rörande malmernas dimensioner på djupare nivåer inom Kiirunavaara och Gellivare malmberg intill en kostnad av högst 500,000 kronor, vilket av bolaget gjorda utlägg skulle utan räntetillägg till bolaget återbetalas, i den händelse staten 1932 eller 1942 begagnade sig av sin rätt att inlösa bolagets halvpårt i de nämnda malmfälten.

Denna undersökning skulle utföras i överensstämmelse med de anvisningar, som lämnades av en för arbetets övervakande tillsatt nämnd å tre personer, av vilka en skulle utses av Kungl. Maj:t, en av bolaget och en av järnkontoret.

Arbetet skulle så bedrivas, att nämndens rapport över de vunna resultaten kunde föreläggas 1917 års riksdag.

Utskottet hemställde, att Riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och den av greve *Wachtmeister* i ämnet väckta motionen, måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag, aktiebolaget Gellivare malmfält och trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund träffa överenskommelse angående ökad brytning och utfraktning av järnmalm m. m., i enlighet med det vid propositionen fogade förslag till sådan överenskommelse, dock att till avtalet skulle fogas det ytterligare villkoret, att bolaget åtog sig att anordna en genom djupborrningar utförd undersökning rörande malmernas dimensioner på djupare nivåer inom Kiirunavaara och Gellivare malmberg intill en kostnad av högst 500,000 kronor, vilket av bolaget gjorda utlägg skulle utan räntetillägg till bolaget återbetalas, i den händelse staten år 1932 eller år 1942 begagnade sig av sin rätt att inlösa bolagets halvpårt i de nämnda malmfälten, samt att denna undersökning skulle utföras i överensstämmelse med de anvisningar, som lämnades av en för arbetets övervakande tillsatt nämnd på tre personer, av vilka en skulle utses av Kungl. Maj:t, en av bolaget och en av järnkontoret; och skulle arbetet så bedrivas, att nämndens rapport över de vunna resultaten kunde föreläggas 1919 års riksdag.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Kärnna-
vaara och
Gellivare
malmsfält.
(Forts.)

Herr Christiernson: Herr talman, mina herrar! Denna fråga, frågan om ökad malmexport, har ju undergått en nästan underbar förvandling. Ifrån att ha varit en av de mest brännande frågorna och som tilldragit sig Riksdagens livligaste intresse och även framkallat mycket häftiga strider, har nu frågan, som vi se, hunnit därhän, att den icke längre är en stridsfråga, utan en fråga där ett enhälligt statsutskott tillstyrker regeringens förslag. Då emellertid jag för min del icke tror, att det nu föreliggande förslaget är det allra lyckligaste, har jag velat vid detta tillfälle säga några ord.

Jag har funnit, att staten alltid vid dessa malmuppgörrelser blir den lidande parten. Vi erinra oss, hurusom, när en majoritet i Riksdagens kamrar uttalade sig för exporttull, detta beslut sedan i den gemensamma voteringen förföll, och i stället blev det majoritet för avslag; d. v. s. under mellantiden hade, såsom det förmodas, från den dåvarande regeringens sida övats en verksam påtryckning, och den påtryckningen var naturligtvis i sin tur föranledd av påtryckning utifrån. Regeringens påtryckning på Riksdagen verkade då därhän, att exporttullen föll. Vi erinra oss också från striden om uppgörelsen, hurusom, då krav framfördes om att statens inlösningsrätt skulle begränsas, så att icke inlösningssumman skulle stiga i höjden hur mycket som helst, detta förslag bedömdes av vissa ledande politici med mycket starka uttryck och hurusom den tanken att på detta sätt skydda statens rätt förföll. Jag tror, att när vi nu i dag blicka tillbaka på ärendets behandling, vi då på grundvalen av de aktstycken, som föreligga, skulle utan överdrift kunna säga, att det för staten gått i viss mån på ett mindre lyckligt sätt och att de beslut, som Riksdagen har fattat i denna fråga vid föregående tillfällen, ha fattats i en mindre lycklig riktning och att staten har, så att säga, fått betala fiolerna, så att statens andel i denna naturrikedom därigenom blivit betydligt mindre, än vad fallet skulle varit, om Riksdagen hade mera hårt hållit på det allmännas rätt. Nu kan man säga, att det föreliggande förslaget, i viss mån åtminstone, är en fullständig kapitulation. Nu är det icke längre det allmännas rätt, som man i första hand går ut från, utan nu är utgångspunkten, att staten är hälftendelägare däruppe, och naturligtvis skall då all ny överenskommelse grundas på denna princip. Det är emot detta jag vill protestera, jag vill icke erkänna detta; när man säger, att staten är hälftendelägare där uppe, vill jag påstå, att så länge icke staten har låtit bli att begagna den inlösningsrätt, som föreligger efter de träffade kontrakten, så länge är den malmkvantitet, som finnes utöver den medgivna exporten, eller utöver 102.750,000 ton, så att säga statens. Det är först sedan staten *icke begagnat* sin inlösningsrätt, som man verkligen kan säga, att bolaget inträder som ägare till hälften av all befutlig malm. Men därigenom att man har byggt på en felaktig grund, så har man givetvis också kommit till ett felaktigt slut. Man har icke blott begått den felaktigheten att resonera som så: här skola vi dela hälften, bolaget får lika mycket som staten, utan man har dessutom *frångått* den principen och nöjt sig med att få en viss

summa. Jag kan då knappast underlåta att säga, att jag finner de skäl, som anförts mot att frångå denna princip, nämligen hälften-äganderättsprincipen, och i stället fixera en viss summa, nästan löjligen. Man talar nämligen om svårigheterna att med ledning av räkenskaperna dela den vinst, som förefinnes efter det att en ökad export har medgivits, och man har gjort detta för att undvika tvister. Vi böra naturligtvis vara fredliga litet var av oss, men jag undrar, hur en enskild affärsman skulle bedömas, som av sådana anledningar frånträder en rätt, som han har. Icke skulle han förvärva något vidare anseende såsom en duglig affärsman, möjligen såsom en medgörlig affärsman. Men det kunna vi väl vara överens om, att var medgörlighet är på sin plats, icke är det i affärer; där är nog bäst, att var och en håller på sin rätt så långt det över huvud taget är möjligt, och det erkännande får man ju ge motparten, att den icke blott hållit på sin rätt, utan även lyckats att få en del av den rätt, som är statens. Det är naturligtvis tacksamt att så här efteråt stå och dela ut goda råd, men jag undrar dock, om man icke redan från början kunnat anlägga den synpunkten, att staten hade bort inträda såsom försäljare av den malmkvantitet, varom här är fråga, och att staten betalat en viss summa för de omkostnader, som bolaget kommer att få för den ökade brytningen, varjämte bolaget naturligtvis bort erhålla försäljningsprovision på den ökade exportkvantiteten. Man kan ju för övrigt tänka sig även andra utvägar, men jag menar att man från början hade bort mera ställa sig på en ytterlighetsståndpunkt, och jag tror, att en överenskommelse då kunnat träffas, som varit för staten mera fördelaktig. Ty jag får verkligen säga, att jag icke kan finna, att den nu träffade överenskommelsen är för staten synnerligen fördelaktig. Det är ju sant, att en hel del miljoner kommer staten till godo, men lika många miljoner komma ju aktieägarna i detta bolag till godo. Man anför att den ersättningssumma, som sedan skall erläggas, i fall staten begagnar sin inlösenrätt, skall minskas med ett visst belopp, nämligen en fjärdedel av den beräknade vinsten på den medgivna ökade brytningen. Men vi få icke förbise, att det så att säga är statens malm, som man kommer att bryta, och att staten sålunda blott får tillbaka en mindre del av vinsten. Det är nästan, tycker jag, som om man får ungefär hälften så mycket betalt, som man skulle ha. Kan detta giva anledning till förnöjelse, får man ju säga, att de, som äro förnöjda i detta stycke, äro ganska lätt förnöjda. Jag vill ännu en gång stryka under, att man bort starkt fasthålla vid det, att den malm-mängd, som skall brytas utöver den nu medgivna kvantiteten, borde icke ha kunnat förvärfvas av bolaget så lätt, som nu varit fallet. Vi få icke heller förglömma, att om staten begagnar sig av sin inlösenrätt och om ersättningsbeloppet nedsättes med $46\frac{1}{2}$ miljoner kronor, så måste staten, när den skall fortsätta att bryta malmen, redan från början gå betydligt djupare än annars varit fallet för att komma åt densamma. Det blir ju så, att mellan den gräns, där staten skall taga vid efter inlösen, och den gräns, där vi nu stå, kommer genom detta nya förslag att uppstå ett tomrum; det

*Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Kiiruna-
vaara och
Gellivare
malmfält.
(Forts.)*

*Ang. ökad
malmbrytning
inom
Kuiruna-
vaara och
Gellivare
malmfält.
(Forts.)*

skulle eljest ha funnits 31 miljoner ton, vilka nu komma att försvinna. I den kungl. propositionen resoneras det som så beträffande den fixa summan, som staten skall ha per ton, att det dock är en viss risk därvidlag, ty det är ju icke alls sagt, att bolaget kommer att få så mycket betalt, som man beräknat. Det är alltså icke givet, att bolaget får mera, utan det kan hända, att det även får mindre. Men är det sant, att den risken föreligger redan nu, skall då icke, mina herrar, den risken föreligga i betydligt större grad efter 1932, då givetvis, efter vad jag kan förstå, brytningskostnaderna måste bli större allteftersom man kommer längre ned på djuvet? Och då kommer detta vackra perspektiv, som här rullas upp för oss, att staten skall på sju år kunna amortera inlösenssumman, att ligga fjärran från oss. Man bygger hela överenskommelsen på, att det icke alls är sagt, att den verkliga vinsten kommer att bli 6 kronor per ton, utan att den möjligen kan bli mindre. Då har man därmed också indirekt sagt, att det icke går att räkna med en så hög vinst efter 1932, utan att vinsten då kommer att i en viss proportion minska. Detta gör, att jag för min del vill till en del underkänna det argumentet, som här använts, nämligen att anledningen till, att vi här skola gå med på denna överenskommelse är, att då kunna vi så lätt och behändigt år 1932 inlösa dessa malmfält för statens räkning och att vi då kunna amortera hela inlösenssumman på sju år. Åtminstone på mig verkar det något egendomligt, när man säger, att enligt den nuvarande överenskommelsen behöves det tretton år för att amortera inlösenssumman, men enligt det föreliggande förslaget blott sju år. Nu kan jag icke få fram något annat ur den kungl. propositionen, än att en inlösen med en amorteringstid av 13 år och med den nuvarande brytningen skulle nästan bli en för stor uppgift för staten, medan återigen, om vi taga detta förslag om en ökad malmbrytning å sammanlagt 31 miljoner ton, det skulle för staten bli en lätt sak att företaga denna inlösen. Men det är väl ändå icke så, att man på detta sätt kan så att säga förringa ett kontrakt, som går ut på en inlösen under 13 år, och säga, att en förändring därhän, att amorteringen skall ske på 7 år, gör det hela till en utmärkt affär.

Vad som här är det för mig grundläggande, är naturligtvis frågan om penningarnas anskaffande. Jag tror, att för den, som vid tiden för inlösen sitter såsom Konungens rådgivare, blir icke denna amorteringstid på 7 eller 13 år det avgörande, utan frågan blir: hur skola vi kunna skaffa så mycket penningar? Vi ha för några dagar sedan här i kammaren resonerat litet om, huru svårt det är att få låna. Att låna är ju en mycket vanskligh affär, och jag undrar om vi kunna lättare få låna ett sådant belopp, som det här är fråga om, eller c:a 300 miljoner kronor, på t. ex. den franska lånemarknaden, om vi säga, att vi kunna betala igen lånet på 7 år, än vi anse oss behöva ha 13 år därtill. Jag tror, att låneaffären är lika lätt eller lika svår, vilket man nu vill, i vare sig det ena fallet eller det andra.

Vad jag här klandrar är att man, då man nu ställt sig på hälftenbruksståndpunkten, icke fullföljt denna ståndpunkt i dess konse-

kvenser, d. v. s. gjort anspråk på hälften av vinsten i stället för att nöja sig med ett belopp, som är fixerat. Det kan ju möjligtvis ur bokföringssynpunkt eller av budgetstekniska skäl se bra ut att räkna på det sättet, och jag för min del tillhör dem, som anse, att det i församlingar och kommuner nog är mycket nyttigt att göra upp finansplaner och rätta sig efter dem. Men jag anser att detta icke är till samma nytta i en församling av den omfattning, som ett helt rike har, och jag tror icke, att Riksdagen har samma behov av att uppställa finansplaner som en stadskommun. För övrigt undrar jag, om man icke skulle kunna göra upp en finansplan utan att behöva komma allt för mycket på den osäkra sidan, även om överenskommelsen här hade gällt, att vi skola ha jämt hälften av vinsten. Det må nu bli på det ena eller andra sättet, vi få dock icke förbise, att skulle det visa sig, att bolaget icke kan sälja malm till ett belopp, som något så när täcker kostnaderna, i vilka då även ingår avgiften å 6 kronor per ton till staten, så kommer bolaget givetvis icke att sälja någon större kvantitet, ty lika litet som sockertrusten är någon välgörare, så är, förmodar jag, Grängesbergsbolaget någon välgörare. Det kommer icke att blott för nöjet för t. ex. finansministrarna här i landet att kunna inkassera dessa miljoner, som man nu räknar med, fortsätta att bryta malm med mindre vinst än man här beräknat. Då komma vi i ett mycket sämre läge, och då få vi det billiga nöjet att räkna med, att om ingenting brytes, så får icke heller staten några 6 kronor per ton. Jag tror således, att man med skäl kan säga, att det fortfarande föreligger en risk för staten i detta fall. En annan sak hade varit, om man kunnat ingå en sådan överenskommelse, att det skulle betalas 93 miljoner kronor under alla förhållanden, men det har ju bolaget icke gått med på.

Man sade för några år sedan, att den svenska malmen behärskade världen och att utlandet finge komma till oss och tigga malm ty det kunde icke få malm på annat håll. Nog påverkade detta måhända i någon mån stämningen, och jag tror, att man då, om inte fullständigt, så dock i viss grad behärskades av den tanken, att det finnes malm i Norrbotten, men att det icke finnes sådan anorstädes, och att vi därför kunna så småningom ta vilket pris som helst för malmen. Men nu har man kommit in på en annan bog; nu heter det icke längre, att det är den norrbottniska malmen, som behärskar världen, utan man säger rent av, att Norrbottens malmtillgångar betyda ingenting alls och att världen om några år kommer att översvämmas av åtminstone i viss mån bättre och kanske även billigare malm, och att om vi icke *just nu*, år 1913, begagna de chanser, som nu stå till buds, vi äro satta ur spelet och sedan ha vi våra stora malmtillgångar där uppe i Norrbotten, men kunna icke få någonting för dem. Jag undrar, mina herrar, om icke denna bild lider av lika många svagheter som den, där man konstruerar upp bilden av Sverige såsom den enda ägaren av värderika malmer. Jag erkänner naturligtvis, att det är synnerligen klokt, att de myndigheter, som ha denna fråga om hand, se till, att vi icke bliva distanserade på världsmarknaden och att det icke kommer konkur-

*Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Kärna-
saara och
Gellivare
malmfält.
(Forts.)*

Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Kärna-
vaara och
Gellivare
malmfält.
(Forts.)

renter, som tack vare våra måhända opraktiska anordningar söka skjuta oss åt sidan. Men icke behöver man låta skrämman sig av detta, att om vi icke nu medgiva en export på angivna villkor, så finnes det ingen anledning för staten år 1932 att inlösa gruvorna, därför att de då icke ha något värde. Men är det så, att de icke ha något eller blott ett obetydligt värde för staten år 1932, så kan jag icke förstå annat, än att aktieägarna också skola befinna sig i alldeles *samma* läge. Det är icke blott staten, som har fördel av, att man utnyttjar utlandets malmbehov, utan säkerligen ha de enskilda aktieägarna minst lika stort intresse därav. Men även detta skulle, som jag tycker mig förstå, ha erbjudit en möjlighet för staten att begagna sig av för att uppnå en bättre överenskom- melse än den, man här uppnått.

Till slut vill jag endast säga, att vad som även har gjort mig betänksam härvidlag är, att vi nu återigen så att säga skola utlämna malm till en ökad export utan att få *all* den valuta som vi kunna få för den. Det har hänt förut, att vi måst släppa efter i fråga om malmexporten, och det fanns då ingen hjälp; nu ge vi åter igen den tyska industrien fördelar genom ökad malmexport utan att få något vederlag från Tyskland. Jag har hört personer, som äro syn- nerligen väl inne i dessa förhållanden, säga, att ett medgivande från Sverige om ökad export av malm betyder så mycket för Tysk- land, att vi i gengäld skulle kunna skaffa oss avsevärda handels- politiska fördelar, som vi förmodligen icke under andra förhållanden skulle kunna ernå. Då är det, tycker jag, nästan bedrövligt, att man skall vara tvungen att rösta för ett förslag, som så att säga släpper oss ur händerna det bästa medlet, vi skulle kunna ha vid traktatsunderhandlingar med denna vår granne på andra sidan Östersjön.

När jag lägger samman alla dessa synpunkter uti denna fråga, har jag verkligen kommit till den uppfattningen, att trots det att statsutskottet enigt anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag, skulle jag likväl drista mig att yrka avslag på såväl Kungl. Maj:ts fram- ställning som utskottets hemställan.

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Då jag nu ber att få yttra några ord angående detta statsutskottets betänkande rörande den nu föreliggande kungl. propositionen, vars första syfte- mål angives vara att förbättra statens inkomster genom att öka malmexporten, vill jag genast från början förutskicka den anmärk- ningen, att jag kommer till sist att yrka bifall till statsutskottets hemställan. Att jag likväl nu begärt ordet är därför, att jag vid behandlingen av detta ärende gärna skulle vilja framföra några re- flectioner särskilt angående den kungl. propositionen. Det är därför som jag nu ber att få besvara med några ord.

Den stora frågan om i vad mån och på vad sätt man skall tillgodogöra sig sådana naturtillgångar, vilka, såsom fallet är med malmen, icke växa igen, är naturligtvis ett mycket viktigt problem och säkerligen icke så lätt att behandla. Jag tror, att man kan säga, att tillgodogörandet av sådana tillgångar givetvis måste ske

med en viss försiktighet. Vid varje tidsperiod måste man tänka även på framtiden; man måste bryta malmen med försiktighet och framför allt icke slösa med den. Men beaktar man denna synpunkt vederbörligt, då lär man också ha rätt att under varje tidsperiod taga så mycket malm, som man anser behöfligt för att ens eget land skall kunna följa civilisationens och kulturens framsteg. Jag förmenar, att den kvantitet malm, som enligt den kungl. propositionen skulle få uttagas, nämligen 31 miljoner ton, ligger inom ramen av vad jag nu här sagt.

Statsutskottet säger här i sitt utlåtande, att det, som var den ledande tanken i 1907 års förslag, var, att man skulle så förfara vid exploaterandet av dessa gruvor, att man icke fördärvade möjligheterna till deras framtida bearbetande, och den tanken äger, säger utskottet, allt fortfarande sin fulla giltighet. Jag erkänner också detta och är fullkomligt ense med utskottet om den saken. Men jag är också ense med utskottet därom, att man icke har brutit emot den regeln, som uttalades år 1907, eller att man kan taga ut så mycket, som här är föreslaget, utan att det bör medföra någon risk.

Då denna fråga sammanhänger med frågan om den kvantitet malm, som finnes i malmfälten där uppe i Norrbotten, vill jag påpeka vad som säges i den kungl. propositionen om de nya uppskattningar, som ägt rum beträffande malmtillgångarna vid såväl Kiirunavaara som Gellivare. Den uppskattning, som gjordes år 1907, är i själva verket densamma, som ligger till grund för den kungl. propositionen, som i år avgivits. Så till vida skilja sig dessa uppskattningar från varandra, att man år 1907 beräknade malmkvantiteten till 480 miljoner ton i Kiirunavaara intill 300 meters djup under sjöns yta, medan den nu beräknas till 525 miljoner ton. Men man hade 1907 endast medräknat de utmål, som bolaget på den tiden ägde. Genom den uppgörelse, som då träffades, tilldelades emellertid bolaget en del andra utmål, av vilka bolaget förut blott ägt hälften, medan staten var ägare av den andra hälften. I den uppskattning, som nu föreligger, ha även dessa utmål medräknats, och man kommer då upp till en malmkvantitet av, icke 480 miljoner ton, utan 525 miljoner ton. Denna sistnämnda siffra gör således icke någon ökning i uppskattningen. De gamla utmålen beräknas innehålla 480 miljoner, och därtill komma 45 miljoner i de nytillagda utmålen. I den kungl. propositionen nämnes visserligen, att man nu uppskattar totalkvantiteten till 740 miljoner ton, vilken uppgift erhållits i ett arbete, som utgavs med anledning av den stora geologkongressen för ett par år sedan här i Stockholm. Att denna uppgift, som till upphovsman har doktor Lundbohm i Kiruna, angiver en större malmtillgång än man förut räknat med, är beroende därpå, att man där även medräknat sådana malmfyndigheter, som äro jordbetäckta, vilket man icke förut har gjort, samt grundat uppskattningen på en del noggrannare mätningar. I stort sett, kan man säga, räknar man med samma kvantiteter, och jag vill tillägga, att jag anser, att det icke är något ont i det, då det

*Ang. ökad
malmbrytning
inom
Kiirunavaara och
Gellivare
malmfält.*
(Forts.)

Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Käiruna-
vaara och
Gellivare
malmfält.
(Forts.)

icke är någon fara för handen i alla fall att göra denna ökning i brytningen.

Beträffande förslaget i övrigt — jag talar nu om själva kvantiteten — är det dessa 6 kronor, som det hela vänder sig om. Det är frågan: skall staten för den hälft av malmen, som är statens och som staten nu genom detta kontrakt kan få ta ut tidigare, nöja sig med en vinst av 6 kronor per ton? Jag för min del vill säga, att jag tror, att det är en ganska tillfredsställande lösning, staten härigenom har vunnit, och jag har däremot ingenting att anmärka.

Vad slutligen den tredje viktigare frågan i kontraktet beträffar, nämligen den, som rör inlösen, har jag, liksom den förre talaren, fäst mig vid det resonemang, som föres i den kungl. propositionen, och jag måste säga, att jag icke riktigt kan godkänna det resonemanget, även om jag icke har någonting att invända mot det slut, vartill finansministern kommit. Jag skall först, mina herrar, be att med några ord få klargöra saken.

Genom den uppgörelse, som träffades förra gången, förvärvade staten hälften av denna malm, alltså i detta ögonblick äger staten hälften och bolaget äger den andra hälften af den malm som finnes inom utmålsgränserna. Att staten nu erhåller vinst av sin halva, är fullkomligt i sin ordning, det är statens malm, och skillnaden blir blott den att staten får vinst av den redan nu i stället för att få den längre fram. Bolaget å sin sida får vinsten av den andra halvan, det är bolagets malm, och den vinsten skall bolaget ha. Bolaget har den fördelen å sin sida, att även det får ta ut vinsten tidigare och får därigenom även en räntegottgörelse. Så långt är allt gott och väl. Men när man kommer till den tidsperiod, 1932, då inlösen kan komma i fråga, är det naturligt, såsom anförts och som också står i den kungl propositionen, att då är den kvantitet malm, som finnes kvar, i det hela 31 miljoner ton mindre eller $15\frac{1}{2}$ miljoner ton mindre på vardera halvan. Nu får man hålla i minnet, att inlösningspriset 1932 är icke beroende av den kvantitet malm, som då finnes kvar i berget, utan beroende på uppskattningen av medelvinsten för de sista tio åren, kapitaliserad. Sålunda, om det finnes mer eller mindre malm, det spelar icke någon roll för inlösningspriset bedömande. Det är detsamma, priset blir nämligen det, som uppskattningmännen åsätta malmen. Finns där $15,5$ miljoner ton malm mer eller mindre på den hälft staten äger tillösa sig inverkar icke detta på saken. Följaktligen är det klart, att staten 1913 för det pris, som kommer att bestämmas, får $15\frac{1}{2}$ miljoner ton mindre malm genom denna uppgörelse, än staten skulle ha fått, om uppgörelsen icke kommit till stånd. Nå, säger Kungl. Maj:t i propositionen, detta är fullkomligt riktigt, därför skall ett avdrag göras, och därför, säger man i propositionen, skall det avdragas 3 kronor för varje ton, som bolaget tar bort — det är nu ett skrivfel, och jag fäster mig inte vid det, det skall vara 3 kronor per ton för den kvantitet, som borttages på bolagets halva, således från nämnda $15,5$ miljoner, men, fortsätter man, på det sättet får staten $\frac{3}{4}$ av den uppkomna vinsten. Staten får nämligen hälften av vinsten på sin halva, det är $\frac{2}{4}$, och vidare $\frac{1}{4}$ av

vinsten på bolagets halva, och det är naturligtvis riktigt, men blott med den modifieringen, att från dessa $\frac{3}{4}$ av vinsten rätteligen skall avräknas vinsten å de $15\frac{1}{2}$ miljoner ton, som funnits kvar om uppgörelsen ej träffats. Beräknas denna även till 6 kronor per ton motsvarar den hälften av vinsten på det hela och skall avdragas från de av finansministern såsom statens vinstandel beräknade $\frac{3}{4}$. Staten får således ej som finansministern säger $\frac{3}{4}$ av vinsten utan $\frac{1}{4}$.

Der är endast detta jag velat framföra, ty när man läser propositionen, får man en oriktig föreställning om detta, och man får vara ganska väl inne i denna sak för att kunna få fram det rätta bedömandet. Jag menar, med ett ord, att det icke får räknas statens vinst i penningar, förrän man dragit ifrån den malmkvantitet, som man får mindre för samma pris vid en eventuell inlösen.

Ett ord vill jag även nämna om greve Wachtmeisters motion. Jag har ingenting att invända mot denna motion heller. Dess syfte är ju mycket riktigt. Men i motionen framhålles, att det ser ut, som om man hade slutat att göra undersökningar, sedan den förra uppgörelsen träffades. Det må vara rätt, men detta bör icke kunna vara något klander mot någon som helst för den saken. Förhållandet är nämligen det, att i det gamla förslaget betingade man sig med full avsikt rätt för staten att få göra undersökningar, om staten det ville. Staten skulle — vill jag minnas — ha full rätt att ta del av alla undersökningar, som bolaget gjorde, och dessutom ha full rätt att själv göra undersökningar. Skälet, varför detta togs in, var naturligtvis det, att man tänkte sig, att det en gång kunde komma en ökning av malmexporten i fråga; en vacker dag kommer också till sist frågan om inlösen. Då skulle staten kunna i god tid dessförinnan göra dessa undersökningar för att förvissa sig om vad som finnes där. Nå, denna rättighet är icke begagnad i detta fall, och jag har ingenting att säga därom, ty jag tror, att de kvantiteter, som finnas, äro så stora, att man har full rätt att gå med på en proposition som denna, det oaktat. Jag vill dock framhålla, att rätten att undersöka fanns redan förut.

Nu vill jag vidare yttra ett ord om ett annat resonemang i propositionen, som finansministern för och på vilket han lägger ganska stor vikt. Han säger så här: Tyskland behöver den norrbottniska järnrika och fosforrika malmen för sin järntillverkning. Tysklands järntillverkning ökas år för år, och om man tänker sig, hur det kommer att ställa sig i framtiden, är det tydligt, att Tyskland behöver mer och mer norrbottnisk malm. Tysklands järntillverkningsmetoder äro baserade på användande av denna fosforhaltiga malm till en väsentlig del, och om icke Tyskland får denna malm i den mängd, det behöver, löper man fara, att Tyskland köper annan malm, exempelvis de mycket järnfattiga minetmalmen i Lothringen, Elsass och Luxemburg eller de rika, men fosforfria malmerna från Brasilien eller andra håll. Om Tyskland slår in på den vägen, måste Tyskland börja använda andra metoder, och då riskerar man, att vår malm blir överflödig.

Ja, detta resonemang kan visserligen vara riktigt. Men jag

*Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Kärruna-
vaara och
Gellivare
malmfält.*
(Forts.)

Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Kivru-
vaara och
Gellivare
malmfält.
(Forts.)

vill alldeles bestämt ifrågasätta lämpligheten utav, att det blir framfört uti en kungl. proposition. Frånsett den saken emellertid, så håller jag före, att man torde ha rätt att ifrågasätta, om faran i detta fall är så stor som den har blivit framställd, åtminstone huruvida faran är så överhängande, som man har framställt den. Det går icke så lätt att kasta om metoder för tillverkningar av sådan kolossal omfattning, som det här gäller. Det tar sin tid och kräver stor betänksamhet, innan man gör det. Vad särskilt de brasilianska malmerna beträffar, har jag på ett mycket tidigt stadium, när jag först hörde talas om denna proposition, gjort mig underrättad från ort och ställe om dem, och jag tror, att det åtminstone skall dröja fem år, innan det skall kunna komma malm från Brasilien. Som det nu är, blir den malmen väsentligt dyrare. Men den är, det måste man erkänna, en farlig konkurrent. Det är en mycket rik malm och fosforfattig. Skälen, varför jag icke tror, att det skulle ligga någon så överhängande fara i att man läte bli att nu omedelbart medgiva denna ökning i exporten, skall jag komma till om en stund. Men dessförinnan skall jag be att för ett ögonblick få fullfölja ett annat resonemang, som finansministern för i den kungl. propositionen, nämligen när han talar om den stora nationalekonomiska betydelsen, särskilt för vår handelsbalans, av att denna uppgörelse träffas. Jag ger honom fullkomligt rätt i detta. Det är av mycket stor betydelse för vår handelsbalans, och vi ha glädjande nog sett, hur den förbättrats är efter år, och därtill har naturligtvis malmexporten i väsentlig grad bidragit. Men jag skulle ha önskat, att när finansministern för detta resonemang på denna punkt, han även skulle ha velat föra samma resonemang, när det gäller en annan fråga, som hänger ganska intimt samman med frågan om malmexporten. Det är nämligen den: kan man i vårt land åstadkomma en järntillverkning utav sådana malmer för att fylla det behov utav grövre järnvaror, som vi för närvarande importera från utlandet? Är det rätt att säga, att denna malm bör exporteras till Tyskland, därför att Tyskland behöver den, men icke samtidigt tänka efter: är det rätt att låta denna malm sedan komma tillbaka till Sverige i form av rails, balkar och plåt och vad det vara må? Vore det icke klokt och förutseende att tänka sig in i denna fråga: kan man icke söka åstadkomma en sådan järntillverkning i vårt land?

Jag vill här anföra endast en enda siffra, på det att herrarna må få en föreställning om, varom saken rör sig. Av tackjärn, rails, balkar och gjutna rör importerade vi 1910 — det sista år, för vilket jag har statistik — 146,000 ton till ett värde av nära 12 miljoner kronor. Därtill kommer importen av plåt, 5,2 miljoner kronor, tillsammans en import av sådana järn- och stålvaror till ett värde av över 17 miljoner kronor. Det har varit en mycket stor fråga, om man skulle kunna med ekonomisk fördel anlägga ett sådant järnverk inom vårt land. Jag tror emellertid, att man kan göra det *numera*. Erfarenheten har gått framåt på detta område, och såsom ett litet egendomligt exempel skall jag be att få meddela, att det är t. ex. i staden Lübeck eller utanför Lübeck anlagt ett järnverk, som med koks, tillverkad utav från England importerad

stenkol, och med malm från Bilbao och Algier tillverkar tackjärn, som sedan skickas upp till Smedjebacken, till det gamla svenska järnbäralandet, och säljes där. Man borde kunna tänka sig, att åtminstone med statsmakternas tillhjälp ett sådant järnverk skulle kunna komma till stånd i t. ex. Oxelösund, och jag skulle vilja rikta en vädjan till regeringen att försöka se till, om icke regeringen kunde hjälpa till att få fram någonting i denna riktning, ty det är icke klok politik, menar jag, att skicka ut malmen, därför att utlandet behöver den, men icke göra någonting för att hindra denna import, som sedan sker tillbaka av denna samma malm, förädlad till stål och järn.

Slutligen återkommer jag till den fråga, jag nyss vidrörde, frågan nämligen, om det var nödvändigt att redan nu vidtaga denna åtgärd. Jag kanske icke kan bedöma det så noga, men nog förefaller saken egendomlig, när man på ganska nära håll följt med de traktatsförhandlingar, som föregingo avslutandet av sista tyska handelstraktaten. Den avslutades, om jag minnes rätt, 1911 och förelades Riksdagen 1911. Då var det — det kan jag säga nu, ty nu står det i den kungl. propositionen eller framgår av den — så, att denna malm var mycket begärlig för tyskarna. Den var ett bytesmedel, för vilket mycket kunde ha vunnits. Om fem år, räknat från 1911, ha vi återigen nya traktatsförhandlingar med Tyskland. De skola börja 1915, antar jag, senast i alla fall 1916. Då är detta borta. Då har man icke längre detta bytesmedel. Det är klart, att jag icke skulle hava nämnt denna sak i dag, om det icke nu vore fullkomligt likgiltigt, ty genom propositionens blotta framläggande är saken nu känd för dem, det rör. Man kan ifrågasätta, om det verkligen är klokt att avhända sig ett dylikt vapen i våra förhandlingar om så viktiga saker med främmande länder.

Jag nämner detta därför, att denna sida av saken har här framträtt i en regeringsproposition. Men, mina herrar, vi se tendenser i samma riktning här i kammaren litet emellanåt. Den ärade talare, som hade ordet före mig, var inne på denna sak, och han klandrade detta tillvägagångssätt. Men han är med på att skriva under den socialdemokratiska motionen om 10 procents nedsättning på alla tullar, bland vilka ingå även sådana, som utan tvivel äro goda bytesmedel vid traktatsunderhandlingar.

Den ledamot av kammaren, som nu begärde ordet — jag ber att få bemöta honom redan på förhand — har efter min uppfattning gjort sig skyldig till mycket grov försumlighet i denna sak. Han har nämligen motionerat — det var ju herr Fabian Månsson, som gjorde det — om en nedsättning av lädertullen. Jag fäster uppmärksamheten på att om kammaren bifaller denna nedsättning av lädertullen, har kammaren återigen avhånt sig ett dylikt bytesmedel. Vilken inverkan skall det hava på ett främmande land, med vilket man vet, att man skall föra underhandlingar, när man där ser, att i Riksdagen den ena motionären efter den andra, för att icke tala om det ena partiet efter det andra, kommer med sådana förslag, som alla avse att taga ifrån oss det ena vapnet efter det andra vid sådana förhandlingar?

*Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Kiiruna-
vaara och
Gellivare
malmfält.*

(Forts.)

Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Küruna-
vaara och
Gellivare
malmfält.
(Forts.)

Det socialdemokratiska partiet skriver och begär utredning om en omläggning av hela vårt handelspolitiska system till frihandel. Det verkar i samma riktning. Här har Riksdagen helt nyligen nedsatt en tull; det var superfosfattullen. Här förekomma motioner — jag tror att också herr Fabian Månsson är medskyldig i denna sak — om nedsättning av spannmålstullarna. Allt detta, mina herrar, blir på detta sätt länkar i en kedja, det blir ett helt system, som hotar att undergräva vår ställning, vår styrka och vår makt vid sådana underhandlingar.

Vilket intryck gör detta på utlandet och vilket intryck gör det på dem, som på nära håll följt dessa saker och som veta, vad det betyder att hava dessa vapen i sin hand — vilket intryck gör det att nu avstå från dessa vapen, emedan Andra kammaren eller Riksdagen rycker bort dem, det ena efter det andra? Jag menar, att det är berättigat att i detta sammanhang mana till försiktighet. Det går icke an att splittra sönder denna sak, utan det måste vara system i det hela. Även om Riksdagen har bevillningarna i sina händer, är det dock regeringen, som bör vaka över sammanhanget i detta såsom en helhet.

Herr talman, jag har, såsom jag från början nämnde, icke något att erinra mot den kungl. propositionen i övrigt. Jag hemställer därför om bifall till statsutskottets hemställan.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet friherre Adelsvärd: Herr talman, mina herrar! Då jag hörde den första delen av den föregående ärade talarens anförande, fick jag verkligen det intrycket, att jag egentligen icke hade något att säga i denna fråga i anledning av hans yttrande. Han icke allenast yrkade bifall till den kungl. propositionen och utskottets hemställan, utan han tycktes mig giva det vackraste erkännande åt de olika motiven i propositionen, för vilket jag är honom synnerligen tacksam. Han gjorde också ett referat av propositionen, vilket jag även är honom tacksam för, ty det var ju fullständigt och uttömmande.

Emellertid var det på ett par punkter, som han likvist gjorde anmärkningar av den beskaffenhet, att jag anser mig skyldig att med några ord svara på dem.

Den första av dessa anmärkningar gick ut på att han ansåg, att det skulle vara oklokt att *nu* träffa denna uppgörelse om ökad export, då denna ökning av exporten skulle vara av så stor betydelse gentemot Tyskland vid de blivande handelstraktatsunderhandlingarna. Jag behöver väl knappast säga, att under den rätt långa tid, då utredning har ägt rum i denna fråga, denna synpunkt också har varit uppe, och att den inom regeringen tagits under grundligt övervägande. Jag vill då först påpeka, att om man vill använda detta medel, en ökad malmexport, såsom ett vapen eller ett medel gent emot Tyskland för att utöva press på tyskarna, så att man får gynnsamma villkor för Sverige i handelstraktaten, och samtidigt vill försöka att vinna de bästa villkor i avseende å en ny uppgörelse med bolaget om malmexporten, så synes det mig vara ytterligt svårt att förena dessa båda saker. Antingen får man taga

mesta hänsynen till att vinna mycket gentemot Tyskland, vilket naturligtvis bolaget då vet, och då blir det svårare att få bolaget med på gynnsamma villkor för staten eller också vice versa. Jag kan icke finna annat än att det är synnerligen svårt att kombinera dessa två saker.

Men huvudorsaken, varför jag låtit denna tanke fara att reservera denna ökning av malmexporten för att använda den vid handelstraktatens förnyande, är, att jag har den bestämda uppfattningen, att det är av allra största betydelse, att man icke väntar så länge, som då skulle komma i fråga, med att medgiva en ökad malmexport. Man riskerar nämligen, att malmmarknaden därigenom blir sämre. Den förre ärade talaren sade, att min uppfattning är överdriven, och han ville bevisa detta därmed, att det icke vore så lätt för de tyska järnfabrikanterna att på en gång kasta om tillverkningsmetoderna och göra sig oberoende av våra malmer. Ja, detta är till en viss grad sant, men de behöva visst icke genast kasta om metoderna för *hela* sin järntillverkning. De öka, såsom den förste ärade talaren sade, årligen sin järntillverkning, och med avseende på denna ökning är det ingenting, som hindrar dem att införa andra metoder. Jag vet med bestämdhet, att skulle det dröja någon längre tid, innan de kunde påräkna att få den malm av dessa slag, som de behöva för sin tillverkning, skulle de nödgas lägga sin ökade tillverkning på det sättet, att de använde andra malmer. Således vågar jag på det bestämdaste vidhålla den uppfattningen, att det verkligen är av stor betydelse att snart få till stånd en ökad export för att behålla denna marknad och för att, då staten en gång kommer att begagna sin inlösningsrätt, hava denna marknad betryggad.

Jag ansåg således, hur önskvärt det än kunde vara att hava detta medel kvar till de blivande handelstraktatsunderhandlingarna, att man måste avstå därifrån för att vinna det andra syftet, som för tillfället är huvudsaken.

Jag kan icke neka till att det något förvånade mig att höra denna anmärkning och detta klander från det håll, därifrån det nu kom, ty såvitt jag vet, hade ju den förra regeringens chef ett alldeles utmärkt tillfälle, ett bättre tillfälle än vi haft nu, att använda detta medel, då den senaste uppgörelsen träffades om ökad malmexport, nämligen år 1908. Då hörde man icke talas om från det hållet, att man borde reservera denna möjlighet till ökad malmexport för att använda den till ett medel vid de underhandlingar angående handelstraktaten, som då förestodo inom relativt kort tid. Då var det, väl att märka, icke något särskilt pressant att möjliggöra ökad export. Det synes mig således, som om det då verkligen kunde hava varit skäl i att använda det medel, som nu rekommenderas åt mig, då det däremot nu är ganska svårt att kunna använda det samma.

Den andra punkten, vari den förra ärade talaren klandrade den kungl. propositionen eller närmast mig, är den, att jag icke begagnat tillfället att kontraktensligt uppställa ett villkor, som skulle avse att av dessa fosforhaltiga malmer möjliggöra en inhemsk tillverkning av t. ex. balkar, järnvägsskenor och dylikt. Jag behöver

*Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Küruna-
vaara och
Gellivare
malmfält.
(Forts.)*

Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Käiruna-
vaara och
Gellivare
malmfält.
(Forts.)

icke säga, att jag naturligtvis också tänkt på denna sak och haft denna fråga under utredning, men jag har kommit till det resultatet, att det icke heller vore skäl i att försöka inflicka detta villkor i kontraktet, något som för övrigt torde hava varit ganska svårt att göra. Jag hade så mycket mindre anledning därtill, då jag visste, att förslag är å bane att utan tvång åstadkomma en sådan tillverkning, grundad på dessa våra malmer. Enligt det äldre kontraktet, som avslutades under den förra regeringen, är ju bolaget förpliktat att reservera vissa kvantiteter malm för den inhemska förbrukningen. Man är således i detta fall tryggad i fråga om denna inhemska tillverkning, i den mån den avser sådana malmer, som bolaget redan nu bryter.

Emellertid föreligger ett förslag, som varit delvis under behandling inom regeringen, nämligen att anlägga ett större verk, som just skulle avse att fylla det inhemska behovet av balkar, rails o. s. v. Därjämte är ett förslag uppe att använda Luossavaaramalm till elektrisk smältning. Slutligen har jag rättighet att säga, att Grängesbergsbolaget självt driver underhandling och utredning, som redan är långt avancerad, om anläggning av ett verk i Oxelösund, avsett för ganska stor tillverkning av gjuttaekjärna utav Grängesbergsmalm. Då detta var mig bekant, torde herrarna förstå, att jag icke ansett det nödigt att inflicka något sådant villkor i kontraktet, och jag har så mycket hellre velat undvika detta, som jag tror, att det är lyckligare, om sådana företag komma till på en naturlig väg, på grund av att de kunna utnyttjas såsom en god affär, än att de skola framtvingas. I detta hänseende tror jag, att den förre ärade talaren även delar min mening, och jag tror detta så mycket mera, som han även i detta fall hade haft ett gott tillfälle, då han senast gjorde upp ett motsvarande kontrakt, att uppställa de villkor, som han nu klandrade mig för att jag icke har uppställt.

Detta var, såvitt jag kan förstå, de anmärkningar, som den föregående ärade talaren egentligen hade att göra. I övrigt godkände han såväl motiveringen som den slutsats, vartill jag kommit.

Jag ber, att, innan jag slutar, blott få säga några ord i anledning av den första ärade talarens yttrande. Hans huvudanmärkning gentemot den kungl. propositionen synes mig vara, att han sade, att den utgår från en alldeles felaktig utgångspunkt. Vi hava utgått, sade han, från att staten äger blott hälften, då enligt hans uppfattning staten i själva verket äger *all* malmen, ända till dess den tidpunkt inträffar, då staten förklarar sig icke vilja lösa sin andel. Jag får be honom ursäkta mig, att jag icke kan dela denna uppfattning. Det är ju ett obestridligt faktum, att staten äger halva aktiekapitalet, och Grängesbergsbolaget äger den andra hälften av aktiekapitalet. Aktiekapitalet representerar bolagets tillgångar, d. v. s. främst just malmtillgångarna. Under sådana förhållanden kan man väl svärigen hålla på den ståndpunkten, att *all* malmen faktiskt redan är statens. Jag har ett stöd för min uppfattning i det förhållandet, att det är bestämt, att staten, om den vill använda sin optionsrätt vid viss tidpunkt, skall utbetala ett högst betydande belopp. Detta är väl bästa beviset för att alltsammans icke nu är statens, ty vore det förhållandet, skulle

väl staten icke behöva betala ut något för malmtillgångar som den redan eger. Jag tror därför, att man snarare får lägga frågan så, att i realiteten äger staten hälften och bolaget hälften, intill dess att staten använder sin optionsrätt och på det viset på bestämda villkor förvärvar alla tillgångarna.

Jag tror knappt, att jag behöver i övrigt bemöta vad den förste ärade talaren sade, då det ju icke var så synnerligen viktiga saker, om jag fattade honom rätt, som han i övrigt anmärkte på. Men huvudpunkten i hans anförande var, att han slutade med att yrka avslag, och jag måste uttala den förhoppningen, att han icke skall få så synnerligen många i kammaren, som följa honom på detta avslagsyrkande.

Herr Månsson: Herr talman! Jag skall icke yttra mig i fråga om antagandet av det nu föreliggande kontraktsförslaget. Det är så många skäl, som tala för dess antagande, och så många skäl, som tala däremot, att jag står tämligen tveksam i denna fråga.

Jag begärde bara ordet i anledning av att herr Lindman syntes mig rätt knipslugt begagna tillfället att nu göra den kraftigast möjliga opinionen för en järntull, för det var väl egentligen det, det var fråga om, när han började att tala om malmens betydelse såsom bytmedel vid en traktatsunderhandling. Herr Lindman nämnde om att vi taga in gjutna rör, räls och balkar för 12 miljoner kronor. Om jag icke missminner mig var det 147,000 ton tillsammans. De där 12 miljonerna låta ju mycket impouderande. Man vill giva kammaren den föreställningen, att vi egentligen kasta ut 12 miljoner kronor alldeles onödigt i världen, skänka bort dem, medan det ju är så, att vi utföra malmer, ägg, smör, telefoner, separatorer, timmer, pappersmassa m. m. och i ersättning tillbaka erhålla gjutna rör, räls, balkar o. s. v. Så är saken egentligen. Det är således icke någon som helst gåva från Sverige till utländska köpmän och fabrikanter. Nu kan naturligtvis den frågan uppkastas, om icke dessa varor, som vi taga utifrån, kunna tillverkas här i landet, varigenom en högst väsentlig vinst eller i varje fall en betydande vinst skulle uppstå för svenskt kapital och svenskt arbete. Det är alldeles givet att så är, men det är också en annan fråga man får föra fram här, och det är på vad sätt man skulle kunna undvika den förlust, som nu uppstår i förhållande till om vi kunde själva tillverka dessa saker. Jag vill bara erinra om, att man näppeligen kan bygga valsverk eller järnverk med så många maskiner, som det skulle behövas för att tillverka dessa hundratals olika fasoner och dimensioner. — Ja, alldeles omöjligt kanske det icke kan sägas vara att bygga ett sådant järnverk, men det är högst otroligt att man för rimliga kostnader skulle kunna driva ett sådant, där man kunde valsa och göra alla dessa rör och räls och balkar av hundratals och åter hundratals sorter och dimensioner, som vi behöva. Hur många maskiner skulle vi behöva i ett sådant järnverk och huru många balkar skulle man valsa i varje maskin och vad skulle varje balk kosta? Frågan är bara, om det blir vinst eller förlust. För mig är det icke så, som herrarna kanske tro, att, när jag hör talas om tullar, det går med mig som med tjuren, när han ser ett rött skynke, att jag blir ra-

*Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Kiruna-
vaara och
Gällivare
malmfält.*

(Forts.)

Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Kärna-
vaara och
Gällivare
malmfält.
(Forts.)

sande och far upp. För mig är det en räknefråga: lönar det sig eller lönar det sig icke? Är det mera skäl att exportera malmer, ägg, smör, telefoner, separatorer, timmer, pappersmassa och spannmål och få rör och balkar tillbaka, eller är det en bättre affär att här i landet valsa hundratals och hundratals olika slags balkar? Det är en räknefråga för mig. Givet är, att, om ett sådant järnverk, som skulle göra dessa 147,000 ton varor, skulle löna sig, skulle det göra alla de hundratals sorterna, och då skulle det behövas så oskäligen tullar, att vi skulle få betala balkarna tre gånger om. Alla de, som bygga hus och fabriker i landet, skulle få göra stora tillskott, utan att de, som finge göra dessa stora tillskott, finge aktier eller kvitton på de utlagda beloppen. Det är alldeles tydligt för mig, att det var en järntull, som herr Lindman ville pressa regeringen till att lova att gå med på, men vi må hoppas, att det blir lång tid innan vi få sådant förslag från regeringen.

Här nämndes också om ett järnverk i Lübeckstrakten, som med koks från England och malmer från Spanien säljer tackjärn till Smedjebacken. Det är tydligt, att om det är ett järnverk, som driver specialtillverkning i mycket stor skala, så kan man icke göra något åt att det säljer sina produkter runt om i världen. Smedjebacken köper antagligen icke järnet för att bli ödelagt genom det, utan för att det är en nyttig vara, som de behöva där, som de bearbeta och som ger dem vinst. Man kan väl icke förneka tyska järnverk att sälja eller se på dem med sneda ögon, därför att de sälja järn till Smedjebacken, mer än de argentinska och brasilianska bönderna kunna se med sneda blickar på oss för att man i dessa land köper våra separatorer. Så går byteshandeln hela världen runt.

På tal om traktatsunderhandlingarna ha vi ofta tillfälle nu att tala om dem i kammaren och ännu mera i utskotten. Det är den sista vällen, som protektionisterna krypa bakom, när det gäller att försvara tullarna. Vi behöva dem för att kvitta av med, när vi underhandla med Tyskland, heter det. Nu vill herr Lindman påstå, att till och med spannmålstullarna och lädertullen skulle vara sådana »spetsar» att kvitta med en bit, när vi underhandla med Tyskland om handelstraktaten. Men det är icke det, som är det avgörande i tullfrågan. Det, som är det avgörande i frågan om lädertullen, komma vi om några dagar att få diskutera, så att man behöver icke ingå på den saken nu, men jag vill bara säga, att jag tror, att man förtjänar mycket litet på en sådan schackerpolitik, och det blir endast ett eller annat industribolag i landet, som genom dessa avkvittningar få sådana medgivanden i den tyska tulltaxan, att de kunna utföra en del, rätt små kvantiteter, av sina tillverkningar, och då få de minsann icke utföra dem till några överväldigande priser, utan de få i Tyskland som i England och på andra ställen sälja till världsmarknadens priser. Men det är med detta man söker grunla blicken och slå blå dunster i ögonen på folk, när man icke kan klara sig på annat sätt; då söker man skrämma med ett: akta er för traktatsunderhandlingarna!

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke

länge upptaga kammarens tid, men jag finner mig föranlåten att yttra några ord med anledning av det bemötande, som gjorts av herr finansministern, och jag skall då även vända mig något mot herr Månsson.

Jag vill först säga ett ord om herr Månssons uttalanden. När herr Månsson talar om detta ifrågasatta järnverk, kan han ha rätt till en viss grad, men det vill jag säga, att vad gjutna rör beträffar så spelar antalet dimensioner ingen som helst rol. Det är ju en gjuten vara. När det är fråga om räls, vill jag säga, att de ha också mycket få dimensioner. Låt vara, att en och annan dimension av balkar icke skulle kunna göras hos oss, det må vara sant, men här är det fråga om så stora kvantiteter som 150,000 ton. Att dessa eller större delen därav icke skulle kunna göras hos oss motsäges i viss mån av herr finansministern, som trodde, att detta järnverk skulle komma av sig själf. Han hade således en alldeles motsatt uppfattning mot vad herr Månsson har. För min del har jag den uppfattningen, att det kan göras numera, och jag har anfört detta exempel om ett järnverk vid Lübeck icke såsom något, på vilket jag är avundsjuk, eller som man tittar snett på, såsom herr Månsson säger, utan jag har anfört det såsom ett exempel på, att om det kan göras i Lübeck, bör det också kunna göras i Oxelösund t. ex. under likartade omständigheter. Jag tager emellertid fasta på detta yttrande av herr finansministern, som har sig förhållandena väl bekant. Jag känner också till dessa funderingar, men jag tror, att herr finansministern nog, om han verkligen vill se till, att en sådan anläggning kommer till stånd, bör tänka på, att det kanske icke går av sig själf, utan att man måste hjälpa det på traven. Atminstone är det min livliga tro, att ett sådant järnverk icke skapas fullständigt av sig själf; det behöver nog ganska mycket hjälp.

Jag var fullkomligt beredd på, att när jag talade om detta järnverk och traktatsunderhandlingarna, jag skulle få det svaret ni gjorde ju på samma sätt själf 1907. Det svaret var jag beredd på. Gent emot detta vill jag säga, att anser man, att uppgörelsen 1907 och uppgörelsen nu äro så likartade, att man 1907 kunnat med samma lätthet avvakta den lämpliga tidpunkten som nu, då kan jag förstå den uppfattningen. För min del kan jag emellertid icke dela den uppfattningen, att frågan om förvärfvande av äganderätten till hälften av denna stora egendom bort kombineras med frågan om den lämpliga tidpunkten att föra traktatsförhandlingarna. Detta var, det bör var och en kunna inse, svårare att göra då än nu, då man endast har att göra med en ökning av kvantiteten och icke någonting annat. Det är svårt naturligtvis att bedöma, om man kunnat skjuta upp den uppgörelsen. Jag misstänker, att möjlighet därtill kunde ha funnits, men hade man icke kunnat göra det, hade det dock icke varit alldeles omöjligt att kombinera saken så, att man kunnat vinna något mitt emellan tiden för två traktatsunderhandlingar, fastän det icke är mer än fem år mellan dessa, vinna något genom detta utmärkt goda bytesmedel.

*Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Kiiruna-
vaara och
Gellivare
malmfält.*

(Forts.)

*Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Käiruna-
vaara och
Gellivare
malmfält.*

(Forts.)

Endast ett ord till. 1907 var tulltaxan under utarbetande, och man hade icke börjat förhandlingarna ännu, så att man visste icke, vad de kunde bära i sitt sköte. Nu åter har man klart för sig den stora betydelse, som denna järnmalmsexport kan spela vid traktatsunderhandlingarna.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet friherre Adelswärd: Herr talman! Jag ber endast att få säga ett ord för att korrigera ett missförstånd, som den föregående ärade talaren gjorde sig skyldig till. Det kan visserligen synas obetydligt, men är dock av ganska stor vikt. Jag vill nämligen säga, att när jag ifrågasatte, varför icke han vid de underhandlingar han förde begagnade sig av det villkor, som han förebrädde mig att icke hava uppställt, var det 1908 års uppgörelse och icke 1907 års uppgörelse, som jag talade om.

Herr Christiernson: Herr Lindman behagade göra en invändning mot min argumentation och menade — såvitt jag fattade honom rätt — att den, som talade om att här använda en ökad export såsom ett bytesmedel vid traktatsunderhandlingar, gjorde orätt, om han skriver under motioner, i vilka det yrkas på vissa tullnedsättningar. Härtill vill jag svara, att jag för min del anser, att ett annat ekonomiskt system än det vi för närvarande ha och avskaffandet av det ytterliga protektionistiska systemet skulle vara till nytta för vårt land, och då förstår jag icke, att den, som intar denna ståndpunkt, även om han icke kan vara med om att göra tullspetsar som vapen, dock skulle vilja i detta fall begagna andra möjligheter. Jag har tvärtom mera anledning än herr Lindman att behålla detta bytesmedel, då ju herr Lindman anser, att man skulle för detta ändamål begagna sig av så många tullspetsar som möjligt.

Herr finansministern gjorde den invändningen, att det icke var riktigt vad jag sade beträffande delägarskapet och erinrade om att aktiekapitalet naturligtvis är normerande för äganderätten. Men jag vädjar till herr finansministern att han ville taga reda på, var det angives, att bolagets nettovinst nu delas i två lika delar, av vilka staten får den ena. Ätminstone har detta icke kommit till uttryck i huvudtiteln; jag har icke sett detta. Jag har icke hört att staten fått vare sig 24 eller 27 procent på sina aktier i malmfältsbolaget, och det dröjer länge, innan vi kunna säga, att staten rör om hälften. När herr finansministern säger, att vi få betala så dyrt 1932 därför att vi endast rå om hälften, så vill jag säga, att 1932 betala vi för det, som exploaterats under tiden till 1932. Herr Lindman påpekade också, att det är icke för det som finnes eller icke finnes som man betalar 1932, utan det är för det, som brutits under tiden intill den dagen.

Vidare får jag vädja till herr finansministern, om han kan införa kammaren visa, att Grängesbergsbolaget kan utan statens medverkan bryta en enda ton utöver de 102,750,000 ton, som äro medgivna. Innan inlösningsrätten är försuten kan icke bolaget komma åt ett dugg av denna malm, och det är på detta jag grundar mitt påstående, att så länge vi icke avstått från inlösningsrätten, så är det faktiskt

staten, som rör om detta, och jag förmodar, att man då kan giva mig rätt, att mitt resonemang har vissa skäl för sig.

Herr finansministern ingick icke i något bemötande av vad jag vidare sagt, han tycktes vilja mena, att det icke var av någon vidare betydelse. Men det som jag i alla fall anser vara av en viss betydelse är min fråga, varför staten icke skulle ha tagit hälften av vinsten på den export, som staten nu medger. Jag har sökt visa, att blir det icke tillräcklig vinst, så kommer icke bolaget att bryta detta. En risk föreligger sålunda för staten, trots man i propositionen sökt visa motsatsen. Och det är ju fullkomligt affärsmässigt och konsekvent, att, om — när man som herr finansministern själf säger — vi rå om hälften, vi då också fordra att få hälften av vinsten. Det är därför att jag anser, att överenskommelsen icke utnyttjar alla möjligheter för statens del, som jag yrkar avslag, och jag har icke blivit övertygad av det påståendet, att man kan vid malmförädlingen övergå *delvis* till de nya metoder, som betingas av andra malmer av annan kvalitet. Jag undrar, om verkligen detta resonemang är riktigt; man hade nog kunnat vänta. Men, som sagt, för några år sedan hette det, att vi behärska världen, och nu heter det, att om vi icke passa på, så få vi ingenting. Bägge talesätten innehålla överdrifter. Säkert är, att man hade bort kunnat erhålla större fördelar för kronan. Då herr finansministern säger, att man icke kunde vinna mot både bolaget och Tyskland på en gång, utan man måste släppa av mot ettdera hållet, så förvånar det mig, om hos majoriteten av bolagets aktieägare, som ha så stor profit, som skörda så stora fördelar av landets naturrikedomar, icke funnits så mycket sinne för fosterlandet, att man kunnat träffa en överenskommelse med staten, utan att aktieägarna i stället försökt att till sin egen förmån begagna de fördelar, som skulle kunna utnyttjas mot en främmande makt.

Varje gång vid denna frågas behandling har staten blivit den lidande parten, och jag anser därför, att man, vis av skadan, borde rätta sig därefter, och det är därför, som jag yrkar avslag. Jag vet, att finansministern icke behöver frukta, att den minoritet, som kommer att uttala sig för avslag, skall bliva stor. Majoritet för bifall till propositionen är ju given, men icke tror jag precis, att det varit finansministerns försvar för propositionen, som skapat denna stora majoritet.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet friherre Adelswärd: Den föregående talaren uppfordrade mig så direkt, att jag ansett mig nödgad att begära ordet för en replik även till honom. Han säger, att Grängesbergsbolaget kan icke bryta en ton malm utan statens medgivande. Det är sant, men jag skulle vilja tillägga, att staten kan icke bryta en ton malm utan Grängesbergsbolagets medgivande, så länge gällande avtal består.

Beträffande fixerandet till visst belopp av en vinstandel anser den föregående talaren, att detta icke skulle vara affärsmässigt. Ja, detta är något, som man kan disputeras om. Det synes mig, att propositionen klart angivit skälen, varför jag ansett det fördelaktigare att ha en fixerad vinstandel i stället för att vinsten skall delas. Detta

*Ang. ökad
malmbrytning inom
Kärruna-
vaara och
Gällivare
malmfält.*
(Forts.)

*Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Kiiruna-
vaara och
Gellivare
malmfält.
(Forts.)*

har skett av rent praktiska skäl. Det skulle vara ytterligt svårt och giva anledning till trassel och svårigheter, om man skulle försöka anordna uppdelningen av vinsten för endast en viss del av tillverknigen. Men vidare anser jag, att det just ur ren affärssynpunkt är synnerligen lämpligt att fixera vinstandelen, då man icke med full säkerhet kan beräkna, om vinsten skall bliva något större eller något mindre än dessa 6 kronor, till hvilken den nu fastslagits. Detta anser jag vara en given fördel för staten. Staten vet vad den får och låter risker och chanser övertagas av den andra parten ensam.

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Då jag nu går att yrka bifall till statsutskottets hemställan, så tillåter jag mig att i korthet yttra några ord i anledning av vad två ärade ledamöter av kammaren under denna debatt anfört. Såvitt jag kunnat finna är det vid sidan av obetydliga, smärre anmärkningar egentligen endast från två huvudsynpunkter man sökt rikta anmärkningar mot det nu föreliggande förslaget. Den ena anmärkningen riktar sig mot, att man såväl i den kungl. propositionen som i statsutskottet har enats om, att statens vinstandel skulle vara fixerad till en bestämd summa; man vill i stället, att staten skulle dela vinstchancerna med bolaget. Man kan ju ha olika uppfattningar om vad som kan vara förmånligast i en uppgörelse sådan som denna, men det må tillåtas mig säga, att det synes mig, som om det för staten skulle vara en vida större fördel att kunna här räkna med en såvitt man kan se bestämd siffra i all synnerhet efter den verkligen noggranna prövning som statsutskottet och särskilt dess fjärde avdelning har varit i tillfälle att göra beträffande frågan huru denna siffra tillkommit. Man har därvid funnit, att siffran vilar på sådana uppgifter, att man måste erkänna, att denna siffra är väl grundad. Från statsrådsbanken ha ju redan anförts de svårigheter, som skulle kunna uppkomma, därest man skulle gå den andra vägen, och det lär icke i sådant fall vara så lätt att i alla avseenden kunna tillgodose statens fördelar så som man eljest kan göra.

Den andra anmärkningen, som framförts med vida större styrka, är den, att man anser det oklokt att nu medgiva denna ökade utskjeppning av malm och att en sådan fråga som denna borde sparas, till dess att nya traktatsunderhandlingar uppkomme för att då, som man säger, användas såsom ett vapen till vår fördel. Det har alldeles särskilt förvånat mig att få höra den anmärkningen så kraftigt, som skett här i dag, framföras av herr Lindman, ty såvitt jag kunnat döma — och jag har fått min uppfattning i detta avseende bekräftad av en person, som deltagit i de senaste traktatsunderhandlingarna med Tyskland — så har just den uppgörelse med malmbolagen, som träffades under herr Lindmans statsministertid, tagit bort den verkliga udden av detta vapen i en traktatsunderhandling. För att staten skulle kunna använda ett sådant vapen kräves det först och främst, att staten skulle kunna peka på en fördel för staten i exempelvis påläggandet av en exporttull. Genom den uppgörelse, som 1907 träffades, har man emellertid från hänt staten varje fördel av en exporttull i detta avseende, ty i den uppgörelsen blev det överenskommet, att bolaget skulle äga

åtnjuta ersättning för den exporttull, som eventuellt skulle kunna påläggas vid malmexport. Sälunda skulle staten icke kunna ha någon fördel härav, utan den ökade exporttull, som skulle ingå till staten, skulle utjämnas av bolagets motsvarande åtnjutande av ersättning.

Det andra skälet skulle naturligtvis vara, att man i Tyskland skulle vara så angelägen att erhålla våra malmer, och att man således där skulle vara rädd för att detta vapen användes. Men då ber jag få påpeka, att det finnes icke någon stor sannolikhet för att man skulle bliva lika angelägen att erhålla dessa fosforrika malmer vid tiden för nya traktatsunderhandlingar, som man är i närvarande stund. Det är detta, som kanske kraftigast framhållits av den obestriddigen framstående fackmannen på det metallurgiska området, överingenjör Brinell, vars utlåtande återfinnes i den kungl. propositionen. Det är ju så, att man i Tyskland står inför nödvändigheten att öka järnmalmsimporten. Kan detta icke ske genom *fosforrika* malmer härifrån Sverige, för vilka man ordnat sin tillverkning, så kommer man att nödgas övergå till andra metoder, så att man kan använda andra *fosforfria* malmer, t. ex. den brasilianska malmen, och om man ordnar sig för en sådan tillverkning, så äro naturligtvis svårigheterna för oss att återvinna marknaden vida större. Herr Brinell yttrar på sidan 30 i den kungl. propositionen följande: »Den tid kan därför betraktas som förgången, då vi kunde säga, att den tyska och engelska järnhanteringen voro i hög grad beroende av Sverige för erhållande av de högprocentiga malmer, som de behöva för att göra sina masugnsbeskickningar tillräckligt järnrika. Den hotande faran är så mycket allvarligare, som det är känt, att bakom det konsortium, som nu börjat arbeta för att exploatera de brasilianska malmfälten, står bl. a. en framstående engelsk finansman, som lär hava avyttrat huvuddelen av sina aktier i de norrländska gruvbolagen, under det att han kraftigt engagerat sig i de brasilianska gruvföretagen.»

Och vidare säger herr Brinell på nästa sida: »Hava emellertid en gång de tyska järnverken i större skala inrättat sig för andra metoder samt vunnit egen erfarenhet om de icke oväsentliga fördelar, som dessa processer i vissa fall faktiskt erbjuda framför thomasprocessen, så föreligger sedan icke blott omöjligheten för oss att *öka* vår export av fosforrika malmer, utan är det dessutom stor risk för att den export, som vi *nu* hava av sådan malm, successivt kommer att minskas.»

Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att det är en av de mest framstående fackmännen på området, som uttalat dessa ord, som herrarne icke kunna bestrida.

Herr talman, jag skall icke vidare förlänga denna debatt, utan ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Palmstierna: Herr talman! Det är ju ganska naturligt, att i denna debatt också det stora och betydelsefulla spørsmålet angående förädling av vår järnmalm inom Sverige kommit fram. Det var herr Lindman, som först slog på den strängen, och jag tror att detta också i sin mån vann genklang litet varstans i denna kammare.

Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Kärruna-
vaara och
Gellivare
malmfält.
(Forts.)

Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Kiruna-
vaara och
Gällivare
malmfält.
(Forts.)

Önskvärdheten av att få till stånd en malmförädling i Sverige och att slippa att i stor utsträckning exportera råvaran, för att i stället få en export av förädlade varor, ligger ju i öppen dag; och särskilt om man tar i betraktande, att vår järnhantering kommit i ett kritiskt läge därigenom att så gott som alla tekniska förbättringar, vare sig man tänker på den basiska bessemermetoden eller på den elektriska järnframställningen, nu tendera till att sänka värdet av vår malm på marknaden, är det sannerligen skäl i, att man på detta sätt försöker att få ett kraftigt handtag för att upprycka vår järnhantering. Härom tror jag att alla äro ense. Men i herr Lindmans anförande skyntade fram en avsikt, som, med det känsliga sinne som herr Månsson har på detta område, också omedelbart av honom uppfångades, den nämligen, att det var fråga om att kunna få fram en tull till uppmuntran av en eventuell privat industri, som därmed skulle skapas.

Detta ger mig anledning att i kammarens minne återföra en mycket livlig majdebatt, som vi hade här 1910. Då hade från socialdemokratiskt håll väckts en motion, äsyftande att vi skulle åstadkomma en utredning angående möjligheten att skapa en malmförädling inom landet och vidare, såsom ett andra moment, att, om utredningen därtill gäve anledning, staten skulle intressera sig för företaget på ett eller annat sätt. I Norge och i Canada hava respektive regeringar engagerat sig i sådana utredningar; och i en för hela vår järnhantering så vital och betydelsefull fråga borde icke heller *svenska* staten stå främmande.

Det kan ju hända, att jag missuppfattat herr finansministern något, men det föreföll mig nästan, som om herr finansministern hade den uppfattningen, att man helt och hållet skulle lämna detta spörsmål åt enskilda, medau å andra sidan herr Lindman från sin ståndpunkt vädjade till statshjälp och, jag förmodar, då i form av någon tull, som skulle kunna uppmuntra den blivande industrien. Under sådana förhållanden kan det vara av intresse att erinra om, hurudan ställningen var 1910. Då beslöt nämligen denna kammare med en högst betydande majoritet — 107 röster mot 57 — följande: »att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående förutsättningarna för tillgodogörande inom landet af befintliga malmtillgångar, så att exporten av malm kunde i görligaste utsträckning ersättas med förädlade varor».

Jag ber att särskilt få erinra regeringen om att Andra kammaren har fattat ett beslut av denna beskaffenhet och därför möjligen skulle kunna hava en förväntan om att regeringen med stor uppmärksamhet följer denna fråga. Men det var icke nog med att Andra kammaren fattade det beslutet; utan dessutom hava vi ett andra moment, så lydande: »att, om utredningen därtill giver anledning, förelägga Riksdagen förslag om huru staten antingen själv eller gemensamt med andra intressenter må på lämpligt sätt upptaga verksamhet med förädling av inom landet befintliga järnmalmer».

Se där ett sätt, som Andra kammaren med dubbel majoritet har pekat på, och som det synes mig att man i denna debatt icke kan lämna alldeles å sido.

Och varifrån kom motståndet mot dessa förslag, såväl i fråga om utredningen som i fråga om detta senare moment? Jo, motståndet kom ifrån en del av högern i denna kammare, motståndet kom också från Första kammaren, som helt avlog båda dessa saker. Det kan vara, synes det mig, av ganska stort intresse, när man nu från ledande högerhåll trevande vädjar till staten, att då hava erfärit, varifrån avslaget kom; och nu, då vi borde hava haft utredningen i fråga, då det hade varit önskligt att ha klara linjer, nu då problemet står aktuellt framför oss, nu tror jag att vi sakna, att icke Första kammaren och högern i sin helhet biträdde vad Andra kammaren den gången beslutade.

*Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Kiiruna-
vaara och
Gellivare
malmfält.
(Forts.)*

Herr Vennersten: Herr talman! Det var ett yttrande av statsutskottets ärade vice ordförande om betydelsen av vår järnmalms-export såsom bytesmedel vid underhandlingen med tyska riket, som uppkallat mig.

Jag har naturligtvis ingen anledning varken att betvivla vad som är sagt eller att på något sätt söka att förringa betydelsen av det uttalande, som vice ordföranden i statsutskottet här gjorde, men jag ber dock, för att man icke skall underskatta det värde, som vapnet i alla fall hade, att få hänvisa kammarens ledamöter till den bestämmelse i nu gällande svensk-tyska handelstraktat, som rör denna fråga. Det heter där i slutprotokollet till 10 §:

»Under denna traktats bestånd må icke i Sverige järnmalm vid utförseln beläggas med tull.

Under traktatens bestånd må ej heller de mellan svenska staten å ena sidan samt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, Aktiebolaget Gellivare malmfält och Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund å andra sidan gällande avtal underkastas någon ändring, varigenom malmexporten försvåras eller inskränkes i vidare mån än i nämnda avtal finnes stadgat.»

Om det nu är rätt, att vapnet avtrubbats genom den förutvarande och här berörda uppgörelsen mellan staten och Grängesbergsbolaget, som föregick denna traktats avslutande, så står det dock lika fullt fast, att vapnet, i det skick vari det befann sig, var ett av de bästa som Sverige hade, då denna traktat avslöts. Jag lämnar åt kammaren att avgöra, om det var starkt nog; men jag ber att få säga, att jag har den bestämda uppfattningen, att de uttalanden, som gjorts i första rummet av herr Christierusson angående vikten och värdet av en ytterligare eftergift i fråga om malmexportökningen såsom traktatsvapen, äro fullt berättigade. När vi icke längre hava det vapnet och icke kunna skaffa något lika gott i stället, då kommer det att gå ut över den svenska industrien, därest icke Riksdagen tillser, att vi i övrigt äro väl rustade, såsom det behöves för sådana tillfällen. Man kan icke, under det tullskydd råder i de flesta länder, med någon utsikt till framgång komma till underhandlingar, med mindre än att man själv är väl rustad. Jag vädjar till kammaren att beakta detta, då det gäller behandlingen av hithörande frågor, utan att låta en ensidig frihandelsuppfattning, huru berättigad den än för mången synes vara, fälla utslaget.

Ang. ökad
malmbryt-
ning inom
Kuiruna-
vaara och
Gellivare
malmfält.
(Forts.)

Herr Ekman: Herr talman! Endast ett par ord med anledning av det kraftiga sätt, varpå den sista talaren underströk betydelsen av detta vapen. Jag skall be att få erinra om, att den ärade talaren från början sade, att han ej ville underkänna de uppgifter, jag lämnat, och naturligtvis kan jag å min sida ej heller underkänna det, som tog sig uttryck i den ärade talarens anförande, såsom *hans* uppfattning. Men lika visst är sålunda, att just ibland de personer, som äro mest skickade att bedöma betydelsen av detta vapen, det finnes utomordentligt delade uppfattningar om, huruvida det är ett betydande vapen eller har någon betydelse alls; skillnaden måste vara högst betydlig, när man kan tillåta sig att, som herr Vennersten, säga, att detta var det kraftigaste vapnet.

Herr Thorsson: Herr talman! Med anledning av herr Vennerstens uttalande skulle det vare synnerligen intressant att veta, om han vill vara med att bifalla förslaget eller att avslå detsamma. Vill han bifalla Kungl. Maj:ts proposition, förstår jag ej jeremiaderna från det hållet. Det nu föreliggande förslaget försämrar å ena sidan ej möjligheten för statsverket att träffa den slutliga uppställningen med bolaget, å andra sidan lägger ju icke detta förslag hinder i vägen för statsverket att ytterligare utveckla sin inhemska järnmalmförädling. Under sådana förhållanden förstår jag egentligen icke, vad de herrarne vilja, som nu äro så ängsliga för utvecklingen av den inhemska järnmalmsindustrien. Det är väl ganska naturligt, att när frågan föreligger om statsverket skall på något vis understödja en inhemska järnmalmsindustri, Riksdagen då får taga ståndpunkt till denna, och det bör därför icke slås alltför starkt på den strängen nu. Dessa båda spörsmål kunna avgöras oberoende av varandra. Jag yrkar bifall till utskottets utlåtande.

Herr Månsson: Det kan synas kammaren obehagligt, att man i en fråga sådan som denna, vilken dock icke är en direkt tullfråga, besvarar kammaren och protokollet med anförande på anförande; men av herr Vennerstens kraftiga uppträdande här syntes det mig tydligt, att liksom herr Lindman ville använda tillfället för att pressa regeringen till att gå med på en järntull, så vill herr Vennersten också här, i förhoppning, att vi av hänsyn till kammaren icke skola nu draga in en tulldebatt i denna fråga, använda tillfället till att trampa ned oss, som äro av en annan mening än han i dessa frågor.

Jag är därför nödsakad att nu säga ett par ord. Om vi se på allt det här vackra talet om »spetsar» vid traktatunderhandlingar med andra länder, så vad är det egentligen fråga om? Behöver man »spetsarna» för vår frihandelsindustri, som är överväldigande i sin betydelse för vår varuutförsel; behöva vi tullspetsar för timret, för pappersmassan, för telefonerna, för separatorerna, för fläsket, för smöret, för alla de andra många artiklar vi utföra såsom betalningsmedel på världsmarknaden? Och jag säger: behöva vi dem för denna frihandelsindustri, som står på egna ben utan att begära något understöd men väl får i form av tull på maskiner lämna understöd åt den andra industrien, och vars arbetareantal är så överväldigande,

denna industri vars löner äro de högsta, vars vinster till aktieägare och nationen äro de högsta o. s. v., behöves för denna industri, för dessa industrier, med undantag möjligen för stenindustrien, dessa »spetsar»? För de övriga behöva vi dem icke alls. Vilka är det som lita till dessa »spetsar»? Jo, dessa uppkonstruerade, delvis konstlade industrier, som framlockas av de höga tullarne, och i vilka industrier det finnes fabriker till kanhända 40—50—100 procent mer än behöfligt, framlockade som de äro av tulltaxeparagrafernas möjlighet för dem att lägga till ovan det normala priset ett extra för befolkningen i landet. När vi ha exempelvis i en industri så många fabriker, att dessas prestationsförmåga utgör, låt oss säga 100, men landet konsumerar 40—50—60, så förstår man, att det för vederbörande industri är av viss betydelse, om den kan exempelvis på Italien eller Tyskland genom en underhandling och en tullsänkning därute frambringe möjlighet för sig att få utföra det den har över av vad den tillverkar. Men jag bestrider, att det för landet i dess helhet, för landets näringsliv i dess helhet är av gagn, om man väger de offer, som folket gör, mot vad dessa »spetsar» frambringe i exportmöjlighet.

Ang. ökad malmbrytning inom Kuiruna-vaara och Gellivare malmfält.
(Forts.)

Herr Vennersten: Jag vill svara herr Månsson, då han frågar, vad vi behöva spetsar till, med att fråga, om vi icke behöva dem just för vår exportindustri? Det är ju för att åt densamma och åt det exporterande jordbruket förskaffa oss billiga villkor som vi behöva dem.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å samma hemställan; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid av herr Christierson, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 79, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 162 ja mot 21 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Herr statsrådet friherre *Adelswärd* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående beskattning av vissa sockerlösningar m. m.

Nämnda proposition bordlades på begäran.

§ 12.

Vidare föredrogos vart för sig:

statsutskottets utlåtanden:

nr 80, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning gjorda framställning om anslag till undersökning angående vattenförhållandena inom Stora Lule älvs vattenområde samt dels Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till rullande materiel för malmtransport, reglering av Stora Luleälvs vattensystem ovanför Porjus och förstärkning av kraftledningen Porjus—Gällivare—Kiruna ävensom en i hithörande ämne väckt motion; och

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av dräneringsledning och elektrisk strömledning för statsinstitutionerna å nordvästra Djurgården; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 39, i anledning av väckt motion om ändring i 7 §, 2:o b) förordningen om inkomst- och förmögenhetsskatt m. m.; och

nr 40, i anledning av väckt motion om ändring av 3 §, b) förordningen angående beviljning av fast egendom samt av inkomst.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 13.

Till avgörande förelåg nu bankoutskottets utlåtande, nr 35, angående vissa framställningar rörande tionde huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Efter föredragning av *punkten 1*, yttrade

Herr Wijk: Herr talman! Jag ber att få antecknat till protokollet, att jag i fråga om detta betänkande icke deltagit i behandlingen av punkterna 1:o, 10:o, 11:o, 12:o, 14:o, 15:o, 20:o, 24:o, 30:o och 31:o, en anteckning, som till följd av ett misstag icke influerades i utlåtandet.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan i den föredragna punkten bifölls.

Punkterna 2—14.

Utskottets i dessa punkter gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

Punkten 15, angående pension åt f. d. fästningsbyggnadsarbetaren P. J. Danielsson. *Ang. pension åt f. d. fästningsbyggnadsarbetaren P. J. Danielsson.*

Uti en inom Andra kammaren väckt motion, nr 140, hade herr *Magnusson* i Kalmar föreslagit, att Riksdagen måtte tillerkänna f. d. fästningsbyggnadsarbetaren muraren P. J. Danielsson i Kalmar en årlig pension av 300 kronor att utgå från och med år 1913 under hans återstående livstid.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Vid punkten fanns emellertid fogad reservation av herrar *Neiglick, Gelotte, Söderberg* i Stockholm, *Kristensson, Leander, Carlson* i Herrljunga och *Olsson* i Tyllered, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka, att Riksdagen måtte medgiva, att bemälda Danielsson finge från och med år 1913 under sin återstående livstid från allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av tvåhundra kronor.

Punkten föredrogs, varefter

Herr Magnusson i Kalmar yttrade: Herr talman! Såsom synes av föreliggande utskottsutlåtande, finnes vid punkt 15:0 en reservation, där icke mindre än sju av utskottets ledamöter reserverat sig till förmån för min motion med yrkande om en pension av 200 kronor till fästningsbyggnadsarbetaren P. J. Danielsson. Mig synes också, att reservanterna haft fullt fog för detta sitt yrkande. De omständigheter, till vilka man i regel tager hänsyn, då det gäller beviljande av pension, äro ju såväl levnadsåldern som tjänsteåren. Danielssons levnadsålder uppgår till 67 år, medan däremot hans tjänsteår inskränka sig till 21. Men, såsom arméförvaltningens fortifikationsdepartement erinrar, kunna även andra omständigheter förtjäna beaktande vid dylika frågor. Arméförvaltningens fortifikationsdepartement säger nämligen: »Men även andra omständigheter kunna inverka till förmån för en föreliggande ansökan, såsom styrkt sjukdom, tryckt ekonomisk ställning m. m. i förening med ett gott vitsord om tjänsteutövningen.» På dessa senare omständigheter kan man åberopa sig, då man yrkar på pension åt Danielsson. Jag skall be att få uppläsa ett intyg, som gäller hans ekonomiska ställning och som jag icke hade tillfälle att bifoga de övriga intyg, som åtföljde motionen. Detta intyg lyder: »Muraren Petter Johan Danielsson från N:o 138 utom staden är efter gjord undersökning befunnen vara medellös och utan tillgångar, varder härmed på begäran intygat. Kalmar den 14 april 1913. P. Aug. Anderson, distriktdirektör i tionde fattigvårdsdistriktet P. Aug. Andersons egenhändiga namnteckning bevittnas av oss: E. Svänsson, överlärare, Kalmar; N. Lindell, stadsfiskal.»

Statskontoret synes icke ha något att erinra mot pension åt Danielsson. Statskontoret har nämligen åberopat 1912 års riksdagsbeslut om en pension av 200 kronor till förra fästningsbyggnadsarbetaren J. Andreasson Skoglund. Något formligt avstyrkande före-

Ang. pension åt f. d. fästningsbyggnadsarbetaren P. J. Danielsson. ligger icke av statskontoret. Arméförvaltningens fortifikationsdepartement har erinrat, att departementet förordat en av Danielsson år 1911 gjord underdånig ansökan om pension.

De anförda skälen synas mig vara tillräckligt starka för ett bifall till reservationen, särskilt det av mig nu upplästa intyget och de intyg, som bifogats motionen. Jag skall därför, herr talman, inskränka mig till att med åberopande av dessa skäl yrka bifall till den vid utskottets betänkande i denna punkt fogade reservationen.

(Forts.)

Härpå anförde:

Herr Henriksen i Karlslund: Herr talman! Då jag deltagit i det slut, vartill utskottet kommit, skall jag be att med ett par ord få angiva skälet därför.

Ifrågavarande person har under de sista 25 åren med undantag av sommaren 1908 icke varit anställd vid statens arbeten. Den omständigheten har jag ansett vara skäl nog för att han icke skulle vara berättigad till någon pension. Men är det så, att kammaren vill tilldela honom pension, har jag för min personliga del intet däremot.

Jag har sålunda intet yrkande.

Herr Vennersten: Herr talman! Jag hade vid förra årets riksdag tillfälle att väcka en motion i ett fullt liknande fall, och då kammaren och Riksdagen biföllo min framställning i det fallet, så vågar jag tro, att kammaren och Riksdagen även här skola bifalla reservationen, till vilken jag sålunda ber att få yrka bifall.

Vidare yttrades ej. Efter det herr talmannen framställt propositioner på dels bifall till utskottets hemställan, dels ock avslag därå samt bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen, fattade kammaren beslut i enlighet med sistnämnda proposition.

Punkterna 16—27.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 28.

Lades till handlingarna.

Punkterna 29—31.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. avgifterna för prenumeration å riksdagstrycket.

§ 14.

A föredragningslistan fanns vidare upptaget bankoutskottets utlåtande, nr 36, angående avgifterna för prenumeration å riksdagstrycket.

I anledning av en utav fullmäktige i riksgäldskontoret hos bankoutskottet därom gjord framställning hemställde utskottet, att Riksdagen måtte besluta, att i avseende å prenumeration å riksdagstrycket skulle från och med år 1914 gälla följande bestämmelser:

*Ang. avgif-
terna för
prenumera-
tion å riks-
dagstrycket.*

(Forts.)

Prenumeration å nedannämnda delar av årets riksdagstryck kan ske såväl å posten som i den bokhandel, hos vilken riksgäldskontoret tillhandahåller riksdagstryck för försäljning; och gälla för prenumerationen följande priser, däruti inberäknade postavgifterna:

Första kammarens protokoll	kr. 4: —
Andra » »	» 6: —
Bihangets 1:a samling (Kungl. Maj:ts propositioner).....	» 5: —
Statsverkspropositionen ensam	» 3: —
Övriga kungl. propositioner	» 3: —
Bihangets 3:e—16:e samlingar	» 6: —
Register över kamrarnas protokoll med bihang.....	» 1: —

Prenumereras på en gång å samtliga ovan nämnda delar av riksdagstrycket (således allt med undantag av bihangets 2:a samling, innehållande statsrevisorernas och justitieombudsmannens berättelser samt kommittébetänkanden), beräknas härför ett pris av 20 kronor.

I bokhandeln mottages även prenumeration å en eller flera av bihangets 3:e—16:e samlingar, och beräknas härvid priset efter 1 öre för varje tryckt ark.

Efter det utskottets hemställan föredragits, erhöles ordet av

Herr Röing, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag ser till min ledsnad, att bankoutskottet i det föreliggande utlåtandet yrkat bifall till riksgäldsfullmäktiges hemställan, att prenumerationsavgiften å riksdagstrycket skall höjas till 20 kronor. Enligt min mening har det varit till nytta, att prenumerationsavgiften varit så låg som den nu är. Men om jag även låter mina betänkligheter i detta hänseende fara och går med på att rösta för att prenumerationsavgiften höjes, må det dock tillåtas mig att uttala ett önskemål angående riksdagstryckets distribution till postprenumeranterna. Förhållandet är det, att prenumeranterna i landsorten ofta få riksdagstrycket sig tillsänt först fyra, fem eller sex dagar efter det trycket utdelats här i kammaren. Speciellt för landsortstidningarna är det naturligtvis till mycket stor nackdel att trycket icke dagen efter den, då det utdelats bland kammarens ledamöter, kommer dessa tidningar tillhanda, förutsatt naturligtvis att tågförbindelserna äro sådana, att posten på så kort tid kan komma fram till bestämmelseorten. Ty därigenom hindras dessa tidningar från att omedelbart få kännedom om inkomna propositioner, motioner och utskottsbetänkanden och att i anledning av dessa propositioner, motioner och betänkanden genast yttra sig i de föreliggande frågorna. Jag vågar därför uttala den förhoppningen, att det må träffas sådana anordningar, att prenumeranterna å riksdagstrycket måtte få detsamma befordrat med posten samma dag, som det utdelas här i kammaren.

Jag skall, herr talman, icke tillåta mig att göra något särskilt yrkande.

Ang. avgif-
terna för
prenumeration
å riksdagsstrycket.
(Forts.)

Vidare anförde:

Herr Palmstierna: Herr talman! Eburu kammarens ledamöter tydligen redan börja hysa 1-maj-känslor, kan jag icke underlåta att göra ett yrkande. Jag har känt mig illa berörd av denna ifrågasatta höjning av priset på riksdagsstrycket. Det är dock så, att vi böra söka sprida detta tryck bland valmansskaroerna, vilkas politiska intresse, enligt vad det tyckes, på vissa håll har stigit. Jag för min del har särskilt uppe i Norrland funnit att t. o. m. långt borta i obygden i ensliga skogar det kan hända, att en eller annan person prenumererar på riksdagsprotokollet och följer med vad som här händer. Att nu lägga några extra bördor på dessa politiskt intresserade kan jag för min del rakt icke vara med om.

Dessutom vill jag erinra, att vad som förekommer i bihanget till riksdagsprotokollen här i landet i mycket stor utsträckning är ekonomisk litteratur, något vartill motstycke icke finnes på annat håll, där man samlar denna litteratur i verk av helt annan beskaffenhet. Här har således i riksdagsstrycket hopats en ekonomisk litteratur, som är väl behöflig för alla, som vilja tränga in i de ekonomiska frågorna. Under sådana förhållanden är det en god demokratisk gärning att sätta priset på detta tryck så lågt som möjligt, och i varje fall icke gå till någon höjning av detsamma. Vad betyder för övrigt denna lilla summa för statsverket? Den betyder rakt ingenting, men däremot är det av vikt att medborgarne i landet få så lätt tillgång som möjligt till de meddelanden, som förekomma i trycket.

Jag vågar, herr talman, med anledning av dessa hänsyn yrka avslag på utskottets hemställan, så att priserna må utgå med nuvarande belopp.

Häruti instämde herrar *Ryden, Hage, Wikström, Lundström* i Långnäs, *Svensson* i Skönsberg, *Norin, Edbom, Karlsson* i Fjäl, *Ström, Hansson* i Bäck, *Anderson* i Råstock, *Forsberg, Nilsson* i Hagaby, *Karlsson* i Västtomten, *Danielsson, Andersson* i Härklättan, *Lundström* i Göteborg, *Liljedahl, Johanson* i Vetlanda, *Modig, Jönsson* i Boa, *Nilsson* i Bonarp, *Borggren, Larsson* i Klagstorp, *Säfstrand, Thorsson, Ekerot, Ifvarsson, Westman, Strid, Persson* i Tofta, *Lindhagen, Forssell, Källman, Wedin, Viklund* i Oviken, *Rehn* och *Mossberg*.

Herr Kristensson: Herr talman! Vi ha ju så att säga haft voteringen redan och det lönar sig därför icke att säga många ord i denna sak, men jag undrar, om de herrar, som instämt i herr Palmstiernas anförande, läst utskottets motivering och vad utskottet åtgjort i saken. Nederst på sidan 4 meddelar utskottet, att det vidtagit åtgärder för att få ut denna litteratur i alla Sveriges bygder på bästa och lämpligaste och även billigaste sätt. Utskottet har ifrågasatt, att trycket skulle rent av fritt utlämnas från Riksdagen till vissa institutioner, vilka innebure garanti för att trycket verkligen komme allmänheten till godo på lämpligaste sätt. Utskottet har nämligen skrivit till riksgäldsfullmäktige med förslag att utreda möjligheten av att till kommunala institutioner, bibliotek och andra anstalter gratis över-

lämna detta tryck, hvarmed då förenas den fördelen att trycket fås *bundet*. Hos dessa anstalter blir trycket uppställt och kan då användas icke blott det år, då det tryckes, utan även kommande år.

Saken gäller egentligen närmast den svenska tidningspressen, ty det är i stort sett den, som prenumererar på bihangen. Jag tror, att om herrarna vilja forska litet var på sin ort, så skola ni finna, att man på landsbygden i allmänhet icke prenumererar på bihangen till riksdagstrycket.

Men nu äro tryckningskostnaderna så ofantligt höga, så jag får säga, att det förvånar mig, att herr Liljedahl kunde vara med och instämma med herr Palmstierna, då han icke var med om att instämma, när det i förmiddags gällde att nedbringa tryckningskostnaderna här. De priser, som äro fastställda för riksdagstrycket, utgöra icke alls vad statsverket får betala. Det gäller här icke sättningskostnaderna, utan endast den merkostnad, som Riksdagen får vidkännas för tryckning av de exemplar, som icke utdelas till Riksdagens ledamöter.

Även om vi frånräkna alla kostnader, som vi i alla fall måste ha, komma vi upp till en kostnadssumma av 46 kronor 80 öre för varje exemplar av riksdagstrycket i sin helhet. Nu föreslår utskottet endast, att icke ens 50 procent av detta skulle betalas, och jag tycker, att när svenska tidningspressen får det så billigt, så kan den mycket väl betala den lilla avgiften. Vad de herrar, som nyligen instämde med herr Palmstierna, närmast tänkte på, var naturligtvis protokollen, för vilka priserna äro höjda så till vida, att priset för Första kammarens protokoll höjts med 50 öre och för Andra kammarens protokoll med 2 kronor 40 öre.

Det förefaller mig då, som om vi kunde få en kompromiss, som skulle kunna tillfredsställa alla parter. Detta skulle kunna ske genom att man lät prisen på protokollen stå kvar vid de ursprungliga beloppen, nämligen för Första kammarens protokoll 3 kronor 50 öre och för Andra kammarens protokoll 3 kronor 60 öre, men i övrigt biföll utskottets hemställan. Det är dessa protokoll, som man prenumererar på ute i bygderna, och om man går så långt, att man föranstaltar om att i alla svenska kommuner och för övrigt överallt, där det finnes politiskt intresse och man verkligen vill ha riksdagstrycket, man också kan få det, så tycker jag, att vi på ett fullt tillfredsställande sätt tillmötesgått alla önskningsar i detta hänseende.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring, att prenumerationsavgiften för Första kammarens protokoll sättes till 3 kronor 50 öre och för Andra kammarens protokoll till 3 kronor och 60 öre samt att slutsumman, 20 kronor, nedsättes med det belopp, som härav kan föranledas.

Herr Wijk: Herr talman, mina herrar! Jag skall be att få påpeka, att det förslag, som här framställes, närmast härrör från Riksdagens egna förtroendemän, kanslideputerade. Det är deras förslag, som upptagits av riksgäldsfullmäktige och sedermera vunnit bankoutskottets bifall. Anledningen till att kanslideputerade framkommit med detta förslag till ändrade prenumerationsvillkor för riksdags-

Ang. avgifterna för prenumeration å riksdagstrycket.

(Forts.)

Ang. avgif-
terna för
prenumeration
å riksdagstrycket.
(Forts.)

trycket, har antagligen först och främst varit den, att det enligt de gällande bestämmelserna icke finns någon möjlighet att prenumerera på de särskilda delarna av det vidlyftiga bihanget. Det måste naturligtvis vara av synnerligt intresse för den, som vill ha en särskild del av bihanget, att ej behöva vidkännas kostnaderna för hela detta tryck. Men då det blev fråga om att dela upp bihanget, uppstod också frågan om att avväga en riktig proportion mellan prenumerationsavgifterna på de olika delarna, och då framkom det förslag, som kanslideputerade avlämnat, och som innehåller en rättvisare fördelning av kostnaderna. Med avseende på möjligheten att fördela kostnaderna för prenumerationen innebär således detta förslag en alldeles given fördel gentemot nu rådande förhållanden. Däremot är det riktigt, att kanslideputerades förslag innebär en höjning av priset för hela riksdagstrycket och att *protokollen* bliva dyrare hädanefter än de äro nu. Det kan dock förtjäna påpekas, att det pris, som är föreslaget, är i förhållande till den valuta man får ofantligt mycket lägre än det som från början, 1868—1869, sattes för riksdagstrycket. Och något oskäligt pris kan man verkligen icke säga, att detta är; det motsvarar enligt verkställd utredning icke ens hälften av de rena pappers- och tryckningskostnaderna för trycket i fråga.

Då man alltså icke har några fasta grunder för prisbestämningen, är det naturligtvis en smaksak, vilket pris man vill åsätta, och det kan icke vara vidare lönande att föra en debatt om en sådan sak. Jag vill blott framhålla och understryka, att bankoutskottet funnit goda skäl tala för det av kanslideputerade framlagda förslaget, och då jag icke tror, att det lönar sig att i detta ögonblick komma med några ändringsförslag eller kompromisser, skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag oförändrat.

Med herr Wijk förenade sig herrar *Vahlqvist* och *Leander*.

Herr Liljedahl: Herr Kristensson nämnde, att jag icke ville vara med om att bringa ned kostnaderna för statens tryck. Jag ber då blott att få fråga: vet då herr Kristensson icke, att den kungl. propositionen, som avlämnats till Riksdagen om inrättande av en statens tryckeriexpedition, just har till syfte att nedbringa dessa kostnader? Med hänsyn härtill har Andra kammarens femte tillfälliga utskott yrkat avslag på skrivelseförslaget om inrättande av ett statens tryckeri. Utskottet har alltså förfäktat just den ståndpunkten, att man skall söka nedbringa kostnaderna för statens tryck.

Herr vice talmannen D. Persson: Herr Kristensson uttalade den förmodan, att de, som instämde med herr Palmstierna, icke läst utskottets motivering. Jag får då säga att jag tror, att de i likhet med mig läst motiveringen och att de just därför instämde med herr Palmstierna, liksom jag av samma anledning yrkar avslag å utskottets hemställan.

Jag skall gärna medge, att riksdagstrycket ökats betydligt till omfång och kanske även tryckningskostnaden per ark likaledes ökats sedan 1868—1869, då priset fastställdes. Men jag ser icke frågan uteslutande ur kostnadssynpunkt utan fastmer ur en helt annan synpunkt. Vore det här endast fråga om ekonomiska skäl,

kunde nog utskottet ha rätt i sin uppfattning, men jag anser, att vi få anlägga en något annan synpunkt på denna sak.

Jag anser nämligen, att det bör beredas möjlighet för allmänheten på landsbygden att följa med våra förhandlingar här i Riksdagen, men det nyvagnade politiska intresse, som nu förefinnes, tillgodoses icke genom att riksdagstrycket utdelas gratis till kommuner och vissa korporationer, ty därigenom har man inga garantier för att det kommer ut till folket, så att dessa förhandlingar bli lästa. Jag är däremot viss om, att den som prenumererar på riksdagstrycket, gör detta icke för att betala ut prenumerationsavgiften utan för att få läsa detta tryck och sålunda få reda på vad riksdagstrycket innehåller. Vill man sprida detta bland folket, så är den rätta vägen att sätta priset så lågt som möjligt, så att folket kan ha råd att prenumerera.

Nu trodde herr Kristensson, att detta är en fråga som endast har intresse för tidningspressen. Ja, jag vet väl att pressen är intresserad av denna fråga, men jag anser mig icke behöva göra mig till taleman för pressen, ty nog tror jag, att tidningarna kunna ha råd att skaffa detta tryck, men det är nog svårare för den stora allmänheten.

Aven om det alltså skulle bli kostnader för staten, vilket jag tror att det blir, ber jag i alla fall att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Zetterstrand: Kanslideputerade ansågo det vara sin skyldighet att fästa Riksdagens uppmärksamhet på prenumerationspriset rörande riksdagstrycket, och då kostnaderna för riksdagstrycket gå till så pass mycket som 46 kronor 80 öre under det prenumerationspriset blott utgör omkring $\frac{1}{3}$ av denna summa, borde, enligt kanslideputerades mening, Riksdagen taga frågan under överbäggande. Men det var icke blott för att få upp en högre prenumerationssumma, som kanslideputerade framlagt nu föreliggande förslag, utan därjämte av ett helt annat skäl. Hitills har nämligen prenumeration endast kunnat uppdelas på tre delar, nämligen prenumeration på Första kammarens protokoll, Andra kammarens protokoll och bihanget. Nu har det visat sig, att den enda del av bihanget, som varit mera begärlig, har varit statsverkspropositionen. Har man velat prenumerera på statsverkspropositionen, så har kostnaden härför varit 8 kronor. Nu har man därför velat dela upp det så, att man skulle få prenumerera särskilt på statsverkspropositionen, som varit den del av bihanget, som gått mest åt, och att denna skulle kosta 3 kronor, övriga propositioner 3 kronor och bihangets övriga samlingar 6 kronor. Sammanlagt skulle det för de partierna visserligen bli 12 kronor i stället för såsom förut 8 kronor, men de, som endast ville ha statsverkspropositionen, skulle betala icke 8 utan 3 kronor, vilket skulle bli till ganska stor fördel för en hel del prenumeranter.

Detta var nu den ena sidan av saken. Sedan komma vi till den andra sidan — kostnadsfrågan för hela riksdagstrycket. I avseende därå har man föreslagit en höjning från 15,10 kronor, tror jag, till 22 kronor. Är det nu så, att man anser denna höjning vara

*Ang. avgif-
terna för
prenumeration
å riksdagstrycket.
(Forts.)*

Ang. avgif-
terna för
prenumeration
å riksdagstrycket.
(Forts.)

för stor, så kan man gå den väg herr Kristensson föreslagit, nämligen att sänka priset på Första kammarens protokoll från 4 kronor till 3,50, och på Andra kammarens protokoll från 6 kronor till 3,60. Då inskränker sig det hela till en höjning på några kronor, men det innebär samtidigt en mycket stor lättnad för de personer, som ej vilja ha alla dessa motioner, utskottsbetänkanden och det övriga bihangstrycket, utan endast statsverkspropositionen.

Då jag för min del tror, att herr Kristenssons förslag har många goda sidor, har jag ingenting emot, om man tager detta förslag, vilket, om man ser saken ur prenumeranternas synpunkt, har ett visst företräde.

Herr Kristensson: Herr talman! Gentemot herr vice talmanen ber jag att få framhålla, att utskottet strängt pointerat just den synpunkt, som han ville ha fram, nämligen att man bör på allt sätt tillvarataga allmänhetens intressen härvidlag. Därför har också utskottet tagit initiativ till att möjliggöra för alla rikets bibliotek, kommunala och andra institutioner att få riksdagstrycket avgiftsfritt eller åtminstone nära nog avgiftsfritt.

Herr Zetterstrand framhöll, att skillnaden mellan att bifalla mitt förslag och herr Palmstiernas avslagsyrkande ligger däri, att, om kammaren bifaller herr Palmstiernas avslagsyrkande, så blir det omöjligt för de personer, som vilja ha endast en kunglig proposition, exempelvis statsverkspropositionen, att få denna, med mindre än att de skola betala för hela bihangstrycket, nämligen 8 kronor. Om man åter går med på det förslag, som jag här framställt, så blir det möjligt för personer uti landet att prenumerera på den del, som de vilja ha. Och då priset på protokollen är satt till samma pris som för närvarande, så innebär detta förslag ingen ändring härvidlag. För menige man ute i bygderna utgöra protokollen det huvudsakliga, och det är på dem, som man i första hand prenumererar. Jag tror icke, att herrarna skulle kunna visa upp så många exempel på prenumeranter å bihangstrycket. Vore det så fallet, så skulle detta tryckas i ett betydligt större antal exemplar än som sker. Vi ha gått igenom handlingarna från riksgäldsfullmäktige mycket noga och ägnat denna fråga en synnerlig uppmärksamhet, och jag kan försäkra, att det ej finns många i landsbygden, som prenumerera på bihangstrycket, utan man åtnöjer sig som sagt med protokollen. Genom antagande av mitt förslag höjes ej prenumerationspriset på protokollen, utan blir detta detsamma som nu, men möjlighet gives för dem, som intressera sig för riksdagstrycket, att få del därav för skapligt pris.

Herr talman, jag ber att få komplettera mitt sista yrkande därhän, att priset på samtliga riksdagshandlingar sänkes från här föreslagna 22 kronor till 18 kronor. Då det blir en så liten höjning som från 15,10 till 18 kronor för hela riksdagstrycket, så kan jag ej förstå, att man icke skulle vilja vara med härom, isynnerhet om man betänker, att i annat fall den olägenheten komme att kvarstå, att man ej kan prenumerera på särskilda delar av bihangstrycket.

Herr Hamilton: Herr talman! Alla eller åtminstone de flesta äro eniga därutinnan, att det förslag, som här framkommit från bankoutskottet, icke är ett sådant förslag, som bör accepteras, och att den reform, som här blivit ifrågasatt, går i alldeles motsatt riktning mot önskemålen, enär man naturligtvis måste antagas önska, att folket i våra bygder skall deltaga i det politiska livet så mycket som möjligt och beredas tillfälle att få del av vad dess representanter ha att anföra i Riksdagen och även att taga del av Kungl Maj:ts propositioner och motioner, som här läggas fram och prövas. Det har ju framkommit ett förslag till ändring av utskottets förevärande förslag, och man kunde möjligen taga detta ändringsförslag under öfvervägande, men jag tror, att även detta lider av sina brister. Det förefaller mig därför riktigast att i år avslå bankoutskottets hemställan för att giva tillfälle åt kanslideputerade och även åt bankoutskottet att pröva frågan ånyo till ett kommande år.

*Ang. avgif-
terna för
prenumeration
å riksdagstrycket.
(Forts.)*

Av denna anledning ber även jag att få yrka avslag å bankoutskottets förslag.

Herr *Palmstierna* instämde häruti.

Herr Kristensson: Jag skall be att få göra en ändring i mitt sista yrkande, så till vida, att jag hemställer, att priset måtte sättas till 17,10 i stället för av mig nyss föreslagna 18 kronor. Mitt första yrkande grundade sig nämligen på en felräkning.

Herr *Leander*: Herr talman! Det klagas jämt och samt öfver att riksdagskostnaderna svälla ut och bli för dryga. Men när man någon gång vill minska på dessa kostnader, så stöter man på svårigheter. Bankoutskottet har säkert goda skäl för sitt yrkande, och för egen del är jag förvissad om, att de, som prenumerera på riksdagshandlingarna, mycket väl ha råd att betala den ökade kostnad, som bankoutskottet här föreslagit. Under sådana förhållanden finner jag, att utskottet gjort sin plikt, när det i öfverensstämmelse med kanslideputerades och riksgäldsfullmäktiges förslag påyrkat en höjning av prenumerationspriset på riksdagstrycket. Men vill kammaren för sin del icke gå med härpå, så må det vara kammarens sak, och då kan bankoutskottet sedan icke ha anledning att taga på sitt ansvar, att man icke sökt att i någon mån minska ifrågavärande kostnader.

Jag finner mig emellertid föranlåten att yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Sedan herr talman givit propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det av herr Kristensson under överläggningen gjorda yrkandet och 3:o) avslag å utskottets hemställan, blev utskottets hemställan av kammaren avslagen.

§ 15.

Vid härpå skedd föredragning av lagutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av väckt motion om ändring i gällande bestämmelser

angående anmälan till domstol om avbetalning å intecknat skuldebrev, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 16.

Ang. tryckning av vissa handlingar rörande de svenska statsdomänernas historia.

Till behandling företogs härpå jordbruksutskottets utlåtande, nr 88, i anledning av väckt motion om anslag till tryckning av vissa handlingar rörande de svenska statsdomänernas historia.

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande handläggning hänvisad motion, nr 28, hade herr Lindhagen hemställt, att Riksdagen ville bevilja ett förslagsanslag av 5,000 kronor, att efter Kungl. Maj:ts närmare bestämmande användas till utgivning från trycket av huvuddokumentet och andra belysande handlingar över historien om de svenska statsdomänernas öden under skilda tider och särskilt dokumenten om den ekonomiska liberalismens genombrott i början av 1800-talet och verkningar med hänsyn till nämnda domäners användande.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte avslå förevarande motion.

Reservationer hade dock avgivits:

av herr *Pers*, som förklarat sig anse, att utskottet bort tillstyrka en skrivelse till Kungl. Maj:t i motionens syfte; samt

av herrar *Kronlund* och *Linders*, vilka föreslagit, att Riksdagen, i anledning av herr Lindhagens ifrågavarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag i syfte att från trycket utgiva huvuddokumentet och andra belysande handlingar över historien om de svenska kronodomänernas öden under skilda tider.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr *Lindhagen* yttrade: I den motion, varå utskottet här yrkat avslag, har hemställts, att Riksdagen ville bevilja ett förslagsanslag att användas för utgivning från trycket av huvuddokumentet och andra belysande handlingar över historien om de svenska statsdomänernas öden under skilda tider, varvid särskilt har betonats alla de dokument, som framkommit under den ekonomiska liberalismens genombrott.

Nu har utskottets majoritet avstyrkt denna framställning, och det först och främst på den grund, att en del hithörande arbeten redan skulle vara utförda av domänstyrelsen, ehuru, som utskottet medger, dessa dock utgöra en obetydlig del av det hela — det avser nämligen förvaltningen av kronans utarrenderade egendomar, d. v. s. de handlingar, som ligga till grund för detta. Men vad motionären syftat på, är mera de handlingar, som förvaras i kammarkollegium och riksarkivet, med andra ord de handlingar, som beteckna

de svenska skogarnas och de svenska hemmanens öden under skilda tider. Nu har visserligen utskottet framhållit, att dessa handlingar möjligen kunde utgivas genom domänstyrelsens eller dess ämbetsmäns försorg utan några kostnader för staten. Häremot vill jag invända, att domänstyrelsen givetvis är den myndighet, som ligger minst nära till hands, när det gäller denna sak. Ty handlingarna finnas ej i domänstyrelsen utan i kammarkollegium och riksarkivet, och skulle man välja någon viss myndighet för att ombesörja denna angelägenhet, så skulle det vara kammarkollegium.

Ang. tryckning av vissa handlingar rörande de svenska statsdomänernas historia.
(Forts.)

Vidare kan jag ej förstå, huru utskottet kunnat få för sig, att det skulle kunna ske utan några kostnader för staten, då ju ämbetsverken naturligtvis icke kunna bekosta det och icke heller expensmedlen lära räcka till för ändamålet, varför det nog kräves ett särskilt anslag.

Jag tror därför, att den mening, som utskottet på slutet framfört, är den riktiga, nämligen att Kungl. Maj:t bör vidtaga åtgärder för att denna sak må tagas under övervägande, detta framhåller utskottet som ett tredje alternativ — jag finner det vara det enda, som det är någon mening i uti hela betänkandet. Men så framhåller utskottet vidare, att under inga förhållanden kan man tillmötesgå motionärens begäran att utan någon föregående utredning och plan anvisa ett anslag till ifrågasvarande ändamål. Ja, det beror på, vilken övertygelse man har. Jag vill gärna medgiva, att den, som ej kommit så noga in i dessa saker och behjärtat det föreliggande behovet av den ifrågasatta åtgärden, kan ställa sig tveksam. Men då ha ju reservanterna, herrarn Kronlund och Linders, i stället hemställt om en skrivelse till Konungen, för att Konungen skall taga saken under övervägande och föranstalta om denna utredning, som ju utskottet ifrågasätter i tredje hand. Jag kan icke förstå, varför utskottet icke förenat sig med reservanterna, utan endast framhållit, att man icke kan bevilja ett anslag på rak arm. Då ligger ju nära till hands, att man ger det formen av en skrivelse, och då denna skrivelse är förordad av reservanterna, så skall jag be att få yrka bifall till reservationen.

Vidare anförde:

Herr Lundell: Herr talman! Det kan icke förnekas, att det kan vara av ett visst historiskt intresse att få reda på icke allenast om kronans domäner och hemman utan alla möjliga egendomar, som finnas i landet, vilka öden de undergått; men om det kan vara värt vad det kostar, det blir en annan sak. Motionärens framställning är ju aldeles oklar i det fallet, och man vet ingenting egentligen om vad den åsyftar, och hur vidsträckt den skall tagas. Jag är säker på, att skulle det tagas i vidsträcktaste bemärkelse, så skulle de begärda 5,000 kronorna vara en droppe i havet. När vi se, hur en utredning sådan som den om de svenska ortsnamnens ursprung kostat hundratusentals kronor, så är det klart, att om man skall trycka alla handlingar om de hemman, som staten äger och dylikt, så blir det säkert en affär, som går på flera hundra tusen kronor, och något

Ang. tryckning av vissa handlingar rörande de svenska statsdomänernas historia.

(Forts.)

sådant kan man ju icke kasta sig in på. Jag tycker, att om det är en sak att ta vara på och vidtaga några åtgärder för, nämligen utredning om denna tryckning, då bör det bli Kungl. Maj:t, som får komma med den saken, men som förhållandena nu äro, tror jag icke det är skäl att besvara med en skrivelse i detta hänseende.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Tysk: Då jag inom utskottet deltagit i behandlingen av detta ärende och därvid röstat för det förslag, som reservanterna ha framfört, men av en mellankommande omständighet icke kommit att stå antecknad som reservant, så anser jag mig härmed böra meddela, att jag instämmer i det yrkande, som är framställt om bifall till den av herrar Kronlund och Linders avgivna reservation samt avslag på utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Med anledning av vad herr Lundell yttrade, vill jag säga, att jag gissat på 5,000 kronor som en lämplig början, och herr Lundell har gissat på hundratusentals kronor. Jag medger, att varken han eller jag vet, vad det går till, så det kanske icke är värt att vi gissa någondera av oss. Men däremot vill jag fästa uppmärksamheten på, att då han ifrågasatt, att det skulle tryckas alla möjliga handlingar, så står det i motionen och reservationen endast talat om huvuddokumentet, och det är väl ändå skillnad mellan huvuddokumentet och alla möjliga handlingar. I det avseendet har sålunda herr Lundell missuppfattat saken. Genom bestämmelsen att det skall vara huvuddokumentet är det ju en viss begränsning i alla fall.

Jag vill nu t. ex. fästa uppmärksamheten på så intressanta dokument som de centrala ämbetsverkens yttranden i början av 1800-talet i den stora striden om realisationen av kronans egendomar. Dessa och andra dylika dokument äro av ett mycket stort omfång, men de finnas icke tryckta någonstans. De äro dock ofantligt viktiga urkällor för belysning av den stora epok, vi då upplevde, och som ledde till, att staten väsentligen avhände sig sina egendomar. I alla dessa huvuddokument belysas de gängse teorierna, hur de uppfattades i landet, de stridande intressena samt mycket annat. De äro av det största kulturvärde, och de, som äro tvungna att forska i dessa saker, både vetenskapsmän och vanligt folk, ha en stor möda, därför att dessa saker icke finnas tillgängliga i tryck.

Herr Lundell talade om, att man skulle trycka varenda enskild egendoms historia också, men det är nog de enskilda egendomarnas sak. Denna fråga, som rör kronans domäners öden, är förmer än ett enskilt intresse. Dessa dokument belysa som sagt de ekonomiska systemen och statsmakternas handlingar under intrycket av desamma och under intrycket av de olika intresse motsatserna. Jag vet också, att för alla, som äro intresserade av denna sak, är det mycket viktigt, att denna tryckning kommer till stånd.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr tal-

mannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den av herrar Kronlund och Linders avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen. Då votering emellertid begärdes av herr Lindhagen, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Ang. tryckning av vissa handlingar rörande de svenska statsdomänernas historia.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 88, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herrar Kronlund och Linders avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utvisade 68 ja mot 56 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 17.

Vidare föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Ebbaröd nr 1 och 5 i Kristianstads län; och yttrade därvid

Ang. upplåtande av en lägenhet i Kristianstads län.

Herr Larsson i Klagstorp: Herr talman, mina herrar! Jag har naturligtvis icke något annat yrkande att göra än bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, men jag har icke kunnat underlåta att vid föredragningen av detta ärende säga några ord. Då under år 1912 arrendevärdering förrättades å Ebbaröds boställe, så föreslogo värderingsmännen, att två torplägenheter skulle upplåtas och försäljas till egna hem. På dessa lägenheter befintliga hus ägdes av torparna. Kungl. Maj:t har föreslagit försäljning av den ena lägenheten, men den andra lägenheten har Kungl. Maj:t icke velat gå med på att försälja, detta beroende därpå att skogsstatens tjänstemän och andra myndigheter avstyrkt denna försäljning. Skogsstatens tjänstemän ha motiverat detta avstyrkande därmed, att detta torp skulle någon gång under framtiden bliva behöfligt för skogsvården.

Nu är förhållandet, att denna torpinnehavare bor på gränsen mellan två boställen och innehar å Ebbaröds boställe två torplägenheter, och äro hans hus belägna på den torplägenhet, som ligger närmast intill inägojorden. Värderingsmännen föreslogo, att det torp, som låg närmast skogen, icke skulle försäljas, utan användas till skogstorp, men den andra torplägenheten, varpå hans hus äro belägna, skulle erbjudas honom till inköp. Skälet, varför värderings-

Ang. upp-
låtande av en
lägenhet i
Kristian-
stads län.
(Forts.)

nämnden gjorde det, var, att mannen i fråga, Per Håkansson, under 23 års tid suttit på sin torplägenhet, vilken han odlat och dragit sig fram på nödtorffigt. Nu äger han husen på den lägenheten, och därest torpet skulle läggas under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning, så kan förhållandet bli, att skogsstaten avhyser honom från torpet. Per Håkansson är nämligen för gammal för att bli bevakningsman eller skogsarbetare, och följden måste naturligtvis bli, att skogsstaten avhyser honom. Nu är denne mans hela förmögenhet nedlagd i byggnaderna på detta torp. Det synes mig därför vara hårt, om han på detta sätt skulle berövas den lilla förmögenhet, som han samlat. Det hade varit önskvärt, att han som många andra fått friköpa denna sin lägenhet, men när detta icke går för sig, så har jag med detta anförande velat hemställa till de myndigheter, som komma att behandla denna eventuella avhysningsfråga, att de måtte försöka om möjligt bereda mannen ersättning för de husbyggnader, som ligga på kronans jord, på det att han icke måtte bli alldeles ruinerad, därför att han ej fått friköpa sin lilla lägenhet, vilket jag anser bort tillåtas honom.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 18.

Slutligen föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Halleby nr 1 med Jörland nr 1 och Åker nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra hospitalshemmanet Hospitalsgården nr 1 i Skaraborgs län;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Holmesberg nr 1 jämte Eneboda nr 1, en utjord, i Jönköpings län;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Ramdala nr 10 i Blekinge län;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Böke nr 1 i Kalmar län;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Botilstorp nr 1 Södergård i Jönköpings län;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Botilstorp nr 2 Norrgård med underlydande i Jönköpings län;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den till förra militiebostället Åsaka nr 4 Tomten hörande lägenheten Pipartomten i Alvsborgs län;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Herresätter nr 1 i Östergötlands län;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av en lägenhet från förra kronofogdebostället Högsjöryr nr 1 och 2 i Älvsborgs län;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av två områden från förra militiebostället Ubbetorp nr 1 i Östergötlands län;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Kyrkeby nr 1 Övergård i Göteborgs och Bohus län;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Gettnabo nr 1 med underlydande i Kalmar län;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av ett område från förra militiebostället Arrie nr 10, 12 och 22 i Malmöhus län;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra ryttmästarbostället Håslöv nr 10 och 12 samt förra trumslagarbostället Håslöv nr 3 och 7 i Kristianstads län;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter från förra regementschefsbostället Frövi nr 1, 2 och 3 med Berga nr 1 och Östankil nr 1 i Västmanlands län; och

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till Dalby församling av visst område av lotten nr 1 av Dalby kungsgård i Malmöhus län.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 19.

Avgåvos följande nya motioner, nämligen av:

herr *Andersson* i Grimbo *m. fl.*, nr 362, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgande av överstyrelsen för rikets allmänna läroverk till en överstyrelse för skolväsendet i riket;

herr *Branting*, nr 363, i anledning av samma proposition;

herr *Carlson* i Falun, nr 364, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av vissa paragrafer i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering *m. m.*; och

herr *Liljedahl m. fl.*, nr 365, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till apoteksvarustadga.

Ifrågavarande motioner blevo på begäran bordlagda.

§ 20.

Anmäldes och godkändes följande förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av brist å det till uppförande av ett hospital å Sätters kungsgård och därintill gränsande mark anvisade anslag; och

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande för överläkaren vid Lunds hospital och asyl medicine doktorn Oskar Teodor Nerander att komma i åtnjutande av de från och med år 1911 fastställda avlöningsförmåner för överläkare vid Lunds hospital och asyl;

från konstitutionsutskottet:

nr 67, i anledning av väckt motion om införande i förordningen om landsting av bestämmelse angående inskränkning i visst fall av tjänstgöringstiden för landstingsmän och deras suppleanter; och

nr 68, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i gällande bestämmelser om kommunal rösträtt i stad; samt

från bankoutskottet:

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6, 7, 8 och 26 §§ i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897.

§ 21.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottens utlåtanden:

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skjutbana för Skaraborgs regemente;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärvande åt kronan av vissa jordområden för anläggande av en skjutbana för Älvsborgs regemente m. m.;

nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökat förrådsutrymme vid Karlskrona och Vaxholms grenadjärregementen;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande av kostnader för undersökning av tilltänkta förläggningssorter för vissa truppförband;

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av särskilt rekryteringsbidrag för fyllande av 1914 års stater;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande i Boden av ett exercishus för artilleripjäser;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anställande av en mariningenjörsstipendiat över stat;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lots- och fyrinrättningen med livräddningsanstalterna;

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av koryvtillverkning vid flottans kokinrättning i Karlskrona;

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av allmänna besparingar å riksstatens femte huvudtitel till inköp av en del tomter i Karlskrona för beredande av möjlighet att framtides utvidga flottans varvs område därstädes m. m.;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående konservering av Trönö ödekyrka;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upphörande av Västra Skrevlinge församlings prebendeegenskap, m. m.;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa reparationsarbeten m. m. i högre lärarinneseminariets byggnad;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlägsnande av arsenikhaltig oljefärg ur lokaler i det gamla riksdags-huset å Ridderholmen m. m.;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkterna 4, 5, 15—22 och 27 under andra huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar; och

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beviljande av låneunderstöd åt Ostkustbanans aktiebolag;

Lagutskottets memorial, nr 29, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lagutskottets utlåtande nr 22 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om expropriation, lag om ändrad lydelse av 16, 24, 36 och 45 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom, lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten, lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, samt lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning, dels ock i anledning därav väckta motioner;

Jordbruksutskottets utlåtande, nr 110, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående undersökning rörande lämpligheten av det nuvarande sättet för utarrendering av kronans jord-egendomar m. m.;

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 16, i anledning av herr Odqvists motion, nr 207, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående indragning av civilkommissionen eller minskning i antalet av dess ledamöter; samt

Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 14, i anledning av herr Lindhagens motion, nr 222, om avfattningen av kamrarnas protokoll m. m.

§ 22.

Justerades protokollsutdrag.

§ 23.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Bengtsson</i> i Göteborg	under 2 dagar fr. o. m. den 2 maj,
» <i>Persson</i> i Björsbyholm	» 8 » » » 3 »
» <i>Svensson</i> i Skönsberg	» den 2 maj,
» <i>Persson</i> i Tofta	» 2 dagar fr. o. m. den 2 maj,
» <i>Pettersson</i> i Bjälbo	» 2 » » » 2 »
» <i>Rydén</i>	» 3 » » » 7 »
» <i>Juhlin</i>	» 2 » » » 2 »
» <i>Strid</i>	» 2 » » » 2 »
» <i>Bengtsson</i> i Norup	» 3 » » » 3 »
» <i>Anderson</i> i Råstock	» den 2 maj,
» <i>Christiernson</i>	» 2 dagar fr. o. m. den 2 maj,
» <i>Hansén</i>	» 2 » » » 2 »
» <i>Bärg</i> i Katrineholm	» 2 » » » 2 »
» <i>Jespersion</i>	» 4 » » » 2 »
» <i>Kahlström</i>	» 2 » » » 2 »
» <i>Berg</i> i Staby	» 2 » » » 2 »
» <i>Carlson</i> i Falun	» den 3 maj,
» <i>Anderson</i> i Raklösen	» 4 dagar fr. o. m. den 3 maj,
» <i>Larsson</i> i Västerås	» den 2 maj och
» <i>Helger</i>	» » 3 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,15 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Fredagen den 2 maj.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 25 sistlidne april.

§ 2.

Herr statsrådet *Schotte* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en central anstalt för pensionsförsäkringsärenden, pensionsstyrelsen.

Denna proposition bordlades på begäran.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition med förslag till förordning angående beskattning av vissa sockerlösningar m. m.

§ 4.

Vidare föredrogs var efter annan de på kammarens bord lig-
gande motionerna; och hänvisades därvid:

till statsutskottet motionerna:

nr 362, av herr *Andersson* i Grimbo m. fl.; och
nr 363, av herr *Branting*;

till bevillningsutskottet motionen nr 364, av herr *Carlson* i
Falun; samt

till lagutskottet motionen nr 365, av herr *Liljedahl* m. fl.

§ 5.

Härefter föredrogs, men blevo ånyo lagda på bordet stats-
utskottets utlåtanden nr 82—97, lagutskottets memorial nr 29, jord-
bruksutskottets utlåtande nr 110, Andra kammarens fjärde tillfälliga
utskotts utlåtande nr 16 och Andra kammarens femte tillfälliga ut-
skotts utlåtande nr 14.

§ 6.

Herr *Palmstierna* avlämnade en av honom och herr *Ström* un-
dertecknad motion, nr 366, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition
angående stat för veterinärhögskolan m. m.

Nämnda motion blev på begäran bordlagd.

§ 7.

Ordet lämnades härefter på begäran till

*Interpella-
tion.*

Herr *Starbäck*, som yttrade: Av den vid innevarande riksdag
framlagda kungl. proposition »angående grunder för upplåtande av
egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar», framgår, att eгна-
hemsfrågan redan år 1889 genom två vid detta års riksdag väckta motio-
ner började påkalla Riksdagens uppmärksamhet. Främjandet av eгна-
hemsrörelsen har sedermera såsom allom bekant så småningom bli-
vit en angelägenhet av allt större betydelse, något som bland annat

Interpellation.
(Forts.)

framgår av frågans riksdagshistoria; och att den nuvarande regeringen ägnar den ett varmt intresse, bevisar den nu framlämnade propositionen, liksom även en punkt i herr statsministerns anförande under debatten i sockerfrågan den 11 sistlidne mars. Detta yttrande hade följande lydelse: »Det var just hänsynen till de betodlande småbrukarnas ställning i en eventuell strid, som för regeringen vid dess övervägande framträdde såsom huvudskälet å den ena sidan, det huvudskäl, som skulle kunna tänkas förmå regeringen att överväga fasthållandet av den proposition den en gång hade framlagt — — — Det är ju naturligt, att dessa småbrukares intressen måste för regeringen spela en mycket stor roll, det är ju naturligt redan därför, att vi, som sitta i regeringen, tillhöra ett parti, som redan länge har framburit och sökt att främja just dessa småbrukares intressen, som på alla sätt försökt att bana väg för en småbrukarrörelse i allt vidare och vidare utsträckning.»

Egnahemsrörelsen, åtminstone i den utsträckning denna fråga fått såsom riksdagsfråga med denna benämning, har egentligen gällt grundandet av nya egna hem. I det sammanhang herr statsministern fällde nyss citerade yttrande, gällde det däremot att gentemot mäktiga bolagsintressen åt småfolket bevara redan befintliga egna hem. Och så stor ansågs betydelsen härav vara, att för detta måls vinnande statsministern och regeringen frånträdde ett förslag, som alltjämt i förhållande till detta bolagsintresse betecknades som både rättvist och välbetänkt. Det lärer ock för alla vara klart, att utgången av sockerfrågan betingades av hänsynen till de småfolkets egna hem, vilkas existens sades i så hög grad vara av denna utgång beroende.

Helt naturligt fördes vid nu omhandlade tillfälle hos mången tanken på egna hem, som fört och föra en ojämn strid mot andra mäktiga bolag. För egen del tillät jag mig ock att i ett kort anförande fästa uppmärksamheten härå, i det jag vågade hoppas, att såväl från regeringens som Andra kammarens sida hänsyn skulle tagas till Norrlands många små hem vid behandlingen av de frågor, som närmast beröra dem.

Den fråga, som då framförallt låg mig i tankarna, och som även givit anledning till de frågor, jag nu ämnar begära kammarens tillstånd att få framställa till hans excellens statsministern, var *åbofrågan*. Eburu knappast behövt vill jag här i förbigående omnämna, att jag naturligtvis icke förbiser, att denna fråga berör många andra landsdelar lika mycket, ja, kanske mer än Norrland; att jag vid nyss relaterade tillfälle särskilt riktade uppmärksamheten på Norrland, berodde ju på särskilda omständigheter, förknippade med det ärende, som då behandlades.

Det är icke lätt att i korthet klargöra åbofrågans innebörd; och jag skall ej tillåta mig att här ingå på något sådant försök, som för övrigt överstiger min förmåga. Av de motioner, som i ärendet väcktes vid 1912 års riksdag, och de i anledning av dessa av lag- och jordbruksutskotten avgivna betänkanden, framgår, att det gäller två grupper av små lägenhetsinnehavare, dels å rekognitionsskogshemman, dels å under bruk skatteköpta hemman.

Med avseende å den första gruppen yttrar lagutskottet 1912: »Lägenhetsinnehavarna på rekognitionshemmanen, vilka lära uppgå till ett stort antal, torde i de flesta fall hava en särdeles otrugg ställning. På sätt av de ovan citerade författningarna framgår, kunde den som uppfört torp och verkställt odlingar å en rekognitionsskog, icke förskaffa sig någon tryggad besittningsrätt till den sålunda uppkomna lägenheten. Endast för den händelse, att vederbörande hade lägenhet med stubbe- eller röjselrätt, ägde han rätt att därå kvarsitta, i annat fall var han beroende av bruksägarens godtycke. Av sådan anledning kan det numera inträffa, att innehavare av en lägenhet å rekognitionsskogshemman, *även om hans förfäder under flera generationer efter varandra brukat samma lägenhet* under sådana omständigheter att, för den händelse lägenheten icke legat å rekognitionsskog, en tryggad besittningsrätt för dem skulle hava uppstått, skall kunna se sig tvingad att avträda lägenheten till hemmansägarens fria disposition.»

Interpellation.
(Forts.)

Jordbruksutskottet yttrar om den andra gruppen åboar: »Vad angår de under bruken skatteköpta hemmanen, utgör enligt kammarkollegii yttrande den viktigaste av de rättigheter, som enligt skatteköpsförordningarna tillkom åbo å dylikt hemman, att åbon skulle sitta odriven, d. v. s. bibehållas vid sin åborätt, så länge han fullgör sina skyldigheter enligt författningarna. I skattebrevet lära ock, enligt vad utskottet inhämtat, förbehåll härom städse hava intagits, vadan kronan ej med skäl kan tillvitas att vid skatteförsäljningarna icke hava tillvaratagit dessa åbors rätt.»

Jag vill här påpeka, att detta, enligt mig förevisade originalhandlingar, veterligen icke alltid iakttagits, något som jag vid ärendets föredragning i Andra kammaren också i korthet framhöll.

Jordbruksutskottet fortsätter: »Det skulle därför kunna synas, som om kronan, vad angår de under bruken skatteköpta hemmanen, ej skulle hava anledning att vidtaga någon åtgärd på grund av de nu föreliggande framställningarna. Emellertid torde härvid icke böra uteslutande tagas hänsyn till statens skyldigheter, utan läres väl, då såsom här är fallet, en viss kategori av människor saknar möjlighet att själva göra sina rättigheter gällande, statsmakterna böra träda hjälpsamt emellan, där detta kan ske utan förnärmande av någons rätt. Enligt vad utskottet erfarit, hava åborna mångenstädes berövats sina rättigheter och från hemmanen bortdrivits. Visserligen skulle, såsom ovan sagts, åborna, enligt de i ämnet gällande författningarna, *arvinge efter arvinge*, vara odrivna, så länge de fullgjorde sina åligganden, men det har i de flesta fall vid förekommande tvister varit förenat med synnerligen stor svårighet för en åbo att visa sin rätt till åboskapet, då de av åbon innehavda handlingar, vilka kunde styrka detta, gått förlorade, och åbon själv saknat medel att låta verkställa nödiga undersökningar i förefintliga offentliga handlingar.

Vad här föreliggande frågas rent juridiska innebörd beträffar, är det mig naturligen ej möjligt att därom giva någon framställning eller tillåta mig något bestämt omdöme.

Interpellation.
(Forts.)

I ett föredrag, benämnt »Rätt och orätt i åbofrågan», som innevarande år av häradshövding C. Fahlerantz hållits inför Sveriges Åboförbund, finner jag emellertid en sammanställning av de lagrum, riksdagsbeslut, kungl. brev och dylikt, som kunna åberopas såsom innehållande bestämmelser avsedda att värna om åbornas rättigheter. Denna sammanställning visar, enligt vad jag kan förstå, ofrånkomligt, att statsmakterna under gångna tider haft en klar och bestämd uppfattning om, att även då kronans egendomar under olika former överlätos för brukshanteringens främjande, åbornas rätt på allt sätt skulle hävdas. Åtminstone synes detta vara fallet med åboar å under bruk skatteköpta hemman, något som även synes framgå av det yttrande, som från kammarkollegium till 1912 års jordbruksutskott överlämnats. Och det synes knappast orätt att förmena, att vad som med avseende på den ena gruppen människor vid olika tillfällen mer eller mindre tydligt av konung eller ständer framhållits såsom deras rätt, även avsetts bära tillkomma den andra gruppen människor, med realiter samma ekonomiska existensbetingelser, om det också aldrig kommit att formellt klart uttryckas. Det är som bekant först genom de domar, som avkunnades under senare hälften av förra århundradet, som den nuvarande åbofrågan uppkommit. Genom detta ha flera åboar frändömts de torp, som deras förfäder »från rot och ris» uppodlat; genom hot om samma påföljd ha andra frivilligt övergivit sina; och slutligen hotas, enligt vad jag har mig bekant, åter andra, om de söka hävda sin rätt, med rättegång, vars slutliga utgång för dessa fattiga människor knappast kan synas tvivelaktig.

Det framgår av det nu sagda, att det här gäller redan befintliga egna hem, i många fall sådana som för århundraden sedan brutits å kronans vidsträckta ödevidder och därefter av arvinge efter arvinge odlats; att under gångna tider statsmakterna sökt värna om åbornas rätt att sitta odrivna; men att under en senare tid somliga åbor genom dom eller på annat sätt skilts från sin lägenhet, och andra numera utan all trygghet innehava sina lägenheter.

De ändrade förhållanden, uti vilka åborna, förutvarande och nuvarande, sålunda kommit, hava sent omsider lärt även dem nyttan av sammanslutning och organisation; denna å sin sida har också medfört, att åborna i känslan av sin vanmakt gent emot sina mäktiga antagonister, bolagen, sökt sin hjälp hos statsmakterna. Dels hava de petitionsvis hos Konungen anhållit om åtgärders vidtagande, dels ha de intresserat medlemmar av Riksdagen att motionsvis påkalla beaktande för deras bekymmer, och slutligen ha de å nyligen hållna möten beslutat att hos en del riksdagsmän anhålla, att de interpellationsvis skulle för regeringen ånyo påpeka deras betryckta ställning. En av de under förra Riksdagen väckta motionerna resulterade i en skrivelse från Riksdagen, i vilken hemställes: »att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning rörande antalet och beskaffenheten av de å rekognitionshemman befintliga lägenheter, jämte de villkor, å vilka dessa innehavas, ävensom i vad mån och på vad sätt innehavarna av dylika lägenheter må kunna tryggas i besittningsrätten till desamma, samt för Riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning må kunna föraleda».

En annan motion föranledde ett Andra kammarens beslut, däri hemställdes om utredning »rörande de på rekognitionshemmanen och de under bruk skatteköpta hemmanen befintliga och förutvarande åbors rättigheter», samt om framläggande för Riksdagen av de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda. Ovanberörda riksdagsskrivelse remitterades den 6 juni 1912 till kammarkollegium, och genom pressen har nu till allmänhetens kännedom kommit, att kammarkollegium tillstyrkt tillsättandet av en kommitté eller kommission för utredning av de åtgärder, som kunna komma i fråga för tillgodoseendet av åbornas rätt; liksom även försports, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, under vars föredragning detta ärende hör, ställt sig välvillig gent emot den från åbornas sida framställda önskan om utredning. Det kan under sådana omständigheter anses mer än onödigt att besvara regeringen med en särskild interpellation i denna sak, liksom det med skäl kan anses särdeles olämpligt att under dessa bråda tider ytterligare anstränga kammarens arbetsprogram. Det är emellertid ett par omständigheter, som förmått mig att i alla fall nu påkalla regeringens och kammarens uppmärksamhet.

Med åbofrågan äro förknippade rent statsekonomiska intressen, och en allsidig utredning av densamma måste även omfatta olika fall av statens äganderätt till stora domäner, den juridiska möjligheten av återförvärvandet av sådan förlorad rätt, samt lämpligheten av de olika vägar, varpå denna rätt kan återvinnas, ja, till och med lämpligheten över huvud taget, att denna rätt hävdas. Allt detta kan komma att ta en mycket lång tid i anspråk. Men de *människor*, som det här gäller, kunna ej vänta. »Medan gräset växer dör kon.» Fördens skull är det enligt min mening icke blott nödvändigt, att den utredning, som bör igångsättas, igångsättes omedelbart, utan den bör ävenledes läggas så, att frågan om äganderätten till jordområdena kan hållas skild från frågan om människornas rätt, ej blott ur juridisk utan även ur rent humanitär billighetssynpunkt. Skulle det nu under utredningens lopp visa sig, att möjligheten för åborna att återvinna sin besittningsrätt till sina gamla lägenheter, där den förlorats, vore ringa eller ingen, och att möjligheten till ett ingripande från statsmakternas sida för dem, som ännu inneha sina lägenheter, till fullt tryggad besittningsrätt ävenledes vore ringa eller ingen, menar jag, att utredningen även bör omfatta spørsmålet om kompensation åt dessa gamla kronoåboar genom upplåtelse av lägenheter på andra kronans domäner. Vad än Riksdagens beslut kan bli med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar, synes det mig vara en angelägenhet av största vikt för regeringen att iakttaga, att sådana för egnahemslägenheter lämpade kronodomäner ej fullständigt förbrukas, innan denna fråga om kompensation åt gamla åbor noggrant övervägts och vunnit sin slutgiltiga lösning. Att det härvidlag ej bör vara fråga om full äganderätt utan om tryggad besittningsrätt ger, enligt vad jag kan förstå, denna sida av saken ett ännu större värde.

Interpellation.

(Forts.)

Interpellation.
(Forts.)

Såsom framgår av det hittills anförda, är det för mig av stor betydelse, att den formellt juridiska synpunkt, som alltför ofta lägges på åbofrågan, åtminstone icke skall tillmätas ensamt avgörande vikt. Enligt mängas övertygelse är det för det allmännas intressen till skada, att denna synpunkt får dominera, då det gäller jordområdena. Skulle så bli fallet även då det gäller människorna, få vi ett det mest skärande exempel på »summum jus, summa injuria». Men en sådan »högsta rätt, högsta orättvisa» skulle också en sådan utredning förete, som, på den grund att med avseende å de båda åbogrunder det gäller en riksdagsskrivelse föreligger angående den ena, endast ett andrakammarbeslut angående den andra, från sin omfattning uteslöte denna senare grupp. Det skulle vara en triumf för formalismen att hålla dem åtskilda, vilkas reella existensbetingelser äro, som jag redan nämnt, så gott som sammanfallande, och även om den ena gruppens rättssak juridiskt kan vara mera tvistig än den andras, måste man tillmäta bådas anspråk en lika stark bärkraft ur social och rent mänsklig synpunkt.

Då, såsom nogsammt är känt och för övrigt av sakens natur framgår, den s. k. åbofrågans rätta behandling beröres av intressen, som vars rätta målsmän äro att anse ej blott chefen för finansdepartementet, under vars föredragning frågan hör, utan även cheferna för justitie- och jordbruksdepartementen, anhåller jag nu, herr talman, om kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få framställa följande spörsmål:

1) Är det regeringens avsikt att omedelbart igångsätta den utredning, varom i Riksdagens skrivelse 1912 numro 271 hemställes?

2) Är det regeringens avsikt att låta denna utredning omfatta åboar och med dem mer eller mindre likställda lägenhetsinnehavare å såväl rekognitionshemman som å under bruk skatteköpta hemman; och

3) Är det regeringens avsikt att, i händelse utredningen skulle visa att även en sådan utväg vore nödvändig för att för åbor, som av ena eller andra anledningen tvingats att lämna sina lägenheter eller i en framtid kunde därtill tvingas, möjliggöra bildandet av nya egna hem, tillse, att sådan möjlighet under betryggande förhållanden beredes dem å för ändamålet lämpliga kronodomäner?

Ifrågavarande anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 8.

Anmäldes ett från Första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 429, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 15, i anledning av dels herr Trapps motion, nr 14, angående skrivelse till Konungen med begäran om framläggande av förslag till inrättande av ett penninglotteri för statens räkning dels herr Åströms m. fl. motion, nr 92, om åvägbringande av utredning och förslag i fråga om inrättande av ett statsobligationslotteri.

Detta ärende bordlades.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,3 e. m.

In fidem
Per Crowvall.
